

'Wie kent wie?'

Een onderzoek naar de sociale cohesie en sociaal culturele integratie van *Ghanese jongeren* in Amsterdam Zuidoost.

Aldo Rooijendijk

Studentennummer: 9957952

Opleiding Culturele Antropologie

Universiteit van Amsterdam

Begeleiders: Valentina Mazzucato, Jan Rath.

Dankwoord

Allereerst wil ik mijn ouders bedanken voor de mogelijkheden die zij mij gaven om te kunnen studeren en hun steun toen ik hier vervolgens mee begon. Ook mijn broer Harro, m'n zussen Cordula en Wivina en m'n vrienden wil ik bedanken voor hun interesse in mijn onderzoek en het luisterend oor dat zij mij vaak aanboden. Niet zelden heb ik met verschillende van hen in een cafe gezeten waar ik onder het genot van een biertje (of meerdere biertjes) verhaalde over mijn ervaringen. Ook het 'koffie drinken', hoewel ik dit nog steeds niet lust, met mijn studiegenoten om onderzoek- en scriptieervaringen uit te wisselen heb ik als erg aangenaam ervaren. Op dat soort momenten merkte ik dat je niet de enige was met de nodige problemen en onzekerheden tijdens deze periode. Gedeelde smart is wat dat betreft halve smart. Bij deze bedank ik ook al mijn respondenten voor het vrijmaken van hun tijd om met mij een interview af te nemen en het enthousiasme waarmee zij over het algemeen hun verhaal deden. Daarnaast dank ik ook de 'gatekeepers' die bepaalde deuren in de Ghanese gemeenschap voor mij openden. Vooral Opopo van de kerk in Eeftink, July, Eric en Clarence van de kerk in Reigersbos en Mia Verhagen van de Open Scholengemeenschap Bijlmer ben ik mijn dank verschuldigd. Ik wil hier in het bijzonder mijn dank betuigen aan Valentina Mazzucato, mijn 'undercover' begeleidster. Niet alleen zorgde zij voor een aantal belangrijke veldonderzoekingen, zij liet mij ook de ruimte en vrijheid om mijn onderzoek op mijn eigen manier te voltooien. Goed inschattend hoe ik als onderzoeker en belangrijker nog als persoon te werk ging, gaf zij mij tijdens en na het onderzoek de broodnodige adviezen die ik vaak te harte nam. Ik zag het als een groot voordeel om een begeleidster te hebben die, door middel van haar eigen onderzoek, middenin mijn onderwerp van onderzoek zat. Verder wil ik Flip Lindo bedanken wiens enthousiasme in het lesgeven voor mijn speciale interesse in migranten heeft gezorgd. Tot slot dank ik ook Jan Rath voor zijn bereidheid om als officiële eerste begeleider op te treden.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding. pp. 4 t/m 19

Hoofdstuk 2: Onderzoeksverslag. pp. 20 t/m 33

Hoofdstuk 3: Introductie van de Respondenten. pp. 34 t/m 39

Hoofdstuk 4: Het Sociale Leven. pp. 40 t/m 56

Hoofdstuk 5: De Ouders. pp. 57 t/m 75

Hoofdstuk 6: De Kerk. pp. 76 t/m 97

Hoofdstuk 7: Conclusies. pp. 98 t/m 105

Literatuurlijst. pp. 106 t/m 109

Hoofdstuk 1: Inleiding

Na het volgen van het vak Migratie en Integratie en het assisteren in een onderzoek naar de integratie van Marokkanen, Tunesiërs en Algerijnen werd mijn al aanwezige interesse in de vele verschillende allochtonen groeperingen die in Nederland aanwezig zijn nog meer aangewakkerd. Ik vond het prachtig om in tegenstelling tot andere vakken, dat wat gelezen werd in de literatuur direct op straat te kunnen observeren. Vanuit die interesse kwam ik uiteindelijk op het idee om zelf ook onderzoek te doen onder allochtonen. Na het uitvoerig bestuderen van de Marokkanen, Turken en Surinamers, waar het nodige over geschreven is, besloot ik echter wel onderzoek te gaan doen onder een gemeenschap waar nog weinig over bekend was. Zo kwam ik via mijn docent van bovengenoemd vak uiteindelijk uit bij de Ghanese gemeenschap die in Amsterdam veruit het sterkst vertegenwoordigt is in stadsdeel ZuidOost. Nadat ik voor het eerst met mijn begeleidster over mijn onderzoeksvoorstel had gesproken wees zij mij op het belang van onderzoek onder een tot dan toe nog onbekendere groep binnen deze Ghanese gemeenschap, de jongeren. Hoewel ik in eerste instantie een vergelijking wou maken tussen eerste en tweede generatie Ghanezen heb ik mij, na dit overleg met mijn begeleidster en het besef dat de korte tijdsduur van het onderzoek om een specifiek onderwerp riep, uiteindelijk volledig op de Ghanese jongeren gericht.

In dit onderzoek ligt de nadruk op de sociale relaties die Ghanese jongeren aangaan met anderen. Omdat het volledig in kaart brengen van het sociale netwerk van elke respondent gewoonweg niet haalbaar zou zijn binnen het gegeven tijdsbestek heb ik specifiek gekozen voor twee types sociale relaties: de familieleden van de respondent en de (beste) vrienden van de respondent. Onder de familieleden vallen in eerste instantie de bloed- en aanverwanten van de respondent in Nederland. Daarnaast heb ik de respondenten ook gevraagd naar hun familieleden buiten Nederland. Omdat de definitie van vriendschap naar mijn mening voor een ieder anders is, had ik besloten om de respondenten zelf een definitie te laten geven van wat zij onder vriendschap verstonden. Vervolgens heb ik hun gevraagd wie hier dan onder vallen. Daarna heb ik de respondenten verschillende vragen gesteld om de aard van deze relaties te bepalen. Hoe lang bestond een relatie al? Hoe hebben zij elkaar leren kennen? En in welke vormen

uitten deze relaties zich? Dit zijn enkele voorbeelden van gestelde vragen die mij inzicht moesten geven in de sociale relaties die Ghanese jongeren met anderen aangaan.

Op basis van de gevonden sociale relaties hoop ik iets te kunnen zeggen over de vorm en mate van de sociale cohesie binnen de gemeenschap en de sociaal culturele integratie in de Nederlandse samenleving. Daarmee kom ik op het terrein van de migratie en integratie, waar de afgelopen jaren zeer veel onderzoek naar is gedaan. Er is dan ook de nodige literatuur hierover te vinden. De analyse die in veel onderzoeken naar voren komt, is dat er onder allochtonen vaak grofweg van twee ontwikkelingen sprake is als het gaat om de integratie in de Nederlandse samenleving (Van Niekerk 2000, Vermeulen en Penninx 2000, Lindo 1999, 2000). Aan de ene kant heb je allochtonengroepen die sterk op hun eigen gemeenschap gericht zijn, aan de andere kant heb je allochtonengroepen waar deze groepscohesie min of meer ontbreekt en die meer open staan voor de ontvangende samenleving. Binnen een bepaalde allochtonengroep zijn meestal beide ontwikkelingen in zekere mate terug te vinden, maar heeft een ontwikkeling echter de overhand.

De groepscohesie uit de eerste groepen wordt vaak gekenmerkt door complexe sociale netwerken met de nodige sociale controle. Een ander kenmerk van de cohesie is het ontstaan van gemeenschapsorganisaties. Deze ontwikkelingen hebben voornamelijk een positieve invloed op de economische en politieke integratie (Van Niekerk 2000, Penninx en Schrover 2001). Individuen kunnen namelijk soms binnen de gemeenschap aan werk komen. Daarnaast zorgen de organisaties ervoor dat hun leden de nodige kennis opdoen van de Nederlandse overheid en politiek, wat hun politieke participatie kan vergroten. (Fennema en Tillie 1999).

Mies van Niekerk beschrijft in haar studie eenzelfde ontwikkeling onder de Surinaamse Hindoestanen. Deze groep blijkt een hechte gemeenschap te vormen met de nodige sociale cohesie en sociale controle. Dit brengt echter de nodige economische voordelen met zich mee. *‘De gezinshierarchie en controle over de kinderen, de prestatiedruk, het centrale belang van de institutie van het huwelijk, de onderlinge steun binnen het verwantennetwerk en -algemener- het culturele ideaal van de familie als collectief blijken gunstige omstandigheden voor Hindoestaanse jongeren met het oog op hun maatschappelijke loopbanen.’* (Van Niekerk 2000: 203). Deze groepscohesie blijkt

bovendien als gevolg te hebben dat de gemeenschap behoorlijk gesloten is voor niet-Hindoestanen. *‘Meer dan Creolen streven Hindoestanen ernaar om de jongere generatie als het ware af te schermen van wat zij ervaren als negatieve ‘Hollandse’ invloeden.’* (van Niekerk 2000: 203).

Ook Flip Lindo vond een soortgelijke ontwikkeling onder de Turkse gemeenschap in Nederland. Hij wijst er bijvoorbeeld op dat Turken zowel in Nederland als in Turkije sterke banden hebben met hun familie en dorpsleden. *‘One consequence of this migration pattern is that Turkish families have not built their communities in the Netherlands from scratch, but often had ready-established connections upon arrival.’* (Lindo 1999: 216). Dit brengt de nodige sociale plichten en sociale controle met zich mee. Zo is de bewegingsvrijheid van de vrouwen en kinderen veelal beperkt. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat Turkse mannen, ook als zij inmiddels een eigen gezin hebben, aan het familieinkomen van hun vader bij moeten dragen en de geringe invloed van Turkse moeders buiten het huishouden. Het feit dat de Turken zo sterk georganiseerd zijn heeft echter wel zijn voordelen met betrekking tot de politieke participatie. Zo is er een relatief hoge opkomst van Turken tijdens de verkiezingen en wordt een relatief groot aantal van hen gekozen voor verschillende politieke partijen (Penninx en Schrover 2001: 59). Net als van Niekerk geeft ook Lindo aan dat de sterke organisatie van de gemeenschap mede voortkomt uit het wantrouwen waarmee de eerste generatie naar de Nederlandse bevolking en samenleving kijkt. *‘In the eyes of the Turkish parents, marriage was the best way to safeguard their children from the dangers of adolescence in Dutch society.’* (Lindo 1999: 213).

Van Gemert stuitte echter op een heel andere ontwikkeling onder Marokkaanse jongeren in Rotterdam. Onder deze groep neemt het onderlinge wantrouwen zo’n prominente plaats in dat men niet langer kan spreken van sociale cohesie in de gemeenschap. *‘After they got to know me, Moroccan youths in Rotterdam more than once reassured me that ‘Moroccans are not to be trusted’* (Van Gemert 1999: 148). Het gevolg hiervan is dat Marokkanen veel meer aangewezen zijn op de ontvangende samenleving. Dit houdt in dat veel van hen de taal goed spreken en zo meer omgaan met andere Nederlanders. Daarbij hebben zij vaak meer kennis van onze cultuur en nemen hier ook meer van over (Vermeulen en Penninx 2000: 189-190). Ook Van Niekerk wijst hierop bij

haar onderzoek naar Surinaamse Creolen. Kinderen worden meestal een stuk vrijer gelaten dan dat bij de Hindoestanen het geval is. Bovendien spreken de Creolen over het algemeen veel beter Nederlands. ‘*De Creoolse gemeenschap vertoont minder cohesie en minder geslotenheid, wat blijkt uit een hoge mate van interetnische huwelijken en relaties, en contacten met Nederlanders.*’ (Van Niekerk 2000: 203). Zowel van Gemert als van Niekerk wijzen echter tevens op het feit dat deze grotere sociale en culturele interactie met anderen ook de nodige risico’s met zich meebrengt. De omgeving en de mensen hierin kunnen ook een negatieve invloed hebben op allochtone jongeren wat een toename in de criminaliteit tot gevolg kan hebben.

Ik ben mij bewust van het feit dat de twee ontwikkelingen die ik hierboven heb beschreven in eerste instantie generalisaties zijn. Geen enkele gemeenschap of wat dat betreft individu integreert op eenzelfde wijze. Zo is het niet de bedoeling dat ik de Ghanezen per definitie in een van de twee ontwikkelingen moet plaatsen. Het kan goed zijn dat onder de Ghanezen de sociale cohesie vrij sterk is, maar dat zij alsnog de nodige contacten hebben met Nederlanders. In dit geval gaan beide ontwikkelingen voor de Ghanezen op. Er moet daarom altijd naar de context gekeken worden, naar de groep op zich en de verschillen hierbinnen.

Voor mijn onderzoek heb ik allereerst een primaire hoofdvraag opgesteld: ‘**Wat is de mate van sociale cohesie en sociaal culturele integratie met betrekking tot de onderzochte Ghanese jongeren?**’ Hierboven liet ik zien welke discussie er over deze twee onderwerpen gaande is in de literatuur over migranten. Hoe geef ik hier zelf echter invulling aan?

Onder een gemeenschap met een sterke *sociale cohesie* versta ik een gemeenschap waarvan de leden nauw met elkaar verbonden zijn door onderling contact. Deze contacten kunnen aan de ene kant voor hulp en steun tussen gemeenschapsleden zorgen, maar aan de andere kant ook voor de nodige sociale controle. De groepsleden zijn in dat geval goed op de hoogte van elkaar en controleren zo of een ieder zich aan de gemeenschapsregels houdt. Onder sociale cohesie vallen ook de organisatiegraad van een gemeenschap en hoe vaak de leden gebruik maken van de verschillende organisaties. Het volstaat echter niet om slechts te zeggen hoeveel organisaties er zijn, wat hun

doelstellingen zijn en wie zich er hebben aangesloten. Door na te gaan wie welke relatie met wie heeft binnen de gemeenschap en wat deze relatie inhoudt kun je naar mijn idee het beste inzicht krijgen in de sociale cohesie.

De sociaal culturele integratie van Ghanese jongeren laat zien in hoeverre zij met betrekking tot hun sociale relaties in hun dagelijks leven gericht zijn op Nederland. Onder de mate van *sociaal culturele integratie* vallen in dit onderzoek een aantal criteria. In eerste instantie wil ik weten in hoeverre de onderzochte jongeren de Nederlandse taal beheersen en met wie zij deze taal spreken. Ook ben ik geïnteresseerd in hun toekomstbeeld in Nederland dan wel Ghana. Hierbij is het tevens van belang om te weten hoe sterk de banden zijn van de respondenten met Ghana. De belangrijkste graadmeter voor de sociaal culturele integratie is naar mijn mening de mate van sociale interactie met Nederlanders. Hiermee doel ik op mogelijke vriendschappen of andersoortige contacten tussen Ghanese en Nederlandse jongeren. Hiermee laat ik andere gebruikte criteria zoals het overnemen van bepaalde normen en waarden of het bezitten van kennis over de Nederlandse geschiedenis buiten beschouwing. Ik denk dat het onmogelijk is om te bepalen wat de Nederlandse waarden en normen überhaupt zijn en wat betreft de kennis over de Nederlandse geschiedenis twijfel ik aan de waarde hiervan voor het integreren in de samenleving. Bovendien was er voor het hanteren van deze en andere criteria naar mijn mening gewoonweg geen plek binnen mijn onderzoek.

Om de primaire hoofdvraag naar voldoening te kunnen beantwoorden heb ik daarnaast ook twee secundaire hoofdvragen opgesteld die in dienst staan van de primaire hoofdvraag. Hierbij merk ik op dat de eerste secundaire hoofdvraag voornamelijk in dienst staat van de tweede, die daarmee van het grootste belang is.

- 1. Welke sociale relaties gaan Ghanese jongeren met anderen aan en op basis van wat ontstaan deze relaties?***
- 2. Hoe ligt voor Ghanese jongeren de verhouding tussen het sociale leven, de ouders en de kerken?***

Deze secundaire hoofdvragen heb ik vervolgens weer ingedeeld in de onderstaande subvragen:

1. In hoeverre beheersen en gebruiken Ghanese jongeren de Nederlandse taal?

Ik wil weten in welke taal Ghanese jongeren het liefste spreken. Bovendien is het van belang om te weten of zij de Nederlandse taal beheersen en met wie zij in deze taal spreken. Zoals gezegd is dit een van mijn criteria voor het bepalen van de mate van sociaal culturele integratie. Ik zal uitgaan van de interviews om te bepalen hoe goed de Ghanese jongeren de Nederlandse taal spreken. Hierbij ga ik na of ik dat wat zij zeggen kan verstaan en begrijpen en of zij tijdens het interview terug moeten vallen op het spreken van een andere taal om bepaalde dingen duidelijk te maken.

2. Wat is het toekomstbeeld van Ghanese jongeren?

Om hun plaats in de Nederlandse samenleving te bepalen is het belangrijk om te weten hoe zij überhaupt over Nederland denken. Daarnaast is het interessant om te kijken hoe sterk hun banden nog zijn met Ghana. Bovendien wil ik weten waar zij hun toekomst op willen bouwen.

3. Welke vrienden en familieleden hebben de Ghanese jongeren?

Onder familieleden versta ik de bloed- en aanverwanten van een individu. De aanwezigheid van een familielid betekent niet dat er automatisch een sociale relatie met die persoon bestaat. Het geeft hooguit een aanzet tot het ontstaan van een sociale relatie. Zo zal de ego met de familieleden van een van zijn of haar ouders waarschijnlijk een sterkere band hebben dan met anderen. Sommige familieleden maken misschien überhaupt geen deel uit van het sociale netwerk van ego. Wat een vriendschap inhoudt is voor ieder individu weer anders. Ik wil de respondent dan ook zelf een definitie laten geven van wat hij of zij onder vriendschap verstaat en vervolgens vragen wie daar dan onder vallen.

4. Welke soort relaties gaan Ghanese jongeren met Nederlanders aan?

Niet alle relaties die Ghanezen mogelijk met Nederlanders aangaan vallen onder de vrienden of familieleden van ego. Daarom stel ik een aparte deelvraag op om na te gaan welk soort relaties zij eventueel nog meer specifiek met Nederlanders aangaan.

5. Hoe ziet het sociaal leven van Ghanese jongeren eruit?

Met deze vraag tracht ik invulling te geven aan de inhoud van de sociale relaties. Zo kom ik te weten met wie zij de meeste tijd delen en wat zij meestal doen. Verder komen bijvoorbeeld ook de gespreksonderwerpen tussen jongeren aan bod.

6. Wat is de rol van de ouders in het sociale netwerk van de Ghanese jongeren?

Ouders nemen zoals later zal blijken een speciale positie in in het leven van Ghanese jongeren. Een positie die aanzienlijk verschilt met die van autochtone Nederlanders. Met de antwoorden op deze vraag wil ik laten zien hoe de jongeren met hun ouders omgaan, hoe zij over hun ouders denken en hoe hun ouders hun dagelijks leven beïnvloeden.

7. Wat is de rol van religie in het sociale netwerk van Ghanese jongeren?

Aangezien veruit de meeste Ghanezen gelovig zijn, ga ik er van uit dat religie en de kerken ook een grote invloed hebben op Ghanese jongeren. De antwoorden op bovenstaande vraag verschaffen mij inzicht in de specifieke rol van religie in het sociaal leven van deze Ghanese jongeren. Het laat bovendien zien in hoeverre religie en de kerken een aanvulling op, dan wel een belemmering zijn voor het dagelijks leven van Ghanese jongeren.

Aanwezige literatuur over Ghanezen in Nederland

De belangrijkste onderzoeken naar de Ghanese gemeenschap in Nederland zijn gedaan door Marloes Kraan, Kwame Nimako en Daniel Kojo Arhinful. De eerste twee

onderzoekers hebben twee studies geschreven die ons voornamelijk een overzicht geven over wat er onder de Ghanezen speelt. Zij laten in hun studies onder andere zien hoe de Ghanezen hier zijn gekomen en wat de problemen zijn die zij ondervinden bij het zoeken van hun plek in deze samenleving. Veruit de meeste Ghanezen die hier komen blijken deel uit te maken van de Ashantistam. Deze stam is matrilineair, wat inhoudt dat de overerving via de lijn van de moeder verloopt. De problemen die zij tegenkomen wanneer zij eenmaal in Nederland zijn hebben vaak te maken met de zogenaamde structurele uitsluiting en het feit dat de Nederlandse overheid hun verschillende documenten vaak niet erkent. Deze aspecten komen hieronder uitgebreider aan bod.

Wat ik in deze studies echter mis is in de eerste plaats inzicht in de sociale relaties die Ghanezen met anderen hebben. Daniel Kojo Arhinful legt hier in zijn studie meer de nadruk op. Hij heeft onderzoek gedaan naar de hulpverlening van Ghanezen in Nederland aan familieleden in Ghana. Hij constateerde dat de meeste Ghanezen in zijn onderzoek nauwe banden met hun familieleden onderhouden. Zo sturen zij met regelmaat geld en materiële spullen op naar hun verwanten (Arhinful 2001: 116). Bovendien proberen zij het ook mogelijk te maken dat andere familieleden naar Nederland kunnen emigreren. Dit zien zij veelal als hun plicht (Arhinful 2001: 117). Hun achtergebleven familieleden hebben er in veel gevallen namelijk voor gezorgd dat de desbetreffende persoon naar het buitenland kon emigreren door voor zijn of haar reis te sparen. Daarnaast zorgen deze familieleden ook voor de achtergebleven gezinsleden van de migrant zoals de kinderen of een ouder (Arhinful 2001: 122-124). Arhinful richt zich echter uitsluitend op dit soort relaties en bespreekt verder niet de relaties die Ghanezen hier in Nederland aangaan.

Waar naar mijn idee ook weinig aandacht naar uit gaat is de mate van sociaal culturele integratie in de Nederlandse maatschappij en de mate van sociale cohesie in de gemeenschap. Met betrekking tot het eerste aspect, de sociaal culturele integratie, komt naar voren dat Ghanezen de Nederlandse taal veelal niet spreken. (Nimako 2001). Daarnaast blijkt dat veel Ghanezen ook weinig kennis hebben van de Nederlandse maatschappij. Dit heeft mede te maken met het feit dat veel Ghanezen in eerste instantie naar Nederland kwamen met het idee om snel veel geld te verdienen om vervolgens weer rijk naar Ghana terug te keren. Zij hielden echter geen rekening met de hoge levensstandaard hier, wat het sparen van geld aanzienlijk bemoeilijkt (Kraan 2001: 112).

Bij sommige van hun groeit nu ook het besef dat hun verblijf hier waarschijnlijk permanent is, net als dat in het verleden bij andere allochtone groeperingen het geval was. Welke factoren staan er dan mogelijk nog in de weg om relaties aan te knopen met mensen uit andere etnische groeperingen en met autochtone Nederlanders? Wat voor soort relaties zijn dit dan?

Zowel Kraan als Nimako laten in hun onderzoek zien dat Ghanezen over de nodige sociale cohesie beschikt. Zo zijn veruit de meeste Ghanezen bij een of meerdere kerkgenootschappen aangesloten. Daarnaast zijn er tal van andere organisaties te vinden die de belangen van de Ghanezen in Nederland en Ghana dienen (Nimako 1993: 31-33). Bovendien blijken de Ghanezen sterk vast te houden aan enkele belangrijke culturele tradities, zoals de naamgevingsceremonieën en de rouwplechtigheden (Nimako 1993: 29-30). Het feit dat velen van hun thuis nog steeds de moedertaal spreken draagt ook bij aan de mate van sociale cohesie (Nimako 1993: 38-41). Behalve de bovenstaande bevindingen van Arhinful over de relaties met verwanten in Ghana wijst Kraan ons ook op het feit dat de familie erg belangrijk is voor het vormen van de sociale identiteit van de Ghanezen (Kraan 2001: 56). Bloedverwantschap blijkt in Ghana voorrang te hebben op de aanverwantschap. In het geval van de matrilineaire Ashanti betekent dit dat de familieleden van de moeders lijn als belangrijker beschouwd worden dan bijvoorbeeld de huwelijkspartner. Vrouwen en mannen wonen bovendien vaak apart en scheidingen komen regelmatig voor (Kraan 2001: 44-45). Veel verder dan deze algemene constatering gaat zij echter niet. Hoe is de situatie echter in Nederland? Welke familieleden zijn hier aanwezig? Met welke verwanten hebben Ghanezen de sterkste banden? In hoeverre spelen etniciteit, religie en de reeds besproken matrilineairiteit in Nederland een rol in het aangaan van sociale relaties en de aard hiervan? Deze vragen blijven onbeantwoord.

Er is naar mijn mening echter nog een groter gemis in de literatuur. Zo word ten alle tijde over de Ghanezen als groep gesproken. Informatie die specifiek over de Ghanese jeugd handelt is nagenoeg niet aanwezig. Dit heeft naar mijn idee verschillende redenen. Als we kijken naar de algemene literatuur over migranten blijkt dat onderzoekers vaak de nadruk leggen op de groep waar deze migranten deel van uitmaken in plaats van te kijken naar specifieke gevallen of subgroepen hierbinnen. Bovendien is de migratiegeschiedenis

van Nederland nog redelijk jong. De kinderen van veel migranten zitten grotendeels nog op school of betreden net de arbeidsmarkt. Hierdoor is het moeilijker sluitende uitspraken te doen over deze tweede en derde generatie migranten. Dit neemt niet weg dat jongeren, gezien de grote hoeveelheid literatuur over eerste generatie migranten, over het algemeen een verwaarloosde onderzoeksgroep zijn. Zeker als het gaat om onderzoek onder Ghanese jongeren. Waar in het verleden de nadruk lag op onderzoek onder mannen door mannen, waarbij vrouwen vaak buiten beeld bleven, lijkt tegenwoordig de nadruk nog steeds te liggen op onderzoek naar voornamelijk volwassen migranten. Voordat wij onze blik echter op de jeugdige migranten richten, lijkt het mij verstandig om allereerst de Ghanezen als groep verder te introduceren om ons vanuit hier op de Ghanese jongeren te concentreren.

Amsterdam herbergt veruit het grootste aantal Ghanezen in Nederland. Binnen Amsterdam wonen de Ghanezen voornamelijk in Amsterdam Zuidoost, waar zij na de autochtone Nederlanders en de Surinamers de grootste groep zijn. Amsterdam Zuidoost is hoofdzakelijk gebouwd in de jaren 1968 tot en met 1975 (Nimako 1999: 45). De manier waarop het is gebouwd en ingericht komt voort uit de ideeën van Le Corbusier die voornamelijk in de jaren dertig en veertig grote invloed hadden op de wereld van de architectuur en stadsplanning (Scott 1998: 104-117). Dit betekent dat men bij de bouw van ZuidOost een stricte scheiding van de verschillende leeffuncties van de mensen voor ogen had. Woon-, werk-, recreatieruimtes en het verkeer moesten allemaal los van elkaar staan (Verhagen 1987). Dit heeft zoals ik hieronder laat zien de nodige nadelige consequenties gehad.

Officieel waren de nieuwe woningen bedoeld voor de autochtone middenklasse die het drukke en overvolle Amsterdam wilden ontvluchten. In de loop van de jaren is het echter uitgegroeid tot een van de grootste bolwerken voor nieuwkomers (Nimako 1999: 45). Vlak voor de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 en in de jaren erna kwam er een grote migratiestroom op gang van Surinamers die hun heil in Nederland zochten. Door het woningbeleid van de gemeente van Amsterdam kwamen zij veelal in de Bijlmer terecht. Zij werden al snel gevolgd door de Antillianen die vanwege de economische malaise die hun land teisterde in grote getalen naar Nederland afreisden (Vermeulen,

Penninx 2000: 7). In 1985 waren de Surinamers en Antillianen samen goed voor ruim een derde van de bevolking van ZuidOost. Vijftien procent bestond uit overige migranten, onder andere afkomstig uit Marokko, Turkije, maar ook steeds vaker uit Afrikaanse landen zoals Nigeria en Ghana (Nimako 1999: 45).

Een gevolg hiervan was dat steeds meer autochtone bewoners het stadsdeel verlieten voor wijken waar minder allochtonen woonden. Men spreekt in dit geval ook wel van een witte vlucht. Zo blijkt bijvoorbeeld dat in de jaren 1994-1996 drie keer zoveel autochtonen dan allochtonen uit het stadsdeel vertrokken. Dit zorgde ervoor dat veel woningen voor langere tijd leegstonden (Nimako 1999: 48-50). Een ander probleem werd veroorzaakt door de hoge huren van de woningen. Veel van de bewoners die wel bleven kampten zo met de nodige huurachterstand (Nimako 1999: 63). De witte vlucht hing ook met andere factoren samen. Door de stricte scheiding van woon-, werk- en recreatieruimtes ontstond er in ZuidOost een groot tekort aan voorzieningen. Zeker in de beginjaren waren de bewoners van ZuidOost voor hun recreatie en boodschappen voornamelijk aangewezen op de winkels, cafés en dergelijke in het centrum van Amsterdam. Met de komst van de Amsterdamse Poort en enkele winkelstraten in de wijken van ZuidOost kwam hier enige verandering in (Verhagen 1987). De meeste migrantengroepen, waaronder ook de Ghanezen, zijn zo inmiddels voorzien van hun eigen winkels en dergelijke.

Ghana: een vogelvlucht door haar geschiedenis

Ghana was omstreeks 1957 een van de eerste Afrikaanse landen dat onafhankelijk werd. Met Nkumah als eerste president en de export van cacao en goud als grootste inkomstenbronnen leek het land een rooskleurige toekomst tegemoet te treden. Het basis- en middelbaar onderwijs werden sterk gestimuleerd. Bovendien was de toegang hiertoe voor iedereen gratis. Daarnaast stak men ook veel geld in het verbeteren van de infrastructuur en de gezondheidszorg. Aan deze situatie kwam echter al snel een einde. Door de internationale marktkrachten werd de cacao, de grootste inkomstenbron van Ghana, steeds minder waard. (Moerkamp 1997). Grote staatschulden, verborgen werkloosheid en politieke spanningen waren de gevolgen. De afgelopen decennia heeft

Ghana dan ook vele machtswisselingen, politieke coups en daarmee ook verschillende politieke systemen gekend. Vijf hiervan waren van militaire signatuur. (www.ghanaweb.com). Veel Ghanezen zochten hierdoor als politiek vluchteling hun heil in het buitenland. Doordat de verbeteringen in het onderwijs niet gepaard gingen met soortgelijke positieve ontwikkelingen in de arbeidsmarkt kreeg Ghana bovendien te maken met een 'braindrain' (www.ghanaweb.com). Hoogopgeleide Ghanezen vertrokken naar het buitenland in de hoop om verder te kunnen studeren en een goede baan te kunnen vinden. Behalve de staat die de nodige schulden opbouwde had vooral het volk te lijden onder de economische malaise. Naast de inflatie op de producten kwamen ook de school- en ziektekosten weer voor de rekening van de bevolking zelf. De seizoensmigratie van het platteland naar de stad kreeg hierdoor de nodige impulsen. Op deze wijze hoopten veel Ghanezen genoeg te verdienen om hun familie te kunnen onderhouden. Migratie naar het buitenland was een tweede optie om hun economische situatie te verbeteren. (Nimako 1993). De financiële steun die deze migranten aan hun achtergebleven familieleden geven is inmiddels een van de grootste inkomensbronnen van Ghana geworden.

Migratieproces van de Ghanezen in Nederland

De migratie van Ghanezen naar Nederland is omstreeks het midden van de jaren zeventig begonnen en is grofweg in twee fases onder te verdelen. De eerste fase duurde van 1974 tot en met 1983, de tweede fase vanaf 1983 tot vandaag de dag (Nimako 1993: 14-15). De Ghanezen die hier in de eerste fase kwamen waren veelal mannen van rond de dertig. Zij kwamen hier voornamelijk vanuit economisch oogpunt en in mindere mate vanwege de politieke instabiliteit in het land van herkomst. Hun komst had tevens te maken met de versterking van de immigratieregels in Groot Brittanie in 1971. De Ghanezen konden hierdoor geen aanspraak meer maken op hun lidmaatschap van de 'commonwealth' om toegang te krijgen tot Engeland en hier vast te verblijven. Velen weken uit naar andere Europese landen zoals Duitsland, Italië en Nederland (Nimako 1993: 14). Hier was het hun bedoeling tijdelijk te blijven om tweedehands producten zoals auto's op te kopen en die vervolgens bij terugkomst in Ghana met winst te

verkopen. In 1975 gaf de overheid aan de aanwezige migranten in Nederland een officieel pardon, wat inhield dat veel voormalig illegale Ghanezen hier nu legaal konden verblijven. Hiermee vormden zij de eerste groep Ghanezen die zich hier blijvend gingen vestigen.

De tweede fase is zoals gezegd vanaf 1983 van start gegaan en duurt nu nog voort. Er waren verschillende pushfactoren voor de migranten uit deze tijd, ofwel factoren die ervoor zorgden dat Ghanezen uit Afrika vertrokken. Allereerst zette de Nigeriaanse regering vanwege de slechte economische situatie in het land in 1983 ongeveer een miljoen Ghanezen het land uit. Deze mensen kozen veelal voor migratie naar het buitenland in plaats van terug te keren naar het politiek instabiele Ghana. Hier heerste bovendien rond diezelfde periode een extreme droogte wat weer een hongersnood ten gevolge had (Kraan 2001: 77). Ook in de topjaren van de immigratie van 1987 tot en met 1993 waren veruit de meeste Ghanezen die hierheen kwamen economische vluchtelingen. In 1993 voerde Nederland echter een strenger immigratiebeleid in. Na dit jaar nam de immigratie van Ghanezen dan ook sterk af. Zo is het voor Ghanezen bijvoorbeeld niet langer meer mogelijk om politiek asiel aan te vragen, omdat Ghana na de invoer van de parlementaire democratie in 1992 niet meer op de lijst van onveilige landen staat. Ook in de jaren daarvoor liet Nederland zeer weinig politieke vluchtelingen toe. Zo blijkt dat slechts een procent van de 5.500 aanvragen voor politiek asiel in de jaren 1983 tot en met 1991 werd geaccepteerd (Kraan 2001: 76).

In januari 1993 waren er al ruim 9.000 Ghanezen in Nederland aanwezig. In 2002 is dit aantal toegenomen tot 17.000. Voor een deel komt dit door de nog steeds aanhoudende migrantenstroom. Deze stroom werd zoals gezegd na 1993 steeds kleiner en bestond vanaf toen hoofdzakelijk nog uit Ghanezen die naar Nederland emigreerden onder het mom van gezinshereniging of gezinsvorming. Velen van hun hadden dan ook al een familielid hier wonen die hun op kon vangen. Het aantal Ghanezen nam na dit jaar echter voornamelijk toe door geboortes in Nederland zelf (Choenni 2002: 4). Naast de 17.000 Ghanezen die hier inmiddels legaal verblijven is er nog een behoorlijke groep illegalen. Het is vrijwel onmogelijk om dit aantal Ghanezen vast te stellen. De kleinste schattingen gaan uit van enkele duizenden (Choenni 2002: 4). Ruim tienduizend van de 17.000 Ghanezen zijn woonachtig in Noord-Holland, waarvan zo'n dikke 9000 in

Amsterdam. Een derde van alle Ghanezen in Nederland woont bovendien in een stadsdeel, Amsterdam ZuidOost. Hiermee zijn zij qua omvang na de autochtonen en de Surinamers de derde groep in dit deel van Amsterdam (Arhinful 2001: 10). Wat opvalt in de statistieken over de Ghanezen als groep is in de eerste plaats de jonge leeftijdsopbouw. Slechts 15 procent van de Ghanezen in Amsterdam is ouder dan 45 jaar en de jongeren beneden de vijftien jaar vormen eenderde deel van diezelfde groep. Verder blijkt dat het overgrote deel van de Ghanezen in Nederland alleenstaand is. Slechts tien procent van de ruim 17.000 Ghanezen is getrouwd (Choenni 2002: 4-5).

De immigratie van Ghanezen naar Nederland heeft zo een lange geschiedenis. Deze groep was echter tot 1992 relatief onbekend en onopvallend. Na de Bijlmerramp waarbij veel Ghanezen het leven lieten en de, na later bleek, sterk overdreven uitspraken van hoofdcommissaris Nordholt omtrent de vele Ghanezen die werkzaam zouden zijn in de criminele wereld werden zij een stuk meer zichtbaar (Nimako 1993: 33). De Ghanezen vielen als groep nooit onder het minderhedenbeleid, aangezien de overheid hun als vrijwillige (economische) migranten zag. Officieel vallen zij wel onder het nieuwkomersbeleid, maar uit onderzoek blijkt dat slechts een beperkt deel van de Ghanezen hier daadwerkelijk gebruik van maakt (Nimako 1993: 46). Veel Ghanezen zijn hier illegaal aanwezig en hebben zo geen aanspraak op de sociale voorzieningen die het nieuwkomersbeleid te bieden heeft. Bovendien hopen veel Ghanezen zoals gezegd nog steeds een keer terug te keren naar hun thuisland. Dit houdt in dat zij voornamelijk bezig zijn met het verdienen van geld en in veel mindere mate gericht zijn op de Nederlandse samenleving. Zo kiezen zij er veelal bewust voor om niet aan de inburgeringscursussen deel te nemen. Daarbij spreken de meeste Ghanezen goed Engels. Het leren van de Nederlandse taal is op die manier niet zozeer nodig voor het verkrijgen van een baan of het volgen van een opleiding.

Integratieproces van de Ghanezen in Nederland

Ondanks of misschien wel dankzij dit alles beschikken de Ghanezen over de nodige sociale netwerken die bijvoorbeeld zichtbaar zijn in de opkomst van kerken en andere organisaties, verenigingen, winkels, restaurants en toko's. Zo waren er in 1998

tweeënzestig Ghanese organisaties bekend, elk met hun eigen werkwijzen en doelstellingen (Berger, Heelsum, Fennema en Tillie 1998: 20). Vandaag de dag zouden er alleen in ZuidOost al ruim vijftig organisaties bestaan waarvan een aanzienlijk deel uit kerkgenootschappen bestaat (www.ghana300holland.nl). Dit is niet verwonderlijk als je nagaat dat de meeste Ghanezen diepgelovige christenen zijn. De twee grootste hedendaagse organisaties zijn Recogin en Sikaman die opgericht zijn in respectievelijk 1993 en 1988. Beide organisaties hebben als doelstellingen om de integratie van Ghanezen in Nederland te bevorderen, om hun positie in de samenleving te verbeteren, om informatie over deze samenleving te verstrekken en om de Ghanese cultuur te promoten (Kraan 2001: 58-59). Recogin en Sikaman zijn koepelorganisaties wat inhoudt dat verschillende verenigingen en organisaties bij hun aangesloten zijn. De meeste van deze organisaties zijn klein qua omvang, niet in de laatste plaats doordat zij veelal opgezet zijn door vrijwilligers die het zonder de steun van de overheid of de gemeente moesten stellen.

Bij het vinden van hun weg in de Nederlandse samenleving lopen de Ghanezen tegen uiteenlopende problemen aan. Eerder kwam de structurele uitsluiting al even ter sprake. Nimako ('93) en Kraan ('01) leggen hierbij de nadruk op de gebrekkige toegang tot de arbeidsmarkt. Veel Ghanezen blijken werk te doen waarvoor zij in Ghana veel te hoog opgeleid zijn. De Nederlandse arbeidsbureau's en werknemers weigeren vaak deze opleidingen te erkennen (Nimako 1993: 27). Volgens Kraan zijn zij dan ook voornamelijk te vinden in de horeca en de schoonmaaksector. Deze uitsluiting is naar mijn mening ook van toepassing op het onderwijs. Het zou bijvoorbeeld voor kunnen komen dat Ghanezen een bepaalde opleiding niet mogen volgen met het onderwijs dat zij in Ghana hebben genoten.

Het verkrijgen van geldige documenten vormt het grootste probleem van de Ghanezen. Sinds 1996 staat Ghana op de lijst van probleemlanden. Dit houdt in dat Ghanezen die in Nederland wonen en aanspraak willen maken op bijvoorbeeld de kinderbijslag, een verblijfsvergunning of een uitkering de bijhorende documenten naar Ghana moeten sturen om deze te laten legaliseren. Bij twijfel over de echtheid van de documenten moeten deze ook nog eens geverifieerd worden door de Nederlandse ambassade aldaar. De procedures duren lang, kosten veel geld (300 gulden per document)

en leiden lang niet altijd tot het gewenste resultaat. Zo blijkt in 1997 een helft van de documenten door de Nederlandse overheid geweigerd te zijn (Kraan 2001: 107-109). Dit heeft voor een belangrijk deel ook te maken met het feit dat veel Ghanezen meerdere namen hebben die ze afhankelijk van de sociaal culturele context gebruiken.

Een blik vooruit

In hoofdstuk twee zal ik allereerst verslag geven van mijn onderzoek. Hierbij bespreek ik kort het verloop van de gedane interviews, observaties en het verkrijgen van toegang binnen bepaalde instanties. In hoofdstuk drie zal ik mijn onderzoekspopulatie introduceren. Vervolgens laat ik in hoofdstuk vier zien wie de vrienden en familieleden van elke respondent zijn en welke plaats zij innemen in het sociaal leven van de respondent. Hoofdstuk vijf handelt specifiek over de ouders van de respondenten en hun rol in het leven van hun kinderen. Daarnaast komen ook kort andere familieleden aan bod. Hoofdstuk zes zal de rol van religie in het leven van de respondenten aan de orde stellen. In hoofdstuk zeven tenslotte zal ik kort terugblikken op voorgaande hoofdstukken. Daarnaast zal ik mogelijke oplossingen voor de problemen waar de jongeren tegen aan lopen naar voren brengen. Bovendien wil ik laten zien wat de plaats is van de onderzochte jongeren in de dichotomie van sociale cohesie en sociaal culturele integratie.

De namen die in de volgende hoofdstukken zullen volgen zijn niet de echte namen van de personen in kwestie. Ter bescherming van hun privacy heb ik alle namen in dit onderzoek vervangen voor een pseudoniem. Tot slot wil ik nog opmerken dat het hier gaat om een onderzoek onder een beperkt aantal jongeren. De bevindingen die in deze scriptie aan de orde komen zijn dan ook in eerste instantie alleen illustrerend voor de onderzochte jongeren en hun sociale relaties. In hoeverre mijn uitspraken en dan met name degenen die betrekking hebben op de sociale cohesie en sociaal culturele integratie voor de gehele Ghanese gemeenschap opgaan zal moeten blijken uit uitvoeriger toekomstig onderzoek.

Hoofdstuk 2: Onderzoeksverslag

Het is een vrijdagmiddag. Na bijna een uur gereisd te hebben, kom ik elk ogenblik aan op station Utrecht Centraal. Ik heb een afspraak met Brown, een Ghanese jongen die ik bij m'n meest recente bezoek aan de kerk in Reigersbos heb ontmoet. We zaten allebei in ons eentje aan een tafeltje. Allebei te wachten op de persoon waarmee we afgesproken hadden. Ik was bij hem gaan zitten om een gesprek te beginnen. Na een half uur praten had ik genoeg moed verzameld om hem te vragen of hij geïnteresseerd zou zijn in het doen van een interview. Ja natuurlijk was hij dat, waarop hij mij het nummer van z'n mobiele telefoon overhandigde. Een week later had ik een afspraak met hem gemaakt. En nu zat ik in de trein, een beetje zenuwachtig voor m'n eerste interview met een Ghanese jongere. M'n telefoon gaat af; het is Brown. Hij verteld me dat hij vandaag niet kan afspreken, omdat hij met een oom naar het ziekenhuis moet. Hij zal me nog wel opbellen voor een nieuwe afspraak. Hij heeft nooit meer gebeld. Ik wel, maar ik kreeg elke keer de vriendelijke vrouwenstem van de voicemail aan de andere kant van de lijn.

Het was me tijdens het onderzoeksseminar al vele malen verteld, maar je staat er eigenlijk pas echt bij stil als je er mee geconfronteerd wordt. Onderzoek doen verloopt nooit zoals jij het gepland hebt. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met het feit dat antropologie over mensen gaat. Je bent tijdens het onderzoek doen in grote mate afhankelijk van mensen die flexibel, maar ook veranderlijk zijn. Mensen die bovendien hun eigen leven leiden. Een leven waar een onderzoeker die op zoek is naar interviews en participerende observatie wil verrichten een storende factor is of op z'n minst een onderbreking van de dagelijkse gang van zaken.

In dit hoofdstuk wil ik laten zien hoe mijn onderzoek, dat tussen mei en december 2003 plaatsvond, is verlopen. Is het gelukt om de methoden die ik voor dit onderzoek heb gekozen toe te passen? Hoe heb ik dit gedaan? Wat waren de problemen waar ik tijdens mijn onderzoek tegen aan liep? In hoeverre kan ik nu, met de informatie die ik heb verzameld, de hoofd- en deelvragen die ik in mijn onderzoeksvoorstel opgesteld heb beantwoorden? Dit zijn vragen die ik hieronder zal beantwoorden.

Zoals elk antropologisch onderzoek betaamd ben ik eerst op zoek gegaan naar de nodige ingangen om aan respondenten te komen. Uiteindelijk heb ik van vier van de zes gevonden ingangen daadwerkelijk gebruik gemaakt om in contact te komen met Ghanese jongeren. Ik zal hier alle zes de ingangen bespreken. In de eerste plaats werd ik vlak na het afronden van het onderzoeksseminar gebeld door een medestudente, Mayke. Zij vertelde mij dat zij via haar werk in het concertgebouw een Ghanese man kende die wel geïnteresseerd zou zijn om een interview met mij te doen. Ik kreeg van haar zijn telefoonnummer en belde hem twee weken later op om een afspraak te maken. Zij had mij van te voren al verteld dat haar collega een stuk ouder was dan 25. Daarmee viel hij niet in mijn onderzoekspopulatie die grofweg van 15 tot 25 jaar liep. Ik wilde echter toch een interview met hem afnemen om te kijken hoe er op mijn vragen gereageerd werd en of ik wel de juiste vragen stelde. Bovendien hoopte ik via hem weer in contact te komen met Ghanezen die wel in de door mij opgestelde leeftijdscategorie vielen.

Het was op een woensdagmiddag dat ik de collega van Mayke, Peter, interviewde. Hij woonde op Eeftink in de Bijlmer. Ik was slechts een enkele eerder in ZuidOost geweest en liep dan ook een tijdje doelloos tussen de voor mij allemaal op elkaar lijkende honingraatflats rond voordat ik de juiste vond. Ik belde voor de ingang van de flat aan. Een mannenstem maakte me in het Engels duidelijk dat ik door kon lopen. Ik liep twee trappen op en drukte vervolgens de voordeurbel in. Een man deed open. Ik vroeg of Peter thuis was waarop de man bevestigde dat dat zo was. Hij liet mij binnen en ruimde de stofzuiger op die in de huiskamer stond. Achterin de kamer stond een grote tv waarop een nieuwslezer van CNN te zien was. De man vroeg mij of ik wat te drinken wilde. Ik zei dat ik wel een glaasje water zou lusten. De man verdween in de keuken, ik volgde hem. Hij gaf mij het glas aan en we gingen weer terug de huiskamer in om aan de eettafel te zitten. Ik vroeg hem wanneer Peter thuiskwam waarop de man mij verbaasd aankeek. Hij maakte mij duidelijk dat hij Peter was. Ik knikte schaapachtig en stelde voor om het interview te starten om de aandacht van het misverstand af te leiden. Toen ik hem vroeg of ik het interview mocht opnemen twijfelde hij even. Toen ik zijn twijfel opmerkte maakte ik hem duidelijk dat ik de enige zou zijn die het interview zou afluisteren en dat ik, als hij dat wilde, zijn naam kon veranderen. Dit stelde hij op prijs. Hij stemde er in toe om het interview op te nemen mits ik beloofde dat hij het niet later ineens op de radio

terug zou horen. Veel later bedacht ik mij dat deze opmerking wel eens meer kon betekenen dan ik op het eerste gezicht dacht. Het interview verliep verder redelijk goed, ondanks het feit dat Peter een wat stille en verlegen man bleek te zijn. Een moment in het interview is vooral in m'n geheugen blijven hangen. Ik vroeg hem wie er allemaal in huis woonden. Volgens hem woonde hij er alleen met zijn vrouw en twee dochtertjes. Nog geen minuut later zag ik een Ghanese man uit een van de kamers komen en weer een andere inlopen. Wie was dat dan? Toen ik hem vlak voordat ik de deur weer uitstapte vroeg of ik zijn dochter, die vijftien was, ook kon interviewen zij hij niet geheel overtuigend dat hij het haar zou vragen. Toen ik een week later opbelde om te vragen of zijn dochter het goed vond zei hij mij dat ze er geen zin in bleek te hebben.

Het interview met Steven wees mij op het grote nadeel van het gebruik van mensen als informatiebronnen. Woonde de man die in Steven's woning zag illegaal bij hem in en had Steven hem daarom niet opgenoemd? En was het werkelijk zijn dochter die geen zin had in een interview of was hij eigenlijk degene die het niet zag zitten? Ook met latere interviews had ik soms het idee dat mensen dingen verzwegen of sociaal wenselijke antwoorden gaven. Dit was natuurlijk hun goed recht, maar hoe moet je dan de verkregen informatie op waarde schatten? Het is voor een antropologische onderzoeker bijzonder moeilijk, zo niet onmogelijk om achter de gehele waarheid te komen. Als je er bewust van bent dat mensen niet altijd de waarheid vertellen kun je hier wel rekening mee houden natuurlijk, maar het meeste wat mijn respondenten mij hebben verteld zal ik voor lief moeten nemen. Soms kun je gegeven informatie bij een andere informant checken, maar dit is tijdrovend en voor een leeronderzoek een onmogelijke opgave. Voor een groot deel was ik dan ook aangewezen op de mate van vertrouwen die de jongeren in verschillende mate in mij toonden. Daarnaast deed ik vaak een beroep op mijn gevoel om te bepalen wat wel te geloven en wat met een korreltje zout te nemen.

In april liep het onderzoeksseminar ten einde en werd van ons verwacht dat we iets lekkers te eten of te drinken meenamen voor de laatste les. Dit lekkers moest echter wel betrekking hebben tot het onderwerp van onderzoek. Via mijn vader kwam ik in contact met een Ghanese leerlinge van hem. Zij was zo goed om diezelfde ochtend een volledige Ghanese maaltijd voor ons klaar te maken die ik vlak voor de les op kon komen halen. De verbazing was, net als bij mij even daarvoor, van de gezichten van mijn

studiegenoten te lezen toen ik die ochtend met al dat voedsel binnen kwam stappen. Een paar weken later startte ik mijn onderzoek en wilde haar graag interviewen om, net als bij Peter, mijn vragenlijst te testen. Ik maakte een afspraak om op een vrijdagavond bij haar thuis te komen. Toen ik daar eenmaal was, bleek echter dat ik het interview zou doen met haar man, Robin. Hij had van zijn vrouw vernomen waar mijn onderzoek over ging en vertelde mij zo wat hij wist over de Ghanese jongeren. Daarna heb ik mijn vragenlijst met hem afgewerkt. Hoewel de interviews met zowel Peter als Robin zeer interessant waren, ging het hier wel om twee mannen van middelbare leeftijd. Het werd daarom tijd dat ik in contact kwam met de jongeren zelf.

Een andere ingang waar ik uiteindelijk niks mee gedaan heb is de Ghanese organisatie Recogin. Recogin pretendeert een organisatie te zijn die alle Ghanezen in Nederland vertegenwoordigd. Daarom leek het dit mij in eerste instantie een zeer nuttige ingang tot de Ghanese gemeenschap. Ik had het nummer van de voorzitter van Recogin van een Ghanese econoom, Eric Ansah, gekregen die ook werkzaam is aan de Uva. Volgens Eric was meneer Kotey de autoriteit op het gebied van Ghanezen en hij raadde mij dan ook ten eerste aan om met hem een afspraak te maken. Ik volgde zijn advies echter pas op toen bleek dat ik bij verschillende jeugdorganisaties geen toegang kreeg. Als ik hun om vroeg om een afspraak zodat ik mijn onderzoek aan hen kon uitleggen, werd mij keer op keer verteld dat ik beter eerst contact op kon nemen met Recogin.

Toen ik meneer Kotey opbelde nodigde hij mij gelukkig uit om op zijn kantoor in ZuidOost langs te komen voor een gesprek. Ik vertrok die bewuste dag naar het adres dat ik daarvoor nog op internet had opgezocht. Het kantoor zag er bij aankomst echter donker en verlaten uit, wat bevestigd werd toen er na twee keer bellen niemand open kwam doen. Toen ik de organisatie opbelde bleek ik voor de verkeerde deur te staan. Recogin was naar een adres vlak bij de Amsterdamse Poort verhuisd. Toen ik uiteindelijk een half uur te laat gehaast het kantoor van meneer Kotey binnenstapte, mij onmiddellijk verontschuldigend voor het feit dat ik te laat was, bleek dat hij er niet al te zwaar aan tilde. Zo kon het interview alsnog plaatsvinden. Tijdens ons gesprek ging het voornamelijk over waar de organisatie voor stond, wat haar leden bereikt hadden en vooral over de ambitieuze toekomstplannen van Recogin. Ik vertelde meneer Kotey dat ik graag in contact wou komen met een paar jeugdorganisaties en of hij mij daarbij wou

helpen. Hij bleek inderdaad bereid om de bewuste organisaties te bellen, maar vroeg wel direct voor een wederdienst. Hij stelde voor dat ik op bezoek zou gaan bij het Ghanese voetbalteam dat verbonden was aan Recogin; The Black Stars. Het team wilde graag een officiële club worden, maar had daar niet de financiële middelen en connecties voor. Wellicht dat ik het team uit de brand kon helpen in ruil voor het afnemen van interviews met de spelers van het elftal. Na lang te twijfelen besloot ik maar om eens een kijkje te gaan nemen bij the Young Starlets, het jeugdelftal van de club. Ik had met de trainer van het elftal bij het politiebureau afgesproken om vervolgens naar het veld te lopen waar de jongens die avond zouden trainen. Het bleek dat hij daarvoor al met meneer Kotey had gesproken, want al snel vroeg hij mij of ik de club aan sponsors zou kunnen helpen. Ik zei hem dat ik zou kijken wat ik kon doen. Ik begreep al snel waarom beide mannen zo om hulp zaten te springen. Het veld waarop het elftal speelde lag er armzalig bij. Het veld zat vol hobbels en gaten. Op veel plaatsen was het gras verdwenen en waren bruine zandplekken zichtbaar. Doel- en zijlijnen ontbraken volledig.

Deze ervaring wees me op een ander heikel punt binnen mijn studie.

Antropologen verwachten dat informanten en hun gatekeepers tijd voor hun vrijmaken en de moeite nemen om hun zo goed mogelijk te helpen aan allerlei informatie. Het is niet meer dan logisch dat zij soms wat terugverwachten. Immers; voor wat, hoort wat. In veel gevallen blijkt een luisterend oor al voldoende om informanten tevreden te stellen. Mensen praten nou eenmaal graag over zichzelf. In het geval van Recogin vroegen zij mij om veel wezenlijker dingen. Ik heb toen de afweging moeten maken wat ik voor mijn diensten terug zou krijgen. Ik heb na mijn bezoek aan de voetbalclub wel hier en daar nagevraagd of en hoe ik aan sponsors kon komen, maar kwam er al snel achter dat me dit eigenlijk te veel werk zou gaan kosten voor de twee of drie interviews die ik daarvoor in de plaats van plan was af te nemen. Mede op aanraden van mijn begeleidster heb ik toen maar besloten om naar andere, minder officiële ingangen op zoek te gaan.

Twee ingangen die zeer belangrijk zijn geweest voor mijn onderzoek kreeg ik aangereikt door mijn begeleidster. De eerste was de jeugdgroep van een Ghanese kerk in Eeftink. Om toegang tot deze jeugdgroep te krijgen heb ik allereerst een kort interview afgenomen met de leider van deze groep; Opopo. In dit gesprek heb ik hem gevraagd wat zijn functie was in de groep en wat zijn doelstellingen waren. Tevens vertelde hij mij het

een en ander over de activiteiten die hij samen met de jongeren ondernam. Opopo bleek een druk bezet man te zijn. Niet alleen kwam hij veel te laat opdagen voor het interview, ook bij de drie jeugdgroepbijeenkomsten die ik heb bijgewoond kwam hij elke keer minstens een half uur te laat. Tijdens twee van die bezoeken oefende de groep liedjes in voor een Afrikaans festival dat in augustus in hun kerk gehouden werd. Bij het derde bezoek dat ik aan de jeugdgroep bracht bleek er een bijbelstudie plaats te vinden. Vooral bij dit laatste bezoek had ik sterk het gevoel dat mijn aanwezigheid invloed had op de gang van zaken. Zo werd een jongen toen hij George, die die dag de bijbelles voor Opopo overnam, in het Twi vertelde over wat hij die dag geleerd had door een ander aangestoten en duidelijk gemaakt dat hij in het Engels of in het Nederlands moest spreken, zodat ik het ook kon verstaan. Het was echter duidelijk dat de jongen die sprak zich een stuk minder goed kon uiten in deze twee talen. Vooral op dat moment voelde ik mij echt een buitenstaander. Tijdens alle drie de bijeenkomsten ben ik voor en na de geplande activiteiten met verschillende jongeren aan de praat geraakt. Als we dan een tijdje in gesprek waren, vroeg ik hun of ze er iets voor voelden om een interview met mij te doen. Als zij interesse toonden vroeg ik hun telefoonnummer zodat ik ze kon bellen voor een afspraak. Ik legde hun van te voren uit wie ik was en wat mijn bedoelingen waren. Zo heb ik uiteindelijk met zes jongeren een interview gedaan. Tevens heb ik de beste vriendin van een van de informant geïnterviewd. Zij bleek later tevens lid te zijn van een kerk in Reigersbos. Een tweede vriendin van haar, een Ghanese moslim, die ik wou interviewen liet het uiteindelijk afweten. Met haar had ik een afspraak bij haar thuis. Zij bleek deze vergeten te zijn, want toen ik bij haar thuis kwam, zat zij op school. Een paar dagen later belde ik haar weer op, maar ze zei dat ze er toch niet meer zo'n zin in had. Van haar vriendin Alice hoorde ik even later dat haar vader het liever niet had.

Aanvankelijk wilde ik ook nog twee andere jongens interviewen die ik tijdens mijn eerste bezoek aan de groep had ontmoet. Zij bleken namelijk in tegenstelling tot de rest niet meer naar de kerk en de jeugdgroep te gaan. Het was dan ook toevallig dat ik hen die avond wel in de kerk tegenkwam. Ik kon het erg goed met een van hun vinden en had het idee dat hij mij veel interessante dingen had kunnen vertellen. Na veel bellen had ik eindelijk een afspraak met hem kunnen maken. Toen ik echter de bewuste dag op station Duivendrecht stond, waar we af hadden gesproken, kwam hij niet opdagen. Ik

belde hem op en hij bleek plotseling in te moeten vallen voor iemand op zijn werk. Ik heb daarna nog geprobeerd een nieuwe afspraak te maken, maar hij had naar eigen zeggen steeds geen tijd. Uiteindelijk heb ik het maar laten rusten. Hoewel hij het niet in die woorden zei had ik sterk de indruk dat hij, net als Brown, nu puntje bij paaltje kwam geen zin had om met mij een interview te doen.

Nadat ik de interviews had afgerond heb ik nog een vervolg interview met Opopo gedaan. Ik vertelde hem dat mijn onderzoek bijna was afgerond en dat ik graag nog een keer met hem af wou spreken om mijn bevindingen met hem door te nemen. Hij stemde hierin toe en nodigde mij uit in het huis van zijn verloofde. Voor dit interview had ik echter niet de beschikking over een minidisc. Dit betekende dat het interview achteraf bekeken meer weg had van een informeel gesprek. Het interview met Opopo had als resultaat dat veel van mijn bevindingen werden bevestigd en verduidelijkt. Het interview dat ik, op aanraden van mijn begeleidster, met een andere jeugdgroep leider heb gehouden droeg hier nog eens aan bij. Deze man, Sam, was bezig met een project voor de Afrikaanse jeugd in de buurt en hield er veel dezelfde ideeën en gedachten op na als Opopo. Het grote verschil tussen de twee mannen was echter het feit dat Sammy met zijn jeugdgroep niet gelieerd was aan een kerk met als gevolg dat hij, naar eigen zeggen, meer mogelijkheden had om zijn plannen ook daadwerkelijk in praktijk te brengen en bovendien meer vrijheid had om kritisch over de rol van de kerken te paten.

De tweede ingang waar mijn begeleidster mij op wees was een Ghanese kerk in Reigersbos. Hier ben ik vier keer op bezoek geweest. De eerste keer had mijn begeleidster een afspraak voor mij geregeld met Martin, een student uit Amerika. Hij deed in deze kerk onderzoek naar overgangsrutuelen en was meer dan bereid om mij bij een aantal kerkleden te introduceren. Zo stelde hij mij na de kerkdienst voor aan Dorine en Clarence die allebei in het kerkbestuur zaten. Clarence werd uiteindelijk mijn contact in de kerk. Bij mijn tweede bezoek heb ik wederom de kerkdienst bijgewoond. Daarna heb ik Clarence aangesproken over mijn onderzoek. Ik vertelde hem dat ik een aantal interviews wilden doen met de jeugd van de kerk. Hij raadde mij toen aan een brief op te stellen voor de kerkraad die mijn voorstel vervolgens zouden behandelen. Tijdens dit bezoek ontmoette ik tevens Brown, de jongen die ik aanvankelijk als eerste zou interviewen. De kerkdiensten hebben veel indruk op mij gemaakt. Het viel me op dat de

Ghanezen in deze kerk hun geloof op zeer uitbundige manier vierden. De pastoor die zijn preken met de nodige humor een stuk smeüger maakte droeg hier bijvoorbeeld aan toe. Maar het was vooral de vele muziek en zang die de kerkdienst een prettige aangelegenheid maakte. Zo heeft de kerk zijn eigen band met hoofdzakelijk drums en een enthousiast kerkkoor. Niet zelden stonden de mensen in de zaal op om mee te zingen en te dansen. Een keer zag ik de kerkgangers tijdens een van de liedjes de hele zaal doorlopen op een manier die misschien wel het meest weg had van een polonaise. Een geheel ander tafereel dan wat ik gewoonlijk in de katholieke kerken gewend was. Kerken waar de pastoor de mensen niet zelden met zijn preken in slaap suste en waar een orgel en een bejaard timide kerkkoortje het enige was wat voor enig vertier moest zorgen. Tijdens mijn derde bezoek vond er een gemengde dienst voor Nederlanders en Ghanezen plaats. De dienst werd geleid door een Nederlander en er was helaas niet veel van de gewoonlijke Ghanese dienst meer terug te vinden. Na afloop liet ik Clarence mijn brief lezen. Hij gaf mij toen nog wat suggesties ter verbetering van de inhoud. Een week later spraken wij bij station Duivendrecht af en overhandigde ik hem de brief. Via Clarence kwam ik vervolgens in contact met de leider van de kerkraad. Van hem kreeg ik uiteindelijk groen licht en kon ik twee jeugdgroepelidsters interviewen.

Een van de jeugdgroepelidsters bleek tevens als leerkracht te fungeren in een huiswerkklas die speciaal was opgezet voor Ghanese kinderen met een leerachterstand. Na overleg met haar collega's gaf ze mij toestemming om een keer met haar mee te gaan naar deze huiswerkklas. Die dag bleken er vier van de gewoonlijk zeven leerkrachten aanwezig te zijn. Drie van hen waren Ghanees, een meisje was van Antilliaanse afkomst. Zij hadden elke donderdag drie lokalen tot hun beschikking in het Augustinus college in ZuidOost. Hun leerlingen, die afkomstig zijn uit verschillende basisscholen, werden over deze drie lokalen verdeeld. In een lokaal zat groep acht, in een lokaal groep zes en in het derde lokaal groep zeven en vijf. Ik heb ongeveer een van de twee uur in het lokaal van groep zes gezeten. Hier moest ik mij introduceren waarna het de bedoeling was dat elke leerling mij om de beurt een vraag zou stellen. Al gauw onttaarde dit echter in een chaotisch spervuur van vragen. July, de leerkracht van groep zes, leek hier echter de nodige lol aan te beleven voordat ze de klas weer tot de orde riep. Ook in de andere klassen ben ik een kijkje gaan nemen. Hoewel ik eigenlijk alleen de intentie had om te

observeren betrapte ik mijzelf er al snel op dat ook ik de rol van leraar op me nam. Zo hielp ik een paar leerlingen hun vragen te beantwoorden en wees hun op fouten in het gemaakte huiswerk voor die dag. Tijdens de lessen en in de auto na de les had ik bovendien de mogelijkheid om informeel met de leerkrachten te praten en hun gesprekken te observeren.

Een andere ingang was het Roc in Amsterdam waar mijn moeder min of meer als gatekeeper fungeerde. Zij had een paar Ghanese leerlingen van haar opleiding verpleegkunde gevraagd of ze een interview met mij wilden doen. Zo kreeg ik van haar vier telefoonnummers in handen. Uiteindelijk heb ik met drie van de vier Ghanese leerlingen een interview afgenomen.

Mijn laatste ingang was een middelbare school. Ik had aanvankelijk met alle drie de middelbare scholen in ZuidOost contact opgenomen. Hoewel alle scholen bereid waren om serieus naar mijn verzoek te luisteren, was er slechts een school die die bereidheid ook daadwerkelijk in praktijk wilde brengen. Dit was de Open Scholengemeenschap Bijlmer. Mijn contactpersoon was Mia Verhagen en zij bleek al snel oren te hebben naar mijn onderzoek. Op haar verzoek stelde ik een brief op voor de ouders van de negen Ghanese leerlingen op deze school. Hierin legde ik uit wat mijn bedoelingen waren. Mia zorgde er vervolgens voor dat deze brieven via de mentoren op de plaats van bestemming kwamen. Hier kwamen drie positieve reacties op. Zo heb ik op het OSB drie leerlingen geïnterviewd. Een paar weken na deze interviews heb ik opnieuw contact met Mia opgenomen voor het doen van een klassenobservatie. Ik vertelde haar dat ik graag een paar lessen wilde volgen in de klas van een van de geïnterviewden. Ook hier stond zij positief tegenover. Zij gaf mij de naam op van de mentor van de desbetreffende leerlinge. Met haar had ik de afspraak gemaakt om op een maandagmorgen twee lessen mee te volgen. Op de bewuste dag bleek zij echter afwezig te zijn. Gelukkig had zij de leraar Economie ingelicht, waardoor de observatie alsnog kon plaatsvinden. Ik kreeg een tafel en stoel van de leraar met de boodschap dat ik kon gaan zitten waar ik wou. In dit lesuur heb ik achtereenvolgens een huiswerkbespreking, proefwerkbespreking en het afnemen van een proefwerk geobserveerd. Hierbij lette ik vooral op de samenstelling van de klas en de interacties tussen leerlingen. Doordat de mentor ziek bleek te zijn verviel voor deze klas het tweede lesuur. Ik ben toen in de aula

gaan zitten waar ik vervolgens nog een half uur lang de leerlingen die hier zaten geobserveerd heb. Tot slot heb ik nog even drie leerlingen uit de klas die ik zojuist had geobserveerd aangesproken op het maken van het proefwerk en de samenstelling van de tafelgroepjes.

Uiteindelijk heb ik met behulp van bovenstaande gatekeepers en ingangen vijftien Ghanese jongeren geïnterviewd. Deze interviews zijn op diverse plaatsen opgenomen. Zo heb ik drie interviews op het OSB afgenomen, drie op een bankje op straat, vier bij de informanten thuis, een in de kerk, twee bij de Amsterdamse Poort, een bij het ROC en een bij mij thuis.

Waar ik tijdens het onderzoek al snel achterkwam, was dat de meisjes veel meer open stonden voor het doen van een interview dan de jongens. Hoewel ik getracht heb net zo veel meisjes als jongens te interviewen is dit niet gelukt. Van de vijftien interviews zijn er slechts drie met jongens. Dit is echter wel in overeenstemming met mijn ervaring in de praktijk. Jongens waren een stuk wantrouwender voordat ze ergens in toestemden. Vaak waren zij überhaupt niet geïnteresseerd in een interview.

De kwaliteit van de interviews is erg wisselend. Hier zijn denk ik verschillende factoren de oorzaak van. In eerste instantie dacht ik dat het lag aan de vragen of de manier waarop ik die stelde. Waar ik gaandeweg echter achterkwam was dat dit voor een groot deel afhankelijk was van de mate van enthousiasme van de geïnterviewden. De beste interviews, degene die het rijkst zijn aan informatie, zijn die interviews waar de geïnterviewden van te voren al aangaven dat ze er zin in hadden, wat ze aan het einde van het interview vaak ook bevestigden. Wanneer ik zo'n persoon voor me had zitten, waren de vragen eigenlijk minder van belang. Ik hoefde maar een balletje op te gooien en de persoon in kwestie brandde los. Dit gold bovenal voor de jongeren die op mij eerlijk en open overkwamen. Zo heb ik verschillende interviews gedaan waar de geïnterviewde heel persoonlijke dingen vertelde. Vertrouwen is daarmee een essentieel bestandsdeel van een goed interview. Ook de hoeveelheid en kwaliteit van onderwijs bleek van grote invloed. Ik merkte dat ik met Ghanese jongeren die bijvoorbeeld Hbo studeerden of hadden gestudeerd veel beter kon praten. We begrepen elkaar beter, waardoor de gesprekken een stuk vloeiender verliepen. Leeftijd bleek in tegenstelling tot wat ik in eerste instantie dacht nagenoeg geen invloed te hebben op de kwaliteit van de interviews. Zo had ik een

interview met een dertien jarig meisje afgenomen wat qua informatie een stuk interessanter was dan sommige interviews met jongeren die vier, vijf of zes jaar ouder waren.

Zoals gezegd heb ik zoveel mogelijk geprobeerd aan elke jongere dezelfde vragen te stellen. Na verloop van tijd kwamen er echter andere vragen bij en geraakten anderen weer meer op de achtergrond. Een goed voorbeeld zijn de vragen over religie. Omdat ik merkte dat religie eigenlijk een veel wezenlijker deel van het dagelijks leven van de jongeren uitmaakte dan ik aanvankelijk dacht, besteedde ik hier steeds meer aandacht aan. Zo nam dit onderwerp na een aantal interviews een steeds groter deel in beslag. Ook vragen die kwesties aan de tand voelden als de scheiding van zwart en wit in de klas en de rol van Surinaamse vrienden kwamen pas in een later stadium op mijn vragenlijst te staan.

Ik heb alle interviews met de jeugd, op eentje na, opgenomen op minidisc. De invloed hiervan op de inhoud van de interviews is moeilijk in te schatten. Natuurlijk waren de informanten zich tijdens mijn vragenvuur bewust van het feit dat hun stem opgenomen werd. Zo begon Freek veel meer te stotteren toen ik de minidisc aanzette. Toen wij naderhand de bibliotheek uitliepen verdween zijn gestotter weer grotendeels. Ook bij Ellen van de jeugdgroep merkte ik de invloed van mijn opnameapparatuur. Toen ik de minidisc na het interview uitzette, werd zij plotseling een stuk loslippiger. Zo vertelde zij mij over haar slechte relatie met haar stiefmoeder en de impact die de dood van haar moeder en broer bij haar hadden gehad. Onderwerpen die ze tijdens het interview zoveel mogelijk probeerde te vermijden. Ik merkte echter wel dat de meeste informanten na verloop van tijd de opnameapparatuur steeds meer vergaten. Dit was onder andere af te lezen aan een meer ontspannen houding als zij aan het woord waren. Het meest illustrerende voorbeeld hiervan was de reactie die July gaf nadat het interview was afgerond. Zij vertelde mij dat ze eigenlijk helemaal niet het gevoel had gehad dat ze met een interview bezig was. Het was volgens haar gewoon een gezellig gesprek.

Wat had ik van te voren van dit onderzoek verwacht en wat is er naar mijn mening van terecht gekomen? Een verwachting die niet uitgekomen is, is de veronderstelling dat ik dit onderzoek makkelijk in vier maanden kon uitvoeren. Strikt

genomen was me dit wellicht wel gelukt, maar verschillende factoren werkten in m'n nadeel. Ik ondernam dit onderzoek in een tijd die voor mij persoonlijk nogal rommelig was. Er veranderde in korte tijd veel, waardoor mijn onderzoek niet zelden op een tweede plaats kwam. Zo ben ik in juli verhuisd naar Amsterdam, wat me de nodige tijd gekost heeft. Hierdoor werd ik gedwongen een parttime baan te gaan zoeken, waardoor ik eigenlijk alweer twee dagen per week inleverde.

Waar ik hierboven met het geval van Brown al even naar verwezen heb is het feit dat een afspraak maken voor een interview niet zo makkelijk was als het leek. Meestal stemden de jongeren die ik aansprak er in toe om een interview met mij te doen. Wanneer ik hun echter opbelde bleken zij vaak terug te krabbelen. En als je een afspraak maakte, werd deze, zoals ik hierboven heb duidelijk gemaakt, lang niet altijd nagekomen. Ja betekende zo niet altijd ja, maar was ook regelmatig een beleefde nee. Ook als een geïnterviewde daadwerkelijk een afspraak wilde maken, was de kous nog niet af. Soms zaten er enkele weken tussen het moment dat ik belde en het moment dat het interview plaatsvond. Onderzoek doen was zo ook veel geduld hebben, afwachten wanneer iemand die je wou interviewen tijd voor je had.

Het probleem van het achterhalen van de 'waarheid' heb ik hierboven al uitvoerig besproken. Het volstaat om nog te zeggen dat vertrouwen in elkaar hier een grote rol in speelt. Uit het feit dat er vaak heel persoonlijke dingen besproken werden tijdens de interviews kwam denk ik duidelijk naar voren dat dit vertrouwen vaak aanwezig was. Zonder mijzelf op te hemelen, straalde ik het feit dat men mij kon vertrouwen blijkbaar uit. Ik ben tijdens mijn onderzoek dan ook zo eerlijk mogelijk geweest tegen zowel informanten als gatekeepers. Wat ook een rol gespeeld heeft is het feit dat ik voor de meeste informanten een vreemde was. Voor sommige mensen is het makkelijker om hun hart te luchten bij een vreemde, iemand die ze daarna waarschijnlijk nooit meer zullen zien, dan bij iemand die emotioneel gezien dicht bij hun staat. Dit neemt niet weg de mate van vertrouwen veel sterker had kunnen zijn. Het korte tijdsbestek van dit onderzoek en de vluchtige contacten met respondenten belemmerde dit opbouwen van vertrouwen echter. Daarnaast heb ik voor het onderzoek maar beperkt aan participatie gedaan. Hoewel dit achteraf moeilijk vast te stellen is, draagt het veelvuldig omgaan met

de onderzoekspopulatie waarschijnlijk veel bij aan het kweken van vertrouwen tussen onderzoeker en respondent.

Voor het juist interpreteren van de onderzoeksgegevens die in de volgende hoofdstukken zullen volgen is het van belang om te laten weten dat dit een vrij eenzijdig onderzoek is geweest. Ik heb mij hoofdzakelijk op de jongeren gericht waarbij de ouders nauwelijks of in het geheel niet aan het woord zijn gekomen. Dit houdt in dat de inzichten en problemen die aan bod zullen komen puur vanuit het gezichtspunt van de jeugd beschreven zijn. Mening en feiten zijn zo nauwelijks genuanceerd of gecontroleerd door de mening en feiten die hun ouders mij hadden kunnen verschaffen. Dit eenzijdige beeld wordt bovendien nog eens versterkt door het feit dat ik zelf tot de leeftijdscategorie van mijn respondenten behoor. Bewust dan wel onbewust kon ik mij tijdens het onderzoek hierdoor meer identificeren met mijn jeugdige respondenten dan met de oudere Ghanese generatie. Hoewel ik mijn respondenten vanzelfsprekend zoveel mogelijk voor hunzelf heb laten spreken was dit probleem naar mijn mening niet geheel onoverkomelijk.

Het grote nadeel van onderzoek doen in Nederland is het feit dat je sociaal leven gewoon doorgaat. Hoewel mijn leraar van het onderzoekseminar mij hier verschillende keren op gewezen heeft, merkte ik dit pas toen het me overkwam. Ik kon mezelf er niet toe zetten om mijn sociaal leven omwille van mijn onderzoek op een laag pitje te zetten. Vooral in het begin van het onderzoek probeerde ik afspraken te maken die pasten in mijn uitgaansplannen. Hier ben ik gelukkig op den duur op terug gekomen zodat ik vooral de laatste paar maanden veel vooruitgang boekte met mijn onderzoek. Wat dat betreft heeft onderzoek doen in het buitenland in ieder geval een groot voordeel; omdat je meestal niemand kent, ben je gedwongen om in dienst van je onderzoek nieuwe sociale contacten aan te gaan.

Hiermee kom ik tevens op een ander probleem. Wanneer je onderzoek doet in het buitenland heb je denk ik sneller een hechte band met je informanten en gatekeepers dan dat het geval is als je in het land van herkomst onderzoek doet. Zeker in het geval van onderzoek in dorpsamenlevingen, wat in het verleden onder antropologen eerder regel dan uitzondering was, is dit het geval. De onderzoeker heeft dan veel meer de mogelijkheid om na verloop van tijd volledig in de relatief kleine gemeenschap te

intergreren. Omdat mijn sociaal leven zich min of meer in de regio van onderzoek bevond, had ik eigenlijk nooit de behoefte om echt sterke banden met mijn respondenten aan te knopen. Daar komt nog bij dat mijn onderzoek plaatsvond in een urbane omgeving; Amsterdam. Alleen de gemeenschap van Ghanezen in ZuidOost bestaat al uit duizenden mensen. Het proces van het vormen van sterke banden met deze gemeenschap wordt zo aanzienlijk bemoeilijkt. Zo ben ik bijna altijd meer een onderzoeker dan een vriend geweest. In veel gevallen had ik de geïnterviewde voor het interview niet eerder gezien. De afstandelijke rol van de onderzoeker heb ik zelden naast me neer gelegd. Slechts bij een handje vol respondenten had ik daadwerkelijk het gevoel dat ik hier een gesprek aan het voeren was in plaats van het afnemen van een interview. Ook tijdens de participerende observaties die ik heb verricht ben ik niet uit deze rol gekomen. Hoewel antropologen geacht worden een zekere afstand te bewaren tussen hen en degenen die ze onderzoeken denk ik dat een grotere emotionele betrokkenheid juist bevorderend kan werken voor de kwaliteit van het onderzoek. Dit neemt niet weg dat ik over de gehele linie erg tevreden terug kan kijken op mijn onderzoeksperiode. In de zin van het verzamelen van informatie, maar ook gevoelsmatig. Ik denk dat ik het gezien het toch korte tijdsbestek en de omstandigheden niet op een andere manier gedaan zou hebben.

Hoofdstuk 3: Introductie van de Respondenten

Voordat ik überhaupt begin over de sociale relaties en het sociale leven van de geïnterviewde jongeren zal ik hen eerst introduceren. Wie zijn zij? Naar welke school gaan ze? Welke talen spreken zij? Wat zijn hun toekomstaspiraties? Deze en andere vragen wil ik in dit hoofdstuk beantwoorden.

Mijn onderzoekspopulatie bestond zoals gezegd uit vijftien personen. Van de vijftien jongeren woonden er twaalf in het onderzoeksgebied, Amsterdam ZuidOost. Drie personen waren woonachtig in Amsterdam West. De leeftijden van deze jeugd lagen tussen de dertien en vijfentwintig jaar. Drie van de vijftien interviews waren met jongens, twaalf met meisjes. Dertien van de geïnterviewde jongeren gingen nog steeds naar school, hetzij naar een middelbare school, hetzij naar een Mbo of Hbo. Het opleidingsniveau was over het geheel genomen vrij laag. Drie geïnterviewden deden een Hbo opleiding en twee waren bezig met de Havo. De rest deed Vmbo niveau of was bezig met een Mbo. Hoewel ik hier in de interviews niet specifiek naar gevraagd had, bleken vier van de tien lageropgeleiden echter wel de aspiraties te hebben om een opleiding op hoger niveau te gaan doen. Verder bleek dat alleen de oudere jeugd, hiermee bedoel ik de jongeren van achttien jaar en ouder, een baan of bijbaantje hadden.

Opvallend bij het afnemen van de interviews was het feit dat alle geïnterviewden vloeiend Nederlands spraken. De een sprak het aanzienlijk beter als de ander, maar ik heb tijdens een interview nooit terug hoeven vallen op het Engels. Dit in tegenstelling tot de volwassen Ghanezen die ik geïnterviewed of gesproken heb. Zij spraken, op een uitzondering na, allemaal Engels. Een derde van de respondenten gaf aan net zo goed Nederlands te kunnen spreken als Twi. Nog eens een derde gaf aan zelfs beter Nederlands te kunnen spreken dan Twi.

Interviewer: *‘En jij spreekt ook gewoon Twi neem ik aan, of niet?’*

Rudy: *‘Ja gebroken.’*

Interviewer: *‘Gebroken, je spreekt beter Nederlands of niet?’*

Rudy: *‘Ja. Tenminste ik zal zelf zeggen dat ik goed Ghanees, Twi kan praten, maar een Ghanees zal zeggen dat ik het niet goed praat.’*

Interviewer: *‘Oke, en wat praat je thuis met je ouders bijvoorbeeld?’*

Rudy: *‘Nederlands.’*

Interviewer: *‘En met je vriendinnen ook?’*

Rudy: *‘Ja.’*

Hieruit blijkt naar mijn mening al een zekere gerichtheid op de Nederlandse samenleving van deze jongeren. Dit spreekt ook uit het feit dat de meeste jongeren alleen Twi spraken als ze geen andere mogelijkheid hadden, bijvoorbeeld thuis met hun ouders. Kijken we echter naar het geboorteland van de respondenten dan blijkt dat slechts vier van de vijftien respondenten in Nederland zijn geboren. Drie van hun waren onder de vijftien jaar ten tijde van het interview. Negen van de tien respondenten die in Ghana waren geboren, zijn wel op vroege leeftijd naar Nederland toegekomen. Meestal was dit rond hun peuter of kleutertijd. Zo hebben veertien respondenten hun basisonderwijs gedeeltelijk of geheel in Nederland gevolgd. Vanwege de jonge leeftijden waarop zij emigreerden kenden zij, afgezien van hun ouders, bijna niemand bij hun aankomst in Nederland.

Als wordt gekeken naar het toekomstperspectief dat deze jongeren hadden, dan blijkt Nederland hier een grote rol in te spelen. Ten eerste is gebleken dat de helft van de respondenten of bezig was met opleiding op hoog niveau in Nederland of tenminste de aspiraties had om dit in de toekomst te gaan doen. Zoals gezegd heb ik hier niet specifiek naar gevraagd, maar had ik dit alsnog gedaan, dan zou dit aantal van zeven alleen maar hoger uit hebben kunnen vallen. Bovendien blijkt dat ruim tweederde van de onderzochte groep in Nederland wil blijven wonen. Sommigen gaven wel aan er over te denken om na het bereiken van hun pensioenleeftijd naar Ghana te emigreren om daar hun laatste jaren te slijten. Een voorbeeld hiervan was Freek. Hij was rond zijn negende levensjaar naar Nederland toegekomen. Toen ik hem vroeg of hij ooit van plan was om naar Ghana terug te gaan om daar te gaan wonen zij hij het volgende hierover: *‘Nou kijk, dat denk ik wel. Ja dat denk ik wel, maar ik denk van ik ga wel ooit wel terug, maar dan pas na m’n 65^e. Maar ik denk van ik blijf gewoon hier wonen (lacht), denk ik.’* Een opvallende uitspraak als je nagaat dat hij een groot deel van zijn jeugd nog in Ghana heeft gewoond en in Nederland nota bene een tijdje in een internaat zat. De vier personen die wel binnen

afzienbare tijd naar Ghana wilden emigreren hadden hier specifieke redenen voor. Gina was pas op achttienjarige leeftijd naar Nederland gekomen en had hier geen enkel direct familielid meer wonen. Haar moeder en stiefvader waren twee jaar daarvoor met haar halfbroertjes in London gaan wonen. Hoewel zij wel aangaf graag in Ghana te willen wonen, was zij wel erg onduidelijk over wanneer dit zou gebeuren en of het haar überhaupt zou lukken. Zij was echter wel bezig met het bouwen van haar eigen huis in Ghana. Zij zei het volgende hierover toen ik haar vroeg of zij naar Ghana terug wilde gaan: *'Ik weet het nog niet, maar ik wil gewoon al vast iets beginnen, want als je daar bent en je gaat er voor goed wonen dan moet je echt iets hebben. ... Het is ook je land, je moet daar wat gevestigd hebben.'* Een andere respondent, Lorre, zou binnenkort gaan trouwen met een Ghanese man die zelf al aangaf graag naar Ghana terug te willen keren. Hij was volwassen toen hij naar Nederland kwam en sprak ten tijde van het onderzoek tevens geen woord Nederlands. Stephanie, een meisje van vijftien, bleek zeer ontevreden te zijn met haar leven hier in Nederland. *'Als het aan mij zou liggen dan zou ik in Ghana wonen. .. Ik vind het hier saai. Er valt niks te doen.'* Uit bovenstaande voorbeelden blijkt dat het voornamelijk de omstandigheden zijn waardoor respondenten wel of niet in Nederland willen blijven. Zoals je van te voren wellicht niet zou verwachten speelde de leeftijd van migratie of liever het aantal jaren dat respondenten in Ghana woonden hier geen duidelijke rol in. Feit is dat de grote meerderheid aangaf niet naar Ghana terug te willen keren. De vier respondenten die dat wel van plan waren waren daarmee eerder de uitzondering. Bovendien moet nog blijken of zij ook daadwerkelijk de grote stap naar Ghana zullen nemen. Uit voorgaande onderzoeken is gebleken dat veel Ghanezen die aanvankelijk de wens hadden om naar hun geboorteland terug te keren dit uiteindelijk toch niet hebben gedaan. Dit brengt mij op het laatste punt, namelijk de mate van tevredenheid in Nederland. Aan elke respondent heb ik gevraagd of zij iets in hun leven zouden willen veranderen en of zij tevreden zijn met hoe hun leven hier verloopt. Op een persoon na gaven zij allemaal aan tevreden te zijn met de manier waarop hun leven verliep. Als zij al aangaven iets te willen veranderen dan ging dit meestal over het vinden van een woning of een geschikte baan. Deze gegevens laten naar mijn idee duidelijk zien dat de meeste van mijn respondenten de voorkeur hadden om hun toekomst juist in Nederland op te bouwen in plaats van het land van herkomst, Ghana.

Dit komt ook naar voren als we gaan kijken naar de sterkte van de banden die deze jongeren hebben met Ghana en hun familieleden aldaar. Zeker als we dit vergelijken met de situatie van hun ouders. De ouders van de meeste respondenten bleken namelijk sterke banden te hebben met hun land van herkomst. De meesten van hen gingen regelmatig op vakantie in Ghana. Ook telefonisch contact met familieleden aldaar vond regelmatig plaats. Zeker als een of meerdere ouders van deze eerste generatie nog in leven was en in Ghana woonde, kon dit telefonisch contact soms oplopen tot een paar keer per week. Zoals ik in de inleiding reeds aangaf kwam het vele contact tussen Ghanezen met hun familieleden in Ghana ook voort uit het feit dat deze migranten vaak dankzij de financiële steun van hun familieleden in konden emigreren. Dit feit zorgde voor de nodige verplichtingen voor migranten die zich in Nederland en elders in Europa en Amerika gevestigd hebben. Zo bestond er naast het vele sociale contact ook een stroom van goederen tussen Nederland en Ghana. (Arhinful 2001: 116-117). Dit alles in tegenstelling tot mijn jeugdige respondenten. Tien van de vijftien respondenten waren wel eens in Ghana geweest, maar vaak niet meer dan twee of drie keer. Als ze gingen, werden ze bijna altijd vergezeld door hun ouders. De helft van deze respondenten hadden ouders met een of zelfs meerdere huizen in dit land. Hier bleken vaak directe familieleden van de ouders in te wonen. Het ging dan om broers, zussen of ouders van deze eerste generatie Ghanezen. Vakanties waren vaak van lange duur en niet korter dan een paar weken. Als de ouders geen eigen huis hadden verbleven de respondenten vaak in het huis van een familielid. Gedurende de weken dat zij in Ghana verbleven was het contact met familieleden meestal zeer intens. Een derde van mijn respondenten bleek echter nog nooit in Ghana te zijn geweest of sinds hun komst in Nederland nog nooit terug te zijn gegaan. Drie van hun gaven echter wel aan ooit nog eens naar hun land van herkomst te willen gaan.

Interviewer: *'En ben je wel eens naar Ghana teruggeweest ook sinds je hier woont?'*

Freek: *'Nee, nog steeds niet nee.'*

Interviewer: *'Wil je nog wel een keertje doen?'*

Freek: *'Jawel, maar ik denk van ik ga wel volgend jaar wel lekker, maar terug..'*

Interviewer: *'Maar waarvoor ben je nog niet geweest, vanwege geld of vanwege tijd?'*

Freek: *'Nou, nee vanwege van, ja weet je kijk vanwege van ik weet heel weinig van m'n land af. Ja weet je, en kijk en plus van ik heb ontegenwoordig druk mezelf ook. Tja, voor de rest, ik ben wel van plan om volgend jaar dus na mijn studie ben ik wel van plan om kijk een week of twee of zo daarheen te gaan, dus.'*

Was het telefonisch contact tussen ouders in Nederland en hun familieleden in Ghana zoals gezegd veelvuldig en intens, dit was geenzins het geval voor mijn respondenten. Eenmaal weer in Nederland bleek het overgrote deel van hun nog nauwelijks contact te zoeken met hun familieleden in Ghana. De meesten van hun spraken slechts met sommigen van hun familieleden en meestal niet vaker dan een keer in de maand. Bovendien bleek dat zij zelden het initiatief namen om een van hun familieleden op te bellen. In de meeste gevallen was het de moeder of vader die naar Ghana belde of een familielid die naar Nederland belde en spraken de respondenten en passant en indien zij zin hadden even met hun familielid.

Interviewer: *'Oke. Heb je nog contact met vrienden of familieleden in Ghana?'*

Kelly: (schudt nee)

Interviewer: *'Helemaal niet meer?'*

Kelly: *'Ik ken ze niet meer.'*

Interviewer: *'Ook niet met geen enkel familielid of?'*

Kelly: *'Ik praat wel met sommigen, maar als je me vraagt hoe ze eruit zien, al sla je me dood.'*

Interviewer: *'En hoe vaak spreek je die dan je neven of nichten in Ghana?'*

Anna: *'Niet echt veel, nee. Tis van wanneer m'n moeder naar m'n tante belt en dan vraag ik van is zij in de buurt zodat ik even met haar kan praten, maar niet dat ik de telefoon opneem en haar ga bellen.'*

Interviewer: *'Het is als ze toch al bellen.'*

Anna: *'Ja, precies.'*

Andere vormen van communicatie met deze familieleden bestonden nauwelijks. Twee respondenten gaven aan een keer in de zoveel maanden een brief te sturen of er een te ontvangen en een enkeling had via de email contact, maar alleen met hun jongere familieleden, zoals nichtjes en neefjes. Ik kreeg bovendien niet de indruk dat de Ghanese jongeren veel behoefte hadden aan contact met hun familieleden in Ghana noch dat zij het ontbreken van dit contact betreurden. Het feit dat de meeste respondenten over het algemeen vrij zwakke banden hadden met Ghana en vooral met hun familie aldaar droeg naar mijn idee alleen nog maar bij aan de wens om hun toekomst in Nederland op te bouwen.

Hoofdstuk 4: Het Sociale Leven

In dit hoofdstuk wil ik laten zien wie de beste vrienden van elke respondent waren en wat de vriendschappen met hun precies inhielden. Waar hebben ze deze vrienden bijvoorbeeld leren kennen? Daarnaast was ik geïnteresseerd in de verschillende activiteiten die elke respondent met deze vrienden ondernam en hoe vaak zij hun vrienden zagen. Ook de eigenschappen van de vrienden zelf, met name de religieuze achtergrond en etnische afkomst, kwamen in de interviews aan bod. Verder besteed ik aandacht aan de situatie op school en de verschillen tussen Ghanezen en jongeren van andere etniciteiten die de respondenten naar voren brachten.

Allereerst wilde ik weten wat vriendschap nou precies inhield. Omdat ik dit een moeilijk te definiëren begrip vond dat naar mijn mening voor ieder persoon iets anders kon betekenen, had ik besloten om het aan de respondenten zelf over te laten wat zij onder vriendschap verstonden. Opvallend aan hun antwoorden was dat ruim de helft van de respondenten (acht in totaal) expliciet het woord vertrouwen noemden toen ik hun om een eigen definitie vroeg. Zo gaf Anneke mij de volgende definitie: *‘Voor elkaar opkomen, elkaar kunnen vertrouwen, met elkaar kunnen lachen. Dat is voor mij het belangrijkste.’* Daarnaast bleek de bereidheid om voor elkaar klaar te staan in goede maar vooral ook in slechte tijden een belangrijk deel uit te maken van vriendschap. Lorre gebruikte de volgende woorden:

‘Ik kan iemand een vriend of vriendin noemen wanneer ik met diegene over alles kan praten. Als er een probleem is of als ik ergens mee zit dat ik dan met die persoon er over kan praten. Zodat ik niet in een hoekje hoef te schuilen en het verdriet op me af moet laten komen, maar dat ik mezelf juist kan uiten aan diegene.’

Hoewel ik hier niet specifiek naar vroeg noemden alle respondenten in eerste instantie slechts hun beste vrienden op als de personen die hier onder vielen. Hier is het wellicht interessant om een vergelijking te trekken met Ghanezen van de eerste generatie. Mazzucato laat zien dat veel oudere Ghanezen in Nederland een beste vriend in Ghana hebben die hun belangen aldaar behartigd. Deze persoon onderscheid zich daarmee van

andere vrienden en is wat dat betreft een uniek individu in het leven van deze Ghanese migranten. Deze vriendschap is echter niet zozeer gebaseerd op het feit dat twee mensen elkaar graag mogen of voor elkaar klaar staan in moeilijke tijden. Deze vriend moet iemand zijn die de capaciteiten heeft om bijvoorbeeld erop toe te zien dat het huis van een migrant daadwerkelijk wordt gebouwd of iemand die de geldzaken van een migrant kan regelen. Bij voorkeur moet dit iemand zijn die zelf al migrant is geweest en daardoor zijn zaken al voor elkaar heeft zodat deze vriend en de migrant ook niet voor elkaar klaar hoeven te staan in moeilijke tijden. *‘Indeed, a characteristic of the friend is that he is not a person in need.’* (Mazzucato 2003: 4). De inhoud van deze vriendschap is zo veel economischer van aard dan dat bij mijn respondenten het geval was. Daarnaast gaven verschillende respondenten aan dat zij nooit echt een persoon als beste vriend of vriendin zagen. Zij hadden vaak een handje vol mensen die zij hun beste of goede vrienden noemden. Een mooi voorbeeld hiervan is Anna die het volgende tegen mij zei toen ik haar naar haar beste vrienden vroeg:

Anna: *‘Nee. Dat is weer een, ja ik weet niet, ik neem niet snel iemand als beste vriendin. Dat vind ik weer een beetje.. Ik heb eigenlijk geen beste vriendinnen.’*

Interviewer: *‘Maar waar zou dat mee te maken hebben? Met vertrouwen ook of heb je er überhaupt geen behoefte aan, aan een beste vriendin of gewoon hele goede vriendinnen?’*

Nana: *‘Uhm, ik weet niet, als je al m’n vriendinnen zijn gewoon mensen met wie ik goed kan opschieten, maar niet dat ik m’n diepste geheim aan ze kan vertellen of zo. Ik kan niet eentje uitpikken, uitkiezen waarvan ik denk zij, je bent m’n beste vriendin, ja.’*

Pas in het verdere verloop van het interview kwamen de rest van de vrienden aan bod. Voor bijna tweederde van de onderzochte groep bestond de groep beste vrienden geheel uit Ghanezen. Door de rest van de groep werden vaak vrienden van niet Nederlandse etniciteiten opgenoemd. Deze etniciteiten waren over het algemeen zeer verschillend, maar allemaal noemden zij een of meerdere vrienden van Surinaamse afkomst op. Ook als het om minder goede vrienden ging werden vele verschillende etniciteiten genoemd. Bij tweederde van de groep waren hier ook Surinaamse vrienden in terug te vinden. Drie van hun noemden ook Antillianen op als directe vrienden. Blijkbaar

zijn er bepaalde raakvlakken tussen Ghanezen, Surinamers en Antillianen die ervoor zorgen dat zij het goed met elkaar kunnen vinden. Verderop zal ik hierover uitwiden.

Zoals ik in hoofdstuk zes zal laten zien speelde religie een grote rol in het leven van bijna elke respondent. Gezien dit feit zou je mogen verwachten dat een groot deel van de vriendengroep afkomstig was uit de kerk. Dit bleek echter gezins het geval. Slechts zes van de vijftien respondenten hadden goede vrienden die ze via de kerk kenden. Bovendien ging het dan in de meeste gevallen om slechts een of twee personen. Dit neemt niet weg dat de meesten van hun hoofdzakelijk en soms zelfs uitsluitend gelovige vrienden om hun heen hadden. Het meest extreme voorbeeld hiervan is George. Toen ik hem vroeg naar zijn vrienden noemde hij uitsluitend mensen op die hij kende uit de kerk of de jeugdgroep.

Het meest opvallende aan de samenstelling van de vriendengroepen was dat blanke personen hier nagenoeg geen deel van uitmaakten. In de meeste gevallen kwamen deze personen, als zij al deel uitmaakten van het leven van de respondent, pas naar voren als ik hier specifiek naar vroeg. Stephanie ging bijvoorbeeld überhaupt niet met blanke kinderen om:

Stephanie: *'Ja ik ga met Ghanezen mensen om.'*

Interviewer: *'Alleen met Ghanezen in de buurt?'*

Stephanie: *'Ja in de buurt. Gewoon altijd in m'n omgeving. Ik ben niet met andere soorten.'*

De overgrote meederheid kenden wel blanke personen, maar het contact met hun was over het algemeen sporadisch en van minder waarde dan het contact met andere personen. Veel van hun gaven dan ook aan dat zij deze blanke personen eerder als kennissen zagen dan als vrienden. Ook Rudy viel hier onder. *'Nou in m'n klas zitten veel blanke meisjes en jongens. Nou ze zijn niet belangrijk voor me, maar ze zijn m'n klasgenoten dus ja. Met projecten ga ik met ze om en daarbuiten bellen we ook wel, maar..'*

Een paar van hun noemden blanke volwassenen op als personen die van enig belang waren in hun leven. Dit waren dan niet zozeer vrienden, maar eerder mensen die

hun konden helpen als ze tegen een probleem aanliepen. Zo noemde Anna haar mentor op school op als een persoon die haar al verschillende malen had geholpen met haar stage. Freek had een hele hechte band met een van de begeleiders van het internaat waar hij een tijdje heeft gewoond. Eens in de zoveel weken spraken ze met elkaar af en bespraken zij de gebeurtenissen van de laatste tijd. George noemde zijn buurvrouw op waar hij af en toe aanklopte als hij vragen had over de stukken die hij op de piano speelde. Jose noemde een blanke vriend van haar vader op die zij liefkozend haar ‘witte papa’ noemde. Deze man toonde altijd interesse in haar leven en gaf haar regelmatig wat geld om wat leuks te kopen. Opvallend was dat deze respondenten met deze blanke volwassenen de meest intensieve relaties hadden van alle blanke mensen die zij kenden. Als we daarnaast nagaan dat vier respondenten wel een blanke kennis hadden bij wie ze aanklopten wanneer ze problemen hadden met huiswerk, kunnen we een voorzichtige uitspraak hier over doen. Ik kreeg namelijk de indruk dat relaties die de meeste respondenten met (volwassen) blanke personen aangingen niet zozeer gestoeld waren op gevoelens van vriendschap, al waren die gevoelens vaak wel aanwezig, maar eerder op het gegeven dat deze mensen hen verder konden helpen in hun dagelijks leven door bijvoorbeeld bepaalde problemen op te lossen.

Ik kreeg van veel van de wat oudere respondenten te horen dat zij in het verleden wel meer met blanke Nederlanders omgingen dan ten tijde van het interview. Vooral na het verlaten van de basisschool of de middelbare school werden de contacten met deze mensen echter zo sporadisch dat ze uiteindelijk doodbloedden. Toen ik July vroeg of ze ook contact had met blanke jongeren zei ze het volgende: *‘Uhm, vroeger wel. Op de basisschool, op de middelbare school. Had ik echt een vriendin waar ik echt close mee was en altijd naar toe ging. Ik bleef slapen en dat is echt op eens verdwenen. En daarnaast nu op dit moment helemaal niet. Het zijn voornamelijk toch wel ja donkere mensen.’* Slechts vier respondenten gaven aan blanke personen van hun eigen leeftijd te kennen die wel belangrijk waren in hun leven. Twee van deze vier respondenten noemden uit eigen beweging een goede blanke vriend op. Een van hun is, zoals ik later zal laten zien, echter zelf het best te omschrijven als ‘blanke’ Ghanees, aangezien haar sociale kring en activiteiten naar mijn mening meer met die van blanke Nederlanders overeenkomen dan met die van de rest van mijn Ghanese respondenten.

Het is opvallend te noemen dat hoewel deze Ghanese jongeren wel een westerse definitie gaven van vriendschap, de contacten met blanke leeftijdsgenoten gering waren. Zoals ik hieronder zal laten zien waren een aantal andere factoren tevens van belang bij het aangaan van vriendschappen. Zo bleek dat jongeren de gedeelde cultuur en religie impliciet zeer belangrijke criteria vonden voor een goede vriendschap. Opmerkelijk genoeg werden deze factoren echter niet genoemd toen ik hun naar hun eigen definitie van vriendschap vroeg. Dit heeft denk ik voor een groot deel te maken met het feit dat zij deze factoren als min of meer vanzelfsprekend zagen in hun dagelijks leven. Zo zullen zij de gedeelde cultuur en religie waarschijnlijk niet met opzet uit hun definitie gelaten hebben, maar zagen zij hier simpelweg niet direct het belang van in bij het aangaan van vriendschappen met andere jongeren. Daarnaast bleken ook muzieksmaak en kledingstijl en de buurt een rol te spelen in het wel of niet aangaan van sociale relaties.

Ik heb verschillende respondenten gevraagd naar hun redenen voor het gebrekkige contact met autochtone jongeren. Een bevredigend antwoord kreeg ik echter nooit. Op basis van mijn gesprek met Opopo en Sam in combinatie met wat respondenten mij over hun sociaal leven vertelden heb ik echter wel enkele aanwijzingen voor het ontbreken van blanke personen in het leven van de meeste respondenten. Volgens Opopo werden de blanke jongeren door Ghanezen niet zelden als een homogene groep gezien. Een groep waar het moeilijk is om een individu uit te halen en deze als vriend te noemen of omgekeerd om als Ghanees in door te dringen. Ik denk dat Opopo hier ook wees op de grote cultuurverschillen die bestaan tussen Ghanezen en Nederlanders die bijvoorbeeld veel minder aanwezig zijn tussen Ghanezen en Surinamers of Antillianen. Zowel Sam als Opopo gaven de verschillende eetculturen als sprekend voorbeeld. Opopo vertelde mij dat zijn jeugdgroep in het verleden eens een jeugdgroep die hoofdzakelijk uit blanke jongeren bestond op visite hadden gevraagd. De jongeren van deze laatste groep bleken met nogal lange gezichten naar de Afrikaanse gerechten te kijken die de Ghanese jongeren voor deze gelegenheid hadden meegebracht. Sam vertelde mij op zijn beurt dat hij een paar goede Nederlandse vrienden had, maar behoorlijk aan hun eetgewoontes moest wennen. Zo vertelde hij lacherig over de eerste keer dat hij tomatensoep met ballen en pasta at, gerechten die in zijn cultuur alles behalve gangbaar zijn. Sommige respondenten noemden als verschil tussen blanke Nederlanders en hunzelf niet zozeer de

specifieke gerechten op, maar legden eerder de nadruk op het Nederlandse ritueel rondom het avondeten; het precies om half zes aan tafel zitten van Nederlandse gezinnen om gezamenlijk de maaltijd te nuttigen en het absolute taboe van deze gezinnen om rond dit tijdstip iemand op te bellen, laat staan zelf gestoord te worden door iemand die belt.

Anneke: *‘Toen ik klein was moest ik altijd aan tafel om zes uur en dan mocht je pas van tafel als iedereen klaar was. Dat heb je echt niet in de Ghanese gemeenschap, je komt thuis, je hebt honger, je maakt eten, je eet.’*

Ik zelf denk dat vooral ook religie een kloof vormde tussen Ghanese en Nederlandse jongeren. Een goed voorbeeld hiervan was het uitgaansleven. Ghanese jongeren gingen zelden of nooit naar een bar, omdat zij vanwege hun geloof geen alcohol konden drinken. De uitgaansplekken voor de meeste Nederlandse jongeren zijn uitgerekend deze bars en cafe’s waar zij inderdaad alcoholische versnaperingen in overvloed tot zich nemen. Een Ghanese die bijvoorbeeld met een groep Nederlandse studenten een cafe of bar bezoekt zal zich begrijpelijkerwijs behoorlijk buitengesloten en opgelaten kunnen voelen. Of zoals July zo illustrerend wist te zeggen: *‘De kroeg is helemaal niets voor mij. Soms ga ik wel mee en dan denk ik van ooh wat doen jullie me aan?’*

Een belangrijk verschil dat de respondenten aangaven tussen Ghanese en niet Ghanese vrienden was het feit dat de eerst genoemde vrienden hun vaak beter begrepen. In de eerste plaats kwam dit door een gedeelde cultuur. Anna: *‘Oke met Ghanese vriendinnen praat ik ook wel meer over Ghana zelf. Gewoon de verschillen.’* Ghana en de Ghanese cultuur waren dan ook niet zelden onderwerpen van gesprek met Ghanese vrienden. Een goed voorbeeld hiervan was een gesprek tussen July en een andere Ghanese meisje van de huiswerkklas. Toen zij mij een lift gaven naar Station Duivendrecht bespraken zij enthousiast de laatste dansen die uit Ghana kwamen. Volgens de chauffeuse waren de dansen die zij en July in Nederland uitvoerden in Ghana al lang uit. Nee, in Ghana hadden ze nu een dans die volgens haar heel ‘moeilijk’ was. Hiermee bedoelde ze dat het volgens haar bronnen een nogal uitbundige dans zou zijn. Hierop antwoordde July dat Ghanezen nou eenmaal zo dansten, maar dat dat het tegelijkertijd ook zo leuk maakte. Ook als ik kijk naar andere respondenten hadden zij een zeer positief beeld over Ghana, waar zij graag met andere Ghanezen over praatte. De grootste

verschillen tussen Ghana en Nederland waren volgens veel van hen de gezelligheid in het land van herkomst en de sterkere sociale banden. De mensen in Ghana zouden door hun relaxte houding meer tijd voor elkaar hebben. Bovendien zouden Ghanezen hier een stuk gastvrijer zijn. Gina wist dit verschil het mooiste onder woorden te brengen, waarschijnlijk vanwege het feit dat zij pas op late leeftijd naar Nederland toe is gekomen:

‘De grote familie zeg maar, want in Ghana woon je in bijvoorbeeld zo’n huis heel groot huis met verschillende mensen. Dus allemaal zeg maar twee kamers, en iedereen woont zeg maar met man en kleine familie en dan zit je toch met heel veel mensen, het is gewoon gezellig en ’s avonds de kinderen onder elkaar gaan bijvoorbeeld water halen, als geen water meer uit de kraan komt dan gaan we een stukje verder water halen en dan gaan we met een hele groepje en je hebt altijd een vriendin en in Nederland zit je in je eentje in een kamertje en als je niks te doen hebt moet je even bellen als iemand thuis is dan kan je (lacht) met diegene naar de markt maar als niemand thuis is dan (lacht). (stille) Hier heeft iedereen wat te doen, zeg maar en in Ghana heeft niet iedereen wat te doen, sommige mensen gaan niet eens naar school, ze zitten altijd thuis omdat bijvoorbeeld de ouders het niet kunnen betalen. Of dat ze bij iemand wonen, zeg maar een soort werkster, dus meestal ga je niet naar school, maar je leert handwerk, bijvoorbeeld naaien en kapper en dat soort dingen. Dus dan heb je toch altijd iemand thuis waarmee je iets kan doen.’

Ik denk dat de positieve kijk en de kennis over Ghana zeer belangrijke factoren waren in het ontstaan van vriendschappen tussen Ghanese jongeren. De gebeurtenissen in Ghana waren een van de belangrijkste onderwerpen waar deze jongeren onderling over konden praten. Hun gedeelde afkomst en cultuur zorgden bovendien voor het versterken van bestaande vriendschappen met elkaar. Belangrijker nog voor het elkaar beter begrijpen was het reeds genoemde gedeelde geloof. Vooral de thuissituatie en dan met name de situatie met de ouders was voor Ghanese vrienden ook vanwege deze overeenkomst veel beter in te schatten. Dit blijkt ook uit het feit dat alle respondenten op de vraag bij wie zij aan zouden kloppen met psychische problemen een Ghanees persoon opnoemden. Een persoon bovendien die meestal bij de vijf belangrijkste personen in hun leven hoorden. Over de rol van religie kom ik echter in een volgend hoofdstuk uitvoeriger te spreken.

Een verschijnsel waar ik door zes respondenten op gewezen werd was de speciale vorm van interactie tussen leerlingen op school. Zij maakten duidelijk dat er in hun klas en in de klassen van anderen een merkbare fragmentatie was tussen de leerlingen. Dit ging voor zowel de middelbare scholen als de Mbo’s op. Deze fragmentatie bestond

voornamelijk tussen allochtonen aan de ene kant en autochtone leerlingen aan de andere kant.

Carmine: 'Wij hadden in het eerste jaar een klas en wij hadden, ik, ik vind het leuk om dingen te organiseren. Dus ik had voor de jaarwisseling hadden we een soort nieuwjaarslunch, mocht, moest iedereen wat maken en naar school brengen, maar onze klas was best wel, leek net de apartheid wel. Het is echt zo van; hier zitten de Ghanezen en Surinamers bij elkaar, hier zitten de Marokkanen en hier zitten de Nederlanders, zal ik maar zeggen.'

Hoewel ik reeds heb beschreven waarom Ghanese jongeren de neiging hadden om voornamelijk met elkaar op te trekken, verklaart dit niet waarom zij daarnaast voornamelijk met kinderen van niet-Nederlandse afkomst omgingen in plaats van met autochtone kinderen. Dit hangt tevens samen met de hierboven beschreven fragmentatie in de klas. Het stuk van Karsten (2003) geeft naar mijn mening een mogelijke verklaring voor deze vraagstukken. Zij stelt dat jongeren elkaar in- en uitsluiten van hun sociale netwerk op basis van de verschillende levensstijlen die jongeren erop nahouden. Deze levensstijlen, vervolgd zij, zijn voornamelijk gebaseerd op kledingstijl en muzieksmaak.

'Uit beide analyses blijkt dat muziek en kleding zeer bepalende factoren zijn bij het bestaan van vriendschappen. Onafhankelijk van achtergrondvariablen geven bijna alle jongeren aan dat zij overeenkomsten zien tussen zichzelf en hun vrienden wat betreft muziek en kledingvoorkeur. Uit de enquêtes komt naar voren dat de respondenten ook interesse en vrijetijdsbesteding veelal met elkaar delen, wat in de open interviews bevestigd wordt. De factoren kleding, muziek en interesses/vrijetijdsbesteding vormen in grote mate de leefstijl van jongeren. Deze leefstijl blijkt dus van groot belang bij het totstandkomen van vriendschappen en vriendengroepen.' (Karsten 2003: 106).

Een sprekend voorbeeld hiervan uit mijn eigen onderzoek waren de woorden van een van mijn respondenten die verpleegkunde studeerde aan het Roc. Ik vroeg haar een voorbeeld te geven van wat de verschillen nou precies inhielden tussen allochtone en autochtone

leerlingen. Zij vertelde mij dat een stel blanke meisjes het altijd over festivals hadden zoals Lowlands en de hardrock muziek die daar bij hoort. Hier vonden zij en haar vriendinnen niks aan. Zij spraken liever over de laatste R and B hits, een onderwerp waar deze blanke meisjes zich weer niet in konden vinden. Anna in haar eigen woorden: *‘Even kijken ja bijvoorbeeld over die festivals, Lowlands of zo, dan heb ik zoiets van oke, maar dan komen wij met onze R and B dingen dat vinden hun van oke je weet toch dus ja dat is ja dat is wel een groot verschil. Je merkt het wel.’* Hier is het wellicht illustrerend om de muzieksmaak van de respondenten even kort aan de orde te brengen. Hoewel er tegenwoordig een heel scala aan muziekgenres bestaat, gaven alle vijftien respondenten zonder uitzondering te kennen dat zij het liefste naar R and B en hiphop muziek luisterden. July hierover: *‘Ja. Ik ben echt een R and B type en een beetje hiphop en dancehall.’* Verder sprak Anna ook even over de kledingkeuze, hierbij viel op dat ze zelf al aangaf dat de tweedeling in haar klas mede gebaseerd is op interesses in muziek en in dit geval kleding en niet zozeer gestoeld is op wie een persoon eigenlijk is.

Anna: *‘Ja ik bedoel als ik naar hun kijk heb ik zoiets van dat trek ik nooit aan, maar als zij naar mij kijken hebben zij ook zoiets van dat trek ik nooit aan dus.’*

Interviewer: *‘Maar qua karakter zou je dan ook kunnen zeggen dat er verschil is?’*

Anna: *‘Qua karakter nee. Iedereen is gewoon zichzelf.’*

Ook tijdens mijn observaties in het Osb stuitte ik op deze fragmentatie. Toen ik op een maandagmorgen een les van de tweede klas bijwoonde was ik enigzins verbaasd dat de zogenaamde tafelgroepen waar de leerlingen in zaten zo gemelleerd waren qua geslacht en etniciteit. Na de les kwam ik bij de leraar voor uitleg en hij vertelde mij dat deze tafelgroepen ingedeeld werden door de mentor. Hij of zij lette daarbij op dat de tafelgroepen zo divers mogelijk zijn samengesteld. Zo zetten zij bewust donkere en blanke leerlingen bij elkaar, meisjes bij jongens en hogere niveau's bij lagere niveau's. Deze tafelgroepen stonden in schril contrast met wat ik een kwartier later in de aula observeerde. Zo zag ik aan een tafel ongeveer zes donkere meisjes, vermoedelijk van Surinaamse afkomst, bij elkaar zitten. Iets verderop zag ik een groepje jongens voorbij lopen; allemaal met dezelfde lange jas met bontkraag aan. Toen ik vlak voor mijn vertrek

drie leerlingen uit de klas waar ik zojuist had geobserveerd aansprak bleek dat zij helemaal niet tevreden waren met de indeling van hun tafelgroepen en veel liever bij hun vrienden en vriendinnen gingen zitten. Blijkbaar speelden levensstijlen, die zich bij deze jongeren voornamelijk manifesteerden in muzieksmaak en type kleding, ook een belangrijke rol bij het wel of niet aangaan van vriendschappen. Aangezien blanke leerlingen er vaak een afwijkende levensstijl op nahielden is dit volgens mij, naast de reeds genoemde ontbrekende culturele en religieuze link met blanke kinderen, tevens een van de redenen voor de gebrekkige omgang tussen Ghanese en autochtone jongeren. Surinaamse en Antilliaanse kinderen deelden deze levensstijlen vaak wel en maakten dan ook vaker deel uit van de vriendengroepen van deze Ghanese jongeren. Daarnaast gold, zeker in het geval van Surinaamse kinderen, dat deze jongeren ook cultureel en religieus gezien meer raakvlakken hadden met mijn Ghanese respondenten dan het geval was bij Nederlandse autochtone jongeren.

De plaatsen waar de geïnterviewde Ghanese jongeren hun vrienden leerden kennen waren in de eerste plaats scholen. Daarnaast werden ook regelmatig plaatsen genoemd als de werkplek, de (voetbal)vereniging en de buurt. Ghanese vrienden leerden men tevens niet zelden kennen doordat de ouders van de respondent en de desbetreffende vriend of vriendin elkaar al kenden en hun kinderen bewust met elkaar kennis lieten maken. Anneke: *‘Ja dat is gewoon, onze moeders kennen allemaal elkaar, dus je groeit met elkaar op.’* July over hoe ze haar beste vriendin heeft ontmoet die zelf ook Ghanees is:

July: *‘We woonden in dezelfde flat. Ja ik woonde op vier hoog en zij woonde toen op drie hoog. Dus wij zijn gewoon samen en wij waren ook echt een van de weinige Ghanese kinderen daar dus ja.’*

Interviewer: *‘Nu wonen er wel meer Ghanese of niet?’*

July: *‘Ja precies en toen werden we dus aan elkaar voorgesteld en ja sindsdien.’*

Interviewer: *‘De ouders kenden elkaar ook?’*

July: *‘Ja.’*

Over het algemeen kenden de respondenten hun vrienden minimaal een paar jaar. Vooral de oudere respondenten hadden vriendschappen die al meer dan tien jaar bestonden. Veel vriendschappen gingen in de loop der jaren echter verloren. De belangrijkste reden die hiervoor genoemd werd was verhuising. Doordat sommige vrienden ergens anders, vaak buiten Amsterdam, gingen wonen werd de fysieke afstand zo groot dat zij elkaar uit het oog verloren. De buurt is daarmee een bijkomende factor bij het afsluiten van vriendschappen en een oorzaak voor de gebrekkige omgang met blanke jongeren. Feit is namelijk dat wanneer je door Amsterdam Zuidoost loopt overwegend allochtone jongeren ziet lopen. Zoals in de inleiding al naar voren kwam zijn Surinaamse kinderen van alle allochtone groeperingen het sterkst vertegenwoordigd in dit deel van Amsterdam. Dit zijn nu juist de jongeren van niet Ghanese achtergrond waar mijn respondenten het vaakst mee bevriend waren.

Naast de goede en gewone vrienden kwamen de partners van de respondenten vaak in het interview naar voren als belangrijke personen in hun leven. De helft van de groep respondenten had al geruime tijd een vaste relatie. Het ging hier om de oudere respondenten, dat wil zeggen de jongeren boven achttien jaar. Van de acht personen die geen relatie hadden waren er zes onder de zestien jaar oud. Zij gaven allemaal aan nog geen interesse te hebben in een vriend of vriendin.

Kelly: 'Kijk je mag wel vriendjes hebben of zo, maar je moet geen verkeerde dingetjes doen, zal ik maar zeggen.'

Interviewer: 'Daar ben je het ook wel mee eens?'

Kelly: 'Ja. Kijk je kan gewoon met jongens omgaan en zo, maar meer niet. Ik heb ook vrienden, maar vrienden.'

Als ik dit vergelijk met Nederlandse jongeren dan valt hier een aanmerkelijk verschil op. Uit mijn eigen middelbare school periode en die van anderen weet ik dat Nederlandse jongeren vaak al op een leeftijd van twaalf, dertien jaar met vriendjes en vriendinnetjes bezig zijn en soms zelfs al sexueel actief zijn. De respondenten die wel een vaste relatie hadden, gaven aan dat hun partner een belangrijke rol in hun leven speelden.

Interviewer: *'Jullie zijn ook al verloofd of..?'*

Gina: *'Bijna.'*

Interviewer: *'Dus echt degene waar je je leven mee gaat delen?'*

Gina: *'Ja.'*

Interviewer: *'En hoe vaak zie je hem? Vaak?'*

Gina: *'Vaak ja.'*

Deze en andere relaties hielden vaak al jarenlang stand en partners maakten vaak deel uit van het groepje belangrijkste personen in het leven van de respondent. Daarnaast gaven vijf respondenten aan dat zij hun vrije tijd meestal met hun partner deelden. In hoofdstuk vijf, waar ik de rol van de ouders bespreek, zal ik uitvoeriger op de inhoud van deze relaties terugkomen.

Als we gaan kijken naar de activiteiten van de geïnterviewde Ghanese jongeren dan valt een ding het meeste op. Het sociale leven van autochtone Nederlandse jongeren bestaat voor een groot deel uit het uitgaansleven in discotheken en dergelijke in het weekend of in het geval van studenten wanneer ze tijd en geld hebben. Dit bleek voor de Ghanese jongeren die ik interviewde niet zo te zijn. Slechts vijf respondenten gaven aan ooit uit te zijn gegaan. Uitgaan in discotheken bleek echter iets problematisch te zijn. Zo vertelden drie van hun dat zij zich wel eens schuldig hadden gevoeld na een avond uitgaan. Vier van hun hielden hun uitgaansleven bovendien liever verborgen van hun ouders en de kerk. Waarom zij zo spastisch moesten doen over dit deel van hun sociaal leven zal in latere hoofdstukken aan bod komen. Opvallend genoeg gingen deze respondenten meestal wel met Ghanese vrienden of vriendinnen naar discotheken. De meest populaire discotheek onder hun was de 'Challenge'. Hoewel ik hier zelf nooit geweest ben ten tijde van het onderzoek heb ik mij laten vertellen dat hier hoofdzakelijk R and B en hiphop werd gedraaid. Zoals gezegd de favoriete muziekgenres van alle respondenten. Daarnaast bleken sommige respondenten wel naar georganiseerde feesten te gaan, zoals optredens van Ghanese muzikanten en zangers. Ahoy en de Heineken Music hal werden door twee van hen genoemd als uitgaansplekken voor deze activiteiten. Rudy: *'Nou ik ben niet echt zo 'n type die echt veel uitgaat, maar als ik uitga, ga ik meestal gewoon naar groot georganiseerde feesten. Net als 18 oktober ga ik naar*

Heineken Muziekhal. Als God het wilt.’ Anneke: ‘Nee bijvoorbeeld er komt een Ghanese zanger optreden ofzo, bijvoorbeeld in Ahoy, komen ze meestal in Augustus optreden. Gaan wij gewoon en meestal ja ze zeggen het wel van jullie mogen niet gaan, maar de meerderheid gaat dus.’

In plaats van het uitgaan in discotheken bleken de meeste respondenten echter wel regelmatig naar verjaarsdagfeesten, schoolfeesten of feesten bij iemand thuis te gaan. Verjaardagsfeesten en feesten bij iemand thuis bleken vaak Ghanese aangelegenheden te zijn. Dat wil zeggen dat hier uitsluitend Ghanese jongeren naar toe gingen, vaak ook in groepsverband en in het gezelschap van andere familieleden. Stephanie: *‘Het is gewoon misschien een huisfeest of zo en daar is iemand jarig. (...) Ik ga met nichten uit. Die vertrouwd m’n moeder wel.’* Kelly: *‘Nou ik vindt van veel mensen in de kerk gaan best wel uit hoor. Mensen in de kerk gaan wel naar de.. denk ik wel uit, maar Ghanezen mensen gaan naar feestjes dus jawel.’* Opopo wees mij op het grote belang van dit soort feesten voor Ghanese jongeren. Volgens hem waren deze feesten immens populair bij zowel volwassenen als jongeren. Zodra iemand uit de gemeenschap aangaf een feest te geven kwamen hier altijd veel meer mensen op af dan in eerste instantie uitgenodigd waren, zo liet hij mij weten. Vooral voor de jongeren waren dit soort feesten een passend alternatief op het omstreden uitgaan in discotheken en bars. Dit kwam ook naar voren in interviews, maar dat neemt niet weg dat ook voor Opopo het nodige werd verzwegen. Als jongeren uit zijn groep uitgingen in discotheken kwam hij dit meestal niet te weten. Hij had wel gelijk in het feit dat bars geen enkele keer genoemd zijn door een respondent als uitgaansplek. Sommigen gaven zelfs expliciet aan hier nooit heen te willen. Niet zo verwonderlijk als je nagaat dat op een meisje na al mijn respondenten geen of heel sporadisch alcohol dronken, een activiteit waar bars zich bij uitstek voor lenen. Ook het roken van sigaretten of gebruik van (soft)drugs ontbrak volledig in mijn onderzoeksgroep.

Andere activiteiten die veelvuldig werden genoemd door de respondenten waren naar de bioscoop gaan en uit eten gaan. De Mc Donalds werd door sommigen genoemd als eetplek. Als reden hiervoor gaven zij aan dat zij Afrikaans eten elke dag al thuis voorgeschoteld kregen. Blijkbaar gingen zij specifiek op zoek naar restaurants en ander soortige eetplekken uitgerekend voor het niet Afrikaanse eten. Als ik kijk naar het

verschil in activiteiten tussen jongens en meisjes dan vielen een aantal dingen op. Meisjes bleken veel vaker te gaan winkelen voor kleding terwijl alle drie de jongens aangaven regelmatig te voetballen. Ik vroeg Jester wat hij na schooltijd meestal deed. Jester: *‘Voetballen of zo, of soms, soms ga ik bij hem spelen of een keer naar de film of zoiets.’* Ook in het stuk van Karsten komt dit verschil in tijdsbesteding tussen jongens en meisjes naar voren. *‘De uitkomsten van de relaties zijn zeer stereotiep te noemen. Het zijn de jongens die meer sporten en werken, meiden gaan veel meer winkelen dan jongens en besteden meer tijd aan hun huiswerk.’* (Karsten 2003: 55). Bovendien bleek dat de meeste van deze activiteiten in de nabijheid van de buurt plaatsvonden. Voor het winkelen en de bioscoopbezoeken gingen deze jongeren niet zelden naar de Amsterdamse Poort en naar de daarnaast gelegen Arena bioscoop. Bezoekjes naar het centrum van Amsterdam kwamen voor, maar bleken veel minder frequent. Ook het voetballen gebeurde altijd op pleintjes of grasvelden in de buurt. Wederom blijkt Karsten overeenkomstige bevindingen te hebben gedaan in haar studie naar Amsterdamse jongeren. *‘Uit de voorgaande citaten komt soms ook al naar voren dat plekken vaak worden geselecteerd op nabijheid. (...) Het belang van de buurt moet niet worden onderschat. Jongeren hebben vaak hun vriendengroep in de buurt.’* (Karsten 2003: 76-77).

De meest voorkomende activiteit van jongeren was echter het thuis rondhangen met familieleden of vrienden. Twaalf respondenten gaven aan een paar keer per week bij een vriend of vriendin langs te gaan of vrienden en vriendinnen bij hun thuis uit te nodigen.

Interviewer: *‘En wat ga je eigenlijk meestal met Phyllis doen, als jullie afspreken? Spreken jullie dan thuis af of gaan jullie ergens heen?’*

Kelly: *‘Hangt er van af. Meestal zijn we.. Als we bij elkaar zijn, zijn we meestal gewoon thuis, en soms gaan we naar de stad of ja lopen. Meestal zijn we thuis denk ik...’*

Televisie kijken en met elkaar praten waren de activiteiten die het meest binnenshuis plaatsvonden. Dit samenzijn vormde mogelijkheden om met elkaar de gebeurtenissen van die dag uit te wisselen en om het over de dagelijkse beslommingen van hun leven te

hebben. School en het toekomstbeeld waren onderwerpen die vaak ter sprake kwamen. Ook met partners spraken respondenten het liefste thuis af voor dit soort activiteiten. Vier respondenten gaven aan thuis vaak achter de PC te zitten. Het msnnen met vrienden en familieleden was de voornaamste reden hiervoor. Anneke: *‘Maar in de winter is het gewoon na school rechtstreeks naar huis, en als je met elkaar wil praten MSN, is er op bepaalde tijd wat, wat zeg maar dat het druk is op MSN. Iedereen is dan al klaar met huiswerk.’* Karsten wees in haar artikel over jongeren eveneens op het grote belang van thuis als plek voor activiteiten. Zij noemde het televisie kijken en met vrienden *chillen* als belangrijkste vrijetijdsbestedingen binnenshuis. Volgens haar worden publieke ruimtes door jongeren steeds meer gemeden vanwege het gebrek aan veiligheid hier en zijn jongeren steeds meer aangewezen op hun priveruimtes en verenigingen. Hoewel ik niet specifiek heb gevraagd naar de redenen voor het binnenshuis besteden van de vrije tijd, kreeg ik wel van een paar respondenten te horen dat zij de Bijlmer in de afgelopen jaren een stuk onveiliger vonden geworden. Naar hun mening was de criminaliteit in de buurt behoorlijk gestegen.

Interviewer: *‘Maar waarom wil je uit ZuidOost dan eigenlijk?’*

July: *‘Uhm, volgens mij een beetje de sfeer is veranderd. Misschien komt het ook omdat ik wat ouder ben geworden. Vroeger had ik meer, een veel warmer gevoel en nu heb ik steeds meer dat de criminaliteit het neemt gewoon veel te veel toe en ik heb nu zoiets van nee. Als ik aan m’n eigen toekomst moet denken en als ik m’n kinderen wil groot brengen dan zal ik het niet hier willen doen.’*

Deze meningen vinden hun weerklank in hun acties. Slechts twee van de vijftien respondenten gaven aan dat zij graag buiten rondhingen of rondwandelden. Een van hun woonde echter in een buurt met laagbouw die bovendien veiliger wordt geacht dan de buurten met honinggraadflats in de Bijlmer. De ander gaf aan dit rondhangen alleen in groepsverband te doen. Ondanks deze gevoelens van onveiligheid speelde de buurt, zoals ik heb laten zien, toch een grote rol in de activiteiten van veel respondenten en in het aangaan van sociale contacten.

Met betrekking tot de verenigingen kwamen mijn bevindingen overeen met die van Karsten. Zij stelt dat allochtone jongeren minder actief zijn in verenigingen dan autochtone jongeren dat zijn. Verder blijkt dat vooral allochtone meisjes veel minder lid zijn van een vereniging. *‘With reference to club membership, gender is again an important differentiating factor. Table 5 demonstrates that in all three ethnic categories girls participate less than boys. (...) Furthermore, we can see that Dutch Amsterdam children participate most often in organised activities.’* (Karsten 1998: 573). Ook bij de Ghanese respondenten bleek dit het geval te zijn. Hoewel ik slechts drie jongens heb geïnterviewd bleken zij alle drie lid te zijn of zijn geweest van een vereniging. Twee van hun deden aan voetbal, een van hun zat op een stepdancegroep en kreeg keyboard lessen. Van de twaalf meisjes zaten slechts twee van hun op een vereniging. Een meisje zat op basketbal en een ander op atletiek. Dit gebrek aan activiteiten in verenigingsverband is in het geval van Ghanezen niet zo moeilijk te verklaren, gezien de grote hoeveelheid tijd die jongeren, en met name de meisjes, in kerkbezoeken steken. Wanneer Karsten dan stelt dat *‘Furthermore the culture of busy-ness related to multiple club membership can be found more often with Dutch Amsterdam children than with migrant Amsterdam children, the most so for Dutch born boys.’* (Karsten 1998: 573) moet deze uitspraak toch enigszins genuanceerd worden. Zij hield bijvoorbeeld geen rekening met de ‘religieuze lidmaatschap’ van de in dit geval Ghanese jongeren die bijdragen aan deze cultuur-van-bezig-zijn. Ik zal later hier later uitvoeriger op terugkomen.

Afgaande op bovenstaande alinea’s over de verschillende activiteiten van de onderzochte Ghanese jongeren kan ik een aantal dingen concluderen. Het uitgaansleven van veel respondenten vond ofwel plaats binnen de gemeenschap of wanneer het zich hierbuiten afspeelde waren Ghanese vrienden en familieleden hier vaak alsnog bij betrokken. Verder bleek dat veel activiteiten rondom de buurt waar respondenten woonden plaatsvonden, meestal binnenshuis of ‘indoor’, bijvoorbeeld in een bioscoop. Bovendien is gebleken dat er de nodige verschillen waren in activiteiten tussen jongens en meisjes.

Tot slot wil ik hier kort de rol van discriminatie bij het ondernemen van activiteiten en het aangaan van sociale contacten aan de orde stellen. Respondenten gaven aan dat zij zich zelden gediscrimineerd voelden. Elke geïnterviewde kon wel een

voorbeeld noemen van een situatie waarin hij of zij zich gediscrimineerd voelde, maar tegelijkertijd lieten zij vaak weten hier weinig van aangetrokken te hebben. Ik kreeg bij geen enkele respondent de indruk dat een discriminerende ervaring nog steeds invloed had op de sociale relaties die zij wel of niet aangingen. Verder bleek dat discriminerende opmerkingen niet uitsluitend van blanken af kwamen. Hoewel zes respondenten een blank persoon noemden die hun in het verleden had gediscrimineerd, noemden drie van hun in vergelijkbare situaties een Antilliaan of Surinamer op. Jose: *'...het is meestal de Surinamers die bij mij ook begonnen met gediscrimineer dus. (...) Ze hebben meestal zo'n.. Oke wat ik vind, zij hebben meestal zo'n uitdrukking van 'Hee daar komt een Ghanees aan. En Ghanezen worden hier ook meestal 'buku' genoemd. Dat vind ik zo dom.'* Twee van hun gaven daarnaast te kennen wel eens gediscrimineerd te zijn door een Marokkaan. Discriminatie kwam zo wel degelijk voor, maar speelde naar mijn mening een kleine rol in het dagelijks leven van de respondenten.

Hoofdstuk 5: De Ouders

Zoals ik in dit hoofdstuk zal laten zien was de relatie tussen mijn respondenten en hun ouders complex. De rol die zij speelden in het dagelijks leven van de onderzochte jongeren verschilde in vele opzichten met die van Nederlandse ouders. Hieronder zal ik allereerst de relatie tussen ouder en kind beschrijven en vervolgens laten zien wat de verschillende problemen waren die voortkwamen uit deze speciale band.

Als we gaan kijken naar de ouders van de respondenten is het hoge scheidingspercentage het eerste wat opvalt. Tweederde van de groep geïnterviewde jongeren hadden gescheiden ouders of woonden bij slechts een van hun ouders. Zeven respondenten hadden ouders die nadien weer hertrouwden. Van de overige drie respondenten was de moeder of vader voortijdig gestorven. Opvallend was verder dat zes van deze jongeren bij hun moeder woonden en slechts vier bij hun vader. Twee van hun gaven bovendien aan niet met hun stiefmoeder op te kunnen schieten. Een van hun vertelde mij dat zij juist bijzonder goed met haar stiefmoeder op kon schieten. Deze stiefmoeder bleek wel van Nederlandse komaf te zijn.

Het feit dat jongeren met gescheiden ouders meestal bij hun moeder bleven wonen en het gegeven dat twee van de jongeren die bij hun vader woonden een zeer slechte band hadden met hun stiefmoeder zijn naar mijn mening directe gevolgen van de bestaande ‘matrilineariteit’ in Ghana. Dit houdt in dat overerving via de bloedlijn van de vrouw gaat. Kinderen behoren daardoor tot de familielijn van de moeder. Zodra een man en vrouw gaan scheiden en het kind bij de vader gaat wonen wordt deze situatie op de proef gesteld. De vrouw waarmee de vader eventueel hertrouwd zal zijn kinderen namelijk nooit als de hare beschouwen, omdat deze kinderen in eerste instantie al niet tot de bloedlijn en dus de familie van haar man behoren. Dit creëerde zoals twee respondenten mij lieten weten de nodige spanningen in het gezinsleven. De stiefmoeder bleek zo min mogelijk voor de opvoeding van deze kinderen verantwoordelijk te willen zijn en de vader zelfs te stimuleren hetzelfde te doen. Ellen gaf bijvoorbeeld aan zo snel mogelijk uit huis te willen, omdat de stiefmoeder haar vader tegen haar opzette. Kelly was zelfs bij haar tante en oom gaan wonen vanwege de slechte relatie met haar stiefmoeder.

Interviewer: *'En waarom woon je dan bij je oom en tante eigenlijk?'*

Kelly: *'Gewoon hier is het gezelliger, lekker druk.'*

Interviewer: *'Oke je kan niet zo goed met je vader opschieten?'*

Kelly: *'Jawel, jawel, jawel, maar het is ge.. ik ben ook soms daar, maar hier is het gewoon gezellig.'*

Interviewer: *'Maar je woont hier en een beetje daar of je woont wel echt hier?'*

Kelly: *'Ik kom wel hier, maar ik ben daar, maar ik slaap nooit daar.'*

Interviewer: *'Oke op zo'n manier. En je vader is die hertrouwd of?'*

Kelly: *'Jawel. Ja, ik kan eigenlijk niet met die vrouw opschieten, dat is het meer.'*

Daarnaast wees de aanwezige matrilineairiteit volgens mij ook op de centrale rol van de moeder als opvoeder. In Nederland zijn wij gewend geraakt aan het feit dat zowel de moeder als de vader verantwoordelijk is voor de opvoeding van hun kind. Beide ouders worden geacht een evenredige hoeveelheid aandacht aan hun kinderen te schenken. Bij Ghanezen was dit naar mijn idee veel minder het geval. Het was de moeder die de taak op zich nam om haar kinderen zo veel mogelijk Ghanees op te voeden, die de regels opstelden en haar kinderen op sleeptouw nam naar de kerk. Dit bleek ook als we kijken naar de mate van contact met de gescheiden ouder waar de respondent niet bij woonde, zoals gezegd in de meeste gevallen de vader. Anneke en George hadden beiden geen enkel contact meer met hun vader, nog met zijn familie.

Interviewer: *'Heb je nog contact met je eigen vader ook of niet?'*

Anneke: *'Nee.'*

Interviewer: *'Woont ie in Frankrijk of in Ghana?'*

Anneke: *'Weet ik niet.'*

Interviewer: *'Weet je niet ook. Heb je hem al heel lang niet gezien dan?'*

Anneke: *'Ja dertien jaar geleden ofzo, veertien.'*

Lorre en Ellen gaven aan dat zij nog slechts sporadisch contact hadden met hun vader. Alleen Stephanie bleek nog regelmatig bij haar vader over de vloer te komen. Zo bleek

zij bij haar moeder te wonen, maar kreeg ik van haar school het telefoonnummer van haar vader.

Een sprekend voorbeeld dat de centrale rol van de moeder goed illustreert was de thuissituatie van twee respondenten en met name de grote verschillen hiertussen. Anneke woonde in huis bij haar biologische moeder die hertrouwd was met een Nederlandse man. Hoewel ik in eerste instantie dacht dat dit de nodige invloed zou hebben op haar Ghanees zijn bleek dit geenzins het geval. Anneke bleek weinig te verschillen van respondenten die door een of twee Ghanese ouders zijn opgevoed. Ze was streng gelovig, sprak een aardig woordje Twi en hield zich aan dezelfde regels die door de kerk en de ouders opgelegd werden als elk ander Ghanees kind dat ik sprak.

Interviewer: *‘Heb je nou het idee dat je Ghanees bent opgevoed, omdat je een Nederlandse stiefvader hebt?’*

Anneke: *‘Nee, dat heeft er helemaal niks mee te maken, want m’n moeder houdt zich helemaal niet bezig met Nederlandse gewoontes of zo. Helemaal niet.’*

Interviewer: *‘Nee? Zij heeft wel veel Ghanees bijgebracht dan je moeder?’*

Anneke: *‘Ja. Wie m’n vader?’*

Interviewer: *‘Nee je moeder, heeft ze veel Ghanees bijgebracht aan jouw, qua cultuur en taal?’*

Anneke: *‘Ze heeft mij gewoon honderd procent Ghanees opgevoed, niks Hollands.’*

Dit stond in schril contrast met de thuissituatie van Carmine. Zij was opgevoed door haar biologische vader en haar Nederlandse stiefmoeder. Hoewel zij natuurlijk aan de buitenkant niet verschilde van andere Ghanese kinderen hielden de overeenkomsten hier grotendeels op. Alleen al de manier waarop zij sprak en de lichaamstaal die zij daarbij gebruikte gaven mij de sterke indruk dat ik hier tegenover een blank Nederlands meisje zat in plaats van een Ghanees meisje. Toen zij over haar sociaal leven vertelde werd deze indruk alleen maar bevestigd. In tegenstelling tot de meeste andere vrouwelijke respondenten was zij lid van een sportvereniging. Zij bleek bovendien regelmatig uit te gaan in discotheken waar ze naar eigen zeggen graag een biertje dronk.

Interviewer: *‘Maar bijvoorbeeld drink, jij drinkt wel gewoon of niet?’*

Carmine: *‘Ja als ik uitga drink ik wel.’*

Interviewer: *‘En je gaat ook gewoon regelmatig uit?’*

Carmine: *‘Ja, regelmatig. Ik ga niet vaak uit. Ik ga niet elke zaterdag uit, ik ga misschien een keer per maand, want dan blijft het ook nog leuk. Elke week uit of zo, maar daar heb ik ook geen tijd voor.’*

Interviewer: *‘Waar ga je meestal uit dan?’*

Carmine: *‘Nou ik heb een nieuwe tent ontdekt in Amsterdam, uhm Dansen bij Jansen.’*

Interviewer: *‘Ooh ja dat ken ik ja.’*

Carmine: *‘Dus daar ga ik met een vriendin uhm eens in de drie weken of zo uit. (stilte) Maar dat komt misschien ook allemaal, omdat ik een Nederlandse moeder heb he. Dat ik dat soort dingen wel mag. (lacht).’*

En waar andere respondenten de ‘Challenge’ noemden als hun favoriete uitgaansplek sprak Carmine dus over ‘Dansen bij Jansen’, nota bene een van de meest populaire uitgaansplekken voor autochtone studenten. Haar beste vriendinnen waren bovendien veelal blank. Het meest sprekende verschil waaruit bovenstaande verschillen ook deels uit voortvloeiden was het feit dat zij niet naar een kerk ging en zichzelf als een niet gelovig persoon beschouwde.

Carmine: *‘Toen ik in Ghana was ging ik wel elke zondag naar de kerk, maar toen ik in Nederland kwam ging ik soms ging ik wel met m’n vader nog naar de kerk..’*

Interviewer: *‘Ja vader is wel gelovig?’*

Carmine: *‘Ben je gelovig, je bent wel gelovig he? Maar toen, we gingen in het begin eerst naar de kerk en dat is een beetje toen werd steeds minder, werd steeds minder, toen stopte het eigenlijk.’*

Interviewer: *‘Maar er word ook niet van je verwacht dat je nu nog naar de kerk gaat? Mag je zelf weten zeg maar of niet?’*

Carmine: *‘Ja van m’n vader mag ik het zelf weten, maar m’n moeder heeft het liefste dat ik naar de kerk ga, m’n biologische moeder.’*

Dit nam natuurlijk al de nodige barrières weg om naar sportverenigingen en discotheken te gaan en om tijdens het uitgaan alcohol te drinken. Daarnaast genoot zij door haar Nederlandse stiefmoeder, waar zij overigens een zeer hechte band mee had, veel meer vrijheid om te doen en te laten wat zij wilde dan alle andere respondenten uit mijn onderzoek.

Het viel mij ook op dat kinderen met gescheiden ouders vaak in Ghana geboren waren waar zij niet zelden hun eerste levensjaren ver van hun ouders of in ieder geval een van hun ouders in Ghana doorbrachten. De literatuur over Ghanezen en de Ashanti in het bijzonder wijst er weliswaar op dat fluide relaties tussen Ghanese mannen en vrouwen absoluut geen uitzonderingen waren nog als problematisch beschouwd werden en zelfs deel van hun cultuur uitmaakten. (Clark 1999, Fortes 1950). Hoewel ik dit niet kan ontkennen ben ik echter wel van mening dat het migratieproces van Ghanezen waarbij in de meeste gevallen de man door zijn grote reis naar Europa vaak jaren gescheiden was van zijn partner deze huwelijksrelaties alleen nog maar meer onder druk zetten. Te meer het gegeven feit dat van de vijf respondenten die geen gescheiden ouders hadden er drie bij waren die in Nederland geboren waren en eentje die in België geboren was. In een situatie bovendien waarbij de ouders beiden aanwezig waren. In hoeverre deze migratieprocessen een negatieve invloed hebben gehad op de kinderen viel moeilijk te constateren. Ik zal hier later in dit hoofdstuk echter wel een veronderstelling over doen.

Als ik uitging van de relaties die mijn respondenten met een partner aangingen en deze vergeleek met die van hun ouders of liever de eerste generatie Ghanezen vielen ook de nodige verschillen op. Zoals gezegd hadden zeven van de vijftien respondenten ten tijde van het interview een relatie. Zes van hen gaven bovendien aan dat het hier om een vaste, serieuze relatie ging. Uit de interviews met deze jongeren kwam duidelijk naar voren dat de partner een zeer belangrijke plek in hun leven innam. Zij besteedden veel tijd en aandacht aan hun partners en bij de meesten van hen was het duidelijk dat hun relatie voornamelijk op verliefdheid dan wel liefde gefundeerd was. Hoewel ik niet alle eerste generatie Ghanezen over een kam wil scheren stond de aard van de relaties van deze jongeren in schril contrast met de huwelijksrelaties die veel volwassen Ghanezen met elkaar aangingen. Uitgaande van het artikel van Mazzucato bleek dat een behoorlijk aantal Ghanezen na hun aankomst in Nederland relaties met reeds gevestigde Ghanezen

aanginge waarbij hun keuze in eerste instantie niet gebaseerd was op gevoelens van liefde. De redenen die in haar artikel naar voren kwamen zijn van veel minder romantische aard. Zo werd niet zelden een huwelijk afgesloten tussen twee eerste generatie Ghanezen puur om uiteindelijk de papieren in handen te krijgen die een legale status in Nederland waarborgen. *‘..the stringent identity-politics enacted by the Dutch government, making life so much easier if one’s staying and work permit, make marriage a very attractive strategy for obtaining such permits.’* (Mazzucato 2003: 8). Na een aantal jaar werd dit huwelijk dan na het bereiken van het doel van een van de partners verbroken. Wellicht viel hier ook voor een deel het hoge scheidingspercentage onder de ouders van respondenten mee te verklaren. Relaties tussen de jongere Ghanezen zoals degene die ik geïnterviewd heb leken mij een beter en langer leven beschoren. Logischerwijs zal een huwelijk dat gebaseerd is op emotie en gevoel langer stand houden dan een die om puur economische redenen tot stand is gekomen. Wat echter precies de (negatieve) invloed was van het feit dat veel ouders gescheiden waren of om deze redenen bij elkaar waren kon ik op basis van mijn onderzoek niet vaststellen. Al zou ik in eerste instantie zeggen dat het voor een kind altijd beter is om door twee ouders opgevoed te worden dan door een.

Er waren opvallende verschillen te constateren tussen de kinderen die hier in Nederland geboren waren en de kinderen die in Ghana geboren waren. Hoewel zij zoals ik eerder vaststelde allemaal enigzins Ghanees zijn opgevoed en veel van de Ghanese cultuur mee hebben gekregen viel er toch een onderscheid tussen hen te maken. Zo kreeg ik de indruk dat Jester, Rudy en Stephanie, allen hier geboren, een lossere opvoeding hadden genoten dan andere respondenten. Dit uitte zich in het geval van Jester en Stephanie bijvoorbeeld in het minder frequente kerkbezoek. Zij hadden niet elke week zin om naar de kerk te gaan op zondag en naar eigen zeggen genoten ze van hun ouders ook de vrijheid om die beslissing zelf te maken.

Interviewer: *‘Ga je ook elke zondag naar de kerk?’*

Stephanie: *‘Niet elke zondag.’*

Interviewer: *‘Maar hoe vaak ga je?’*

Stephanie: *'Niet echt vaak. Misschien twee keer in de maand of zo.'*

Interviewer: *'Is je moeder het daar ook mee eens, dat je maar.. of je stiefvader dat je niet elke week gaat?'*

Stephanie: (knikt).

Bij Rudy viel het me op dat ze nogal laconiek deed over de regels die de kerk en haar ouders haar trachtte op te leggen. Zij deed gewoon wat zij wou en als dit verkeerd uitpakte zou ze dat later wel zien. Toen ik haar vroeg of haar geloof ooit in de weg stond om bepaalde dingen te doen antwoordde ze als volgt: *'Ja, maar ja. Daar ben ik wel wat.. Nou daar ben ik heel erg soepel in om eerlijk te zijn hoor. Als ik iets wil doen dan doe ik het ook en als ik later spijt van heb dan zal ik er wel spijt van hebben en dan zal ik er dan wel weer mee omgaan..'* Zo was zij de enige met een relatie waarvan ze zelf al zei dat dit absoluut niet serieus was en dat andere jongens de revue nog wel zouden passeren. Ook was ik enigszins verbaasd toen ze mij vertelde dat Lil'Kim haar lievelingsmuziek was, waarbij ze overigens wel meteen toevoegde dat dit voor een Ghanees inderdaad een nogal opmerkelijke muzieksmaak was. Lil'Kim staat al jaren bekend als een zogenaamde gangsterrapster met nogal expliciete teksten die zij zeer schaarsgekleed in clips op muziekzenders op televisie ten gehore brengt. July zei het volgende over Rudy en wees daarmee direct op het punt dat ik hier wil maken: *'Als je haar ziet zou je ook echt nooit denken dat zij gelovig was, want zij och.. Laten we maar niet over Ruth beginnen (lacht).'* Daarnaast kreeg ik van July, Rudy en Anna ook te horen dat hun jongere broertjes en zusjes die allemaal in Nederland geboren zijn het een stuk makkelijker hebben qua opvoeding dan zichzelf. July: *'Kijk daarom zeg ik van ik ben echt typisch Ghanees opgevoed en m'n broertje en zusje daarentegen weer niet. M'n moeder kan van m'n broertje en zusje heel veel pikken, maar van mij vind ze het dan weer heel.'* Deze vernederlandsing kwam naar mijn idee indirect ook naar voren toen ik van vijf respondenten te horen kreeg dat zij nagenoeg niks wisten over het migratieproces van hun ouders uit Ghana naar Nederland of in het geval van Jose eerst naar een ander Europees land.

Interviewer: *'Oke. En weet je wanneer je ouders naar België zijn gegaan?'*

Jose: 'Nee.'

Interviewer: 'Zijn ze samen gegaan? Of eerst je vader of?'

Jose: 'Weet ik ook niet. Ik vraag er niet zoveel over.'

Vier van deze jongeren bleken allemaal in Nederland geboren te zijn, Jose was in België geboren, maar was nog voor haar eerste verjaardag naar Nederland verhuisd. Hieruit kwam naar mijn mening een zekere desinteresse naar voren ten opzichte van dit onderwerp. Niet zo verwonderlijk als je nagaat dat het leven voor deze jongeren zich hoofdzakelijk in Nederland afspeelde, het land bovendien waar hun ouders al vanaf de geboorte van hun kinderen wonen. Uit bovenstaande verschillen tussen de respondenten komt naar mijn idee duidelijk naar voren dat de jongeren die hier geboren waren nog meer dan de andere respondenten aan het vernederlandsen waren.

Ik kreeg van veel respondenten te horen dat de relatie tussen de jongere en oudere generaties er een was van ongelijkheid. Vooral ten opzichte van hun ouders kwam deze machtsongelijkheid duidelijk naar voren. Hierbij merk ik van te voren op dat onderstaande bevindingen hoofdzakelijk gebaseerd zijn op de verhalen die de jongeren mij vertelde. Het mogelijke tegenwoord van hun ouders ontbreekt zo in dit verhaal. Bovendien moeten onderstaande bevindingen in het licht gezien worden van een confrontatie tussen generaties die absoluut niet uniek is voor Ghanezen. Dit gezegd hebbend, denk ik dat de problemen met ouders die respondenten naar voren brachten absoluut wezenlijk waren.

Een van de grootste problemen waar de onderzochte jongeren tegen aan liepen in hun relatie met hun ouders was de immense hoeveelheid respect die zij voor hun ouders op moesten brengen. Gina: '*Ja bijvoorbeeld hoe je met oudere mensen praat. Weet je wij zijn echt opgevoed met ja respect hebben voor de oudere mensen en hoe je iemand aanspreekt of hoe je iets zegt tegen iemand, want in Ghanees is het meer met respect of ja, weet je dat je niet zomaar iets zegt.*' Hoewel van autochtone kinderen weliswaar ook werd verwacht dat zij hun ouders respecteerden ging dit in het leven van de respondenten nog een stapje verder. Zij vertelden mij dat zij alles behoorden te doen wat hun ouders hun opdroegen. Dit betekende dat er voor hun geen enkele ruimte was voor discussie of het uiten van hun eigen mening. Zodra een kind namelijk tegen de wil van de ouders

inging of de mening van een ouder in twijfel nam, werd dit door de ouders gezien als een gebrek aan respect voor hun als opvoeders. Ook Dube stuitte hierop in zijn onderzoek naar Afrikaanse jongeren. *‘De belangrijkste problemen van Ghanese jongeren zijn ‘angst om te spreken’, depressie, zich thuis onveilig voelen en het verlangen naar een veilige plaats waar er iemand is die kan luisteren.’* (Dube 2002: 12). Het meest sprekende voorbeeld hiervan is July, die mij tijdens ons interview uitgebreid haar relatie met haar moeder uit de doeken deed. July: *‘Ik zou als, daarom heb ik nu ook het moment dat ik echt uit huis wil, omdat we op dit moment heel vaak ruzies hebben thuis, omdat ik nu zoiets heb, ik heb het te lang binnen gehouden, want was altijd zoiets van je moet stil zijn en je hoort niks te zeggen. Je hebt geen mening. Wat ik zeg is goed en dus zodra ik wat zei dan kreeg ik een klap en huilen mocht niet weet je.’* Dat dit invloed had op de band met haar moeder lijkt hieruit logischerwijs uit voort te vloeien. Zo vertelde zij mij tevens dat zij lange tijd bang geweest was voor haar eigen moeder. Ook nu drukte dit nog de stempel op haar relatie met haar moeder. Zo kon ze in de eerste plaats alsnog niet altijd alles met haar delen. Bovendien had zij regelmatig behoorlijke ruzie met haar moeder omdat July nu wel steeds meer in discussie durfde te gaan met haar moeder en haar moeder op haar beurt dit absoluut niet van haar gewend was. July: *‘En dat merk ik nu van, ja op gegeven moment hou je alles binnen en ik was echt tot nu toe heb ik niet echt.. Ik heb wel een goede band met m’n moeder alleen het is anders. Zij kan mij wel alles vertellen, maar ik zou haar mijn diepste geheimen niet kunnen vertellen. Gewoon omdat ik heel erg bang voor haar was toen ik klein was en dat is nooit eigenlijk weg gegaan en dat merk ik steeds meer als.. Nu probeer ik er wel uit te groeien.. Maar ze kan het niet accepteren dat nog niet, want als ik nu euh, zeg maar twee weken geleden had ik weer ruzie met haar en dan keek ze me echt aan van ooh ooh July zegt wat tegen me, July gaat te keer tegen me, dat kan helemaal niet. (...) En dan praat ze echt een week of zo niet tegen me omdat ik gewoon iets tegen haar heb gezegd.’* De mate van respect die jongeren aan hun ouders moesten tonen, komt ook duidelijk naar voren als gekeken wordt naar de vergelijking tussen Ghanezen en Nederlanders betreffende de relatie tussen ouder en kind die sommige respondenten maakten. Kelly: *‘Gister had ik nog een discussie op school over van wat zou jij doen als je tegen je ouders moest zeggen dat je lesbisch was of zo, of een homo? En als je zoiets met bij je Ghanese ouders zou komen, vergeet het*

maar (lacht), maar bij een Nederlander misschien zou die wel schrikken, maar later zou die met je erover praten en zo. Op dat soort gebied, Ghanezen ouders denk ik of zo, hebben niet zo veel begrip voor dat soort dingen.'

Jongeren konden zo heel moeilijk zo niet onmogelijk hun mening ventileren bij hun ouders. Deze werd niet gewaardeerd of was in ieder geval ondergeschikt aan de wil van de ouders. Dit had als gevolg dat veel van mijn respondenten bepaalde dingen verborgen moesten houden voor hun ouders, bijvoorbeeld door hier over te liegen. Zo gaf ruim de helft van de respondenten aan wel eens tegen hun ouders of de mensen in de kerk gelogen te hebben over dingen die volgens deze mensen verboden of op z'n minst taboe waren.

Interviewer: *'Maar je zegt bijvoorbeeld, je kan geen discussie met je ouders aangaan. Dan moet je af en toe ook wel tegen ze liegen of niet?'*

July: *'Ja en dat is.. dat gebeurt ook nog wel, maar dat is ja.. ik kan bijna zeggen van al die tien geboden is het liegen het moeilijkst voor mij. Voor de rest, al het andere is...'*

Ook andere respondenten gaven sprekende voorbeelden van hun moeizame relatie met hun ouders waardoor liegen soms een uitkomst was. Zo vertelde Rudy dat zij nou eenmaal veel dingen voor haar ouders verborgen moest houden, maar dat ze dit al lange tijd gewend was. Het was voor haar normale gang van zaken geworden.

Interviewer: *'Dus je moet dingen wel verborgen houden ook wel een beetje?'*

Rudy: *'Ooh jajajajaja, maar daar leer je mee leven he. Dat doe je van jongs af aan, dus daar ja wordt je gewoon goed in.'*

Interviewer: *'Maar wat zijn dan de dingen die je ouders niet willen dat je doet, maar wel doet dan?'*

Rudy: *'Ja, nu ben ik 20 dus nu doen.. is alles open bij mij, maar...'*

Interviewer: *'Maar daarvoor?'*

Rudy: *'Uhm, vriendjes, uitgaan moet je eventjes liegen he, waar je naar toe gaat, maar ja ik ben de enige die zoiets, want m'n broertjes en zusjes zijn allemaal heel erg rustig dus ja ik heb het al voor ze geopend en ja zij zijn zelf wel ja heel anders dan ik.'*

Ook Anna had met dezelfde problemen te kampen. Zij vertelde mij wijfelend dat zij weliswaar een vriend had, maar dat dit meer een soort verboden liefde was, aangezien zij het verborgen moest houden voor haar ouders.

Interviewer: *‘Hoe vaak zie je je vriend bijvoorbeeld?’*

Anna: *‘Nou eigenlijk is het meer verboden liefde.’*

Interviewer: *‘Het mag eigenlijk nog niet.’*

Anna: *‘Nee het mag niet nee. (lacht). Dat is ook het...’*

Interviewer: *‘Dat houd je ook geheim zeg maar voor je ouders?’*

Anna: *‘Ja precies. Dat is ook het stiekume gedoe wat ik...’*

Hetzelfde gold voor Jose die het feit dat zij een keer met een jongen op een schoolfeest had gezoend, niet met haar ouders wou delen. Dit liegen was echter niet geheel probleemloos. Schuldgevoel speelde regelmatig parten, niet in de laatste plaats vanwege het verbod op liegen door de kerk vanuit de tien geboden. Zoals ik in hoofdstuk zes zal laten zien waren het voornamelijk de kerk en de buurt die de respondenten controleerden op hun gedrag. Het waren weliswaar de ouders die de regels opstelden, maar zij controleerden hun kinderen echter nauwelijks. Zij leken er van uit te gaan dat hun kinderen zich aan de opgestelde regels zouden houden zodra zij hun hier op gewezen hadden. Rudy: *‘Ghanese ouders alles is taboe dus. Vriendjes hoef je niet over te praten, sex hoef je niet over te praten, roken, drinken. Dat hoor je gewoon niet te doen en zullen dat een keer hebben gezegd en daarna moet je dat gewoon weten.’*

Deze situatie van machtsongelijkheid bracht met zich mee dat de relaties tussen ouder en kind naar mijn mening aangetast waren. Hoewel ouders in de meeste gevallen wel tot de belangrijkste personen in het leven van de respondenten gerekend werden, noemden zij vaak andere familieleden op toen ik hun vroeg met wie zij van hun familie het beste op konden schieten. Slechts drie van de vijftien respondenten noemden een van hun ouders op als het familielid waar zij het beste mee op konden schieten. Meestal was een bepaalde oom, tante, nicht of neef de persoon waar de respondenten de meest hechte band hadden. Zo noemde Gina haar oom op als het meest favoriete familielid.

Interviewer: *‘Met welke familieleden kun je nou het beste opschieten, gewoon in het algemeen?’*

Gina: *‘M’n oom.’*

Interviewer: *‘En die woont in..?’*

Gina: *‘Ja, in de hoofdstad, hij is vrij jong. Ja, hij is de jongste en het is een beetje mijn leeftijd, maar niet echt ook. Hij is iets in de dertig is dertig, vijfendertig of zoiets. Dus daarmee, want als meestal als ik in Ghana ben trek ik heel veel mee op. We gaan elke dag ergens naar toe, naar parken, naar zeg maar dingen bezoeken, dus daarmee heel veel. En m’n moeder eigenlijk niet. En m’n vader ook niet.’*

Interviewer: *‘Oke, dus je oom kun je het beste mee opschieten eigenlijk?’*

Gina: *‘Ja. Het beste ja.’*

Toen ik Alice dezelfde vraag stelde antwoordde zij dat haar nichtje in Amsterdam en haar neefje in Ghana de familieleden waren waar ze het beste mee op kon schieten. Ook hadden sommigen van hun een zeer sterke band met een oom of tante in een ander Europees land. Deze oom of tante bleek dan verantwoordelijk geweest te zijn voor de opvoeding van deze respondenten in de eerste jaren van hun leven. Zo beschouwen Lorre haar tante in Chicago en July haar tante in Marseille als een soort tweede moeder. July over haar bezoeken aan haar tante: *‘Ja, soms twee keer in het jaar. Ik ben vorig jaar.. nee nu ben ik al een tijdje niet geweest. Volgens mij een jaar niet geweest, maar ze belt me dan echt continu van wanneer kom je nou. Ja, ik kom wel en als het goed is gaat m’n moeder volgende maand naar haar toe dus. (...) Ik heb ook echt een moedergevoel bij haar.’* De gebrekkige band met ouders was ook niet zo verwonderlijk als je nagaat dat voor jongeren op deze leeftijd seksualiteit en de vrijetijdsbesteding van het grootste belang waren in hun dagelijks leven en dat dit uitgerekend nou net de onderwerpen waren die bij veel ouders een absoluut taboe waren om over te praten. Feit blijft wel dat voor bijna alle respondenten gold dat de familieleden en de gezinsleden, waaronder de ouders, in het bijzonder het belangrijkste waren in hun leven. Daarna kwamen pas de vrienden en partners. Lorre toen ik haar naar de vijf belangrijkste personen in haar leven vroeg: *‘Vijf belangrijkste mensen zijn m’n moeder, als eerst m’n moeder, of dat.. M’n moeder, m’n*

vader, m'n oma, en m'n oma, m'n tante, die in Amerika en m'n zusjes.' Nana op dezelfde vraag:

Anna: 'M'n moeder, m'n oma, m'n broertje vind ik ook wel ja en m'n zusje. Ik heb een zusje gehad, maar ze is er niet meer, dus haar zou ik dan ook wel bij de belangrijkste vijf.'

Interviewer: 'Ja ja, maar je familie komt op de eerste plek?'

Anna: 'Ja standaard ja.'

De relatie van ouders en kind kwam echter nog meer onder druk te staan door een aantal bijkomende factoren. Zo gold, zoals ik eerder al aangaf, voor een groot deel van de respondenten die in Ghana zijn geboren dat zij hun eerste levensjaren gescheiden waren van een of zelfs beide ouders. Zo ging de vader bij acht van mijn respondenten als eerste naar Nederland waarbij de moeder en het kind in Ghana achterbleven. Vaak vond er dan eerst een hereniging tussen de ouders plaats voordat het kind daadwerkelijk naar Nederland kon komen om zich bij zijn of haar ouders te voegen. Lorre: *'Ja, m'n moeder heeft ons hier naar toe gebracht. Ze was zelf in Ghana gekomen en ons hier naar toe gebracht. Vanwege een uitspraak, uitspraak van koningin Beatrix. In die tijd had ze een uitspraak gedaan. Iedereen die kinderen in Ghana heeft kan hier naar toe.'* Anna: *'M'n vader was eerder gekomen en ik ben met m'n moeder gekomen en m'n broertje is gewoon hier geboren. Toen ik met m'n moeder kwam gingen we niet gelijk bij m'n vader inwonen. Hij was nog bezig met andere zaken, dus we gingen bij een vriend van m'n moeder wonen.'* Wanneer een kind dan alsnog naar Nederland emigreerde, was het voor beide partijen pas het begin van een relatie die eigenlijk een paar jaar geleden al gevormd had moeten worden. Zeker de eerste levensjaren zijn van groot belang voor de verdere ontwikkeling van het kind.

Als ik kijk naar mijn eigen onderzoeksgroep kwamen de meeste respondenten die in Ghana waren geboren op zeer vroege leeftijd naar Nederland. Zij waren vaak niet ouder dan een jaar of vier, vijf. Bij hun kreeg ik niet direct de indruk dat dit de relatie met hun ouders erg had aangetast of dat zij hun draai moeilijk konden vinden in Nederland. Sam en ook Opopo konden echter veel voorbeelden opnoemen waarbij dit wel het geval

was. Zo had Opopo vaak te maken gehad met jongeren die totaal onhandelbaar waren voor hun ouders. Niet in de laatste plaats kwam dit door de taalbarrière tussen ouders en kinderen. Waar de kinderen op school al heel snel de Nederlandse taal leerden beheersen, spraken de ouders in veel gevallen nog geen woord Nederlands. Ook in mijn eigen onderzoek kwam dit duidelijk naar voren. Zo bleken de meeste respondenten uitsluitend in het Twi met hun ouders te communiceren. Terwijl tweederde van hen aangaf het Nederlands minstens net zo goed of zelfs beter te beheersen als het Twi. Opopo gaf voorbeelden van kinderen die hun ouders in het Nederlands voor van alles en wat uitscholden waarbij ze hun niets begrijpende ouders steeds meer terroriseerden. Hoewel ik dit zoals gezegd zelf nooit heb ondervonden bij mijn respondenten en de verhalen van Opopo nooit heb getoetst twijfel ik er niet aan dat deze situaties tussen ouder en kind absoluut voor konden komen. Sam benadrukte de hoge schooluitval bij jongeren die op jonge leeftijd naar Nederland toe kwamen en hier mede door de miscommunicatie met hun ouders totaal ontspoorde. Hij gaf Ghanese ouders dan ook altijd het advies om hun kinderen pas over te laten komen wanneer zij hun studies in Ghana af hadden gemaakt en voldoende mentaal gevormd waren om ook in Nederland uit de voeten te kunnen. Ik zag hier absoluut het belang van in, maar ik denk, afgaande van mijn eigen onderzoekservaringen, dat bovenstaande problemen veel minder voorkomend zijn wanneer het kind in zijn of haar kleuter of peutertijd naar Nederland emigreert. Hoewel bovenstaande beweringen van Opopo en Sammy absoluut tot zorgen manen, is er naar mijn mening nog geen reden tot pessimisme.

Vergelijken wij deze situatie bijvoorbeeld met de situatie zoals van Niekerk (2000), Vermeulen en Penninx (2000) en Van Gemert (1999) die schetsen met betrekking tot respectievelijk de Surinaamse en Marokkaanse kinderen in Nederland dan blijkt het mee te vallen. Waar Ghanese jongeren, zoals ik in het volgende hoofdstuk uitvoeriger zal laten zien, door de gemeenschap en de buurt gecontroleerd worden op verkeerd gedrag missen Surinaams/ Creoolse en Marokkaanse jongeren dit sociale mechanisme enigszins. Dit houdt in dat zij weliswaar meer bewegingsvrijheid hebben, maar tegelijkertijd ook meer vatbaar zijn voor negatieve invloeden van buitenaf die hen op het verkeerde pad kan brengen.

‘Creoolse jongeren zijn vaker ingebed in etnisch-gemengde netwerken en hun leefwereld beperkt zich minder vaak tot de etnische gemeenschap. Dit biedt voordelen voor hun sociaal-culturele integratie in de bredere samenleving en maakt dat zij meer individuele bewegingsvrijheid hebben. Het is evenwel afhankelijk van de omstandigheden of jongeren hun onderwijs- en beroepsaspiraties weten te realiseren. Maatschappelijk kwetsbare jongeren die zijn ingebed in een woonomgeving en vriendenkring waar een weinig stimulerende of zelfs negatieve werking van uitgaat, missen de corrigerende mechanismen...’ (Van Niekerk 2000: 197).

‘The looser structure has apparently not resulted in any visible advantages for the Moroccans, at any rate in this respect. (...) A part of the Moroccans seems to be adopting the norms of primarily the lower strata of the urban class structure. While this may solve the problem of being indentified as an minority- if the group becomes less recognizable – it also results in a reduction of advancement opportunities.’ (Vermeulen en Penninx 2000: 220-221).

Bovendien is uit ander onderzoek gebleken dat er in Nederland, ondanks de hoge schooluitval, leerachterstand en ontspoorde jongeren, nog lang geen sprake is van ghettovorming zoals in veel steden in de Verenigde Staten wel het geval is. *‘Even disregarding the specific nature of the black conditon in the United States, there are several important differences between the two counties. First of all, there are no large, ghetto-like districts in Dutch cities. This is partly the result of Dutch housing policies. As a result of this and of the nature of the Dutch welfare state, downward social mobility is less likely. If it does occur, it is less extreme.’ (Vermeulen en Penninx 2000: 225).* Het wordt wellicht een ander verhaal als, zoals is gebleken uit het vorige hoofdstuk, Ghanese jongeren in contact komen met Surinaamse, Marokkaanse en ook Antilliaanse jongeren. Hier zal ik in hoofdstuk zes uitvoeriger op terugkomen.

Van groot belang voor de relatie tussen ouder en kind is de werksituatie van de ouder in Nederland. Het is inmiddels een wel bekend gegeven dat veel Ghanezen die in Nederland aankwamen met de nodige diploma’s hier niet aan de bak konden komen. De behaalde diploma’s in Ghana bleken in Nederland geen enkele waarde te hebben of in

ieder geval niet erkend te worden door Nederlandse werkgevers. (Nimako 1993: 27). Dit had als gevolg dat veel van deze Ghanezen zeer laagbetaalde banen moesten aannemen om alsnog hun brood te kunnen verdienen. Zo werkten velen van hun in de weinig aantrekkelijke schoonmaaksector. Vaak hadden deze Ghanezen die nu zelf bijvoorbeeld ouders zijn van mijn respondenten twee of zelfs drie baantjes om genoeg geld te kunnen verdienen. Dit betekende dat zij vaak lange dagen maakten en daardoor heel weinig tijd hadden om met hun kinderen te delen. Als zij thuiskwamen van hun werk, wist Opopo mij zo illustrerend te vertellen, lagen hun kinderen al lang op bed. Ik heb dit bijvoorbeeld aan den lijve ondervonden toen ik een interview afnam met Robin, zelf een vader van twee kinderen. Rond acht uur kwam hij thuis van zijn werk. Zijn vrouw, die zelf ook bezig was met studeren, was toen al bezig om hun kinderen naar bed te brengen. Ook onder mijn respondenten speelde dit. Jester liet tijdens het interview doorschemeren dat zijn vader weinig thuis was vanwege zijn werk. Ook Alice wees hierop toen zij zei dat haar vader slechts een enkele keer in de maand met haar mee naar de kerk ging, omdat hij er vaak niet was. De vader van Jose was zelfs een groot deel van het jaar in Ghana waar hij bezig was met het bouwen van een hotel en een internetcafe.

Jose: *'M'n vader? Die woont nog daar, ook soms.'*

Interviewer: *'Die woont in Ghana?'*

Jose: *'Ja die woont nu in Ghana, maar komt binnenkort terug. (...) Ja meestal voor zaken.'*

Interviewer: *'Aah oke, hij is zakenman? Vandaar ook het hotel en zo of niet?'*

Jose: *'Ja (lacht). En we zijn nu ook bezig met een soort internetcafe. Communicatie dingetjes. Met die telefoons en al die dingen.'*

Ook haar moeder moest vaak lange dagen maken met haar baan als schoonmaakster. Jose leek zich maar al te bewust van de situatie waarin haar moeder zat en hoe zij hierin terecht gekomen was. Hoewel ik niet weet in hoeverre andere respondenten hiervan op de hoogte waren toonde Jose naar mijn mening juist door deze kennis het nodige begrip voor haar moeder wat betreft haar werk.

Interviewer: *‘Oke. Wie doet de huishoudelijk taken eigenlijk in huis bij jullie?’*

Jose: *‘Ik meestal. Ja, want m’n moeder.. Ik vind meestal dat ik m’n moeder wel soms wil helpen, want ze.. Als een Ghanees heb je het meestal niet makkelijk. Je moet werken en ze doet schoonmaakwerk en zo, omdat ze meestal Ghanezen hebben, omdat hun opleiding bijvoorbeeld in Ghana was wel goed, maar in Nederland kan je er bijvoorbeeld niks mee.’*

Begrip of geen begrip, feit is dat dit tijdgebrek van ouders invloed had op alle facetten uit het leven van hun kinderen. Zo vertelde Freek mij dat een van de redenen dat hij gestopt was met voetbal bij AZ de gebrekkige steun was die hij van zijn vader ontving.

Freek: *‘Ik zat op voetbal.’*

Interviewer: *‘Oke, en hoe lang is dat geleden dat je op voetbal zat?’*

Freek: *‘Dat is nu een jaar of vier jaar geleden, want ik zat bij AZ.’*

Interviewer: *‘AZ? Echt waar? Dat is wel goed. Waarom ben je gestopt dan?’*

Freek: *‘Vanwege het was zo weinig steun van je vader, weinig steun van je familie weet je, en ik moest vaak alleen daar gaan, nou dat soort dingen.’*

Een groter probleem was echter de passiviteit van ouders met betrekking tot de scholing van hun kinderen. Uit mijn gesprekken met July, Opopo en anderen kwam duidelijk naar voren dat veel Ghanese ouders niet of nauwelijks contact hadden met de leerkrachten van de scholen waar hun kinderen heengingen. Zo waren zij zelden op ouderavonden of rapportbesprekingen te vinden. En als zij hier wel heengingen hadden zij in de eerste plaats te maken met een taalbarrière vanwege het gebrekkige spreken van Nederlands of totaal ontbreken van hiervan. Bovendien bleken veel ouders volgens verschillende respondenten blind en zonder weerwoord te vertrouwen op de mening van de desbetreffende leraar. Zo vertelde een Ghanees meisje mij dat haar neefje volgens zijn leraar de citotoets helemaal niet hoefde te maken en dat hij van deze leraar sowieso een Vmbo advies zou krijgen. Zijn vader, de oom van dit meisje, legde zich kritiekloos bij deze beslissing neer. Het meisje in kwestie was in dit geval echter meegegaan met haar

oom. Zij wist dat haar neefje meer in zijn mars had en gaf dan ook openlijk kritiek op de werkwijze van haar neefjes leraar.

Hier is het wellicht nuttig om een vergelijking te maken met de Hindoestaanse gemeenschap in Nederland. Uit onderzoek van Van Niekerk is gebleken dat Hindoestaanse ouders, hoewel ook zij vaak een laag opleidingsniveau en laagbetaalde banen hadden, veel aandacht en tijd besteedden aan de scholing van hun kinderen. Van Niekerk over de rol van Hindoestaanse ouders in het onderwijs van hun kinderen:

‘Ondanks een lage opleiding van beide ouders en ondanks langdurige uitkeringsafhankelijkheid zijn de kinderen behoorlijk ambitieus en succesvol. Ook laaggeschoolde ouders blijken goed in staat hun aspiraties aan hun kinderen over te dragen. Bovendien weten deze ouders ook een onderwijsondersteunend klimaat te bieden. Ze kunnen hun kinderen niet daadwerkelijk van dienst zijn bij allerlei schoolzaken zoals het maken van huiswerk, omdat hiervoor de kennis ontbreekt. Maar dit is wellicht niet eens het belangrijkste aspect van onderwijsondersteuning, in ieder niet het enige. Ook allerlei andere kenmerken van -wat kan worden genoemd- een onderwijsondersteunend gezinsklimaat zijn duidelijk wel aanwezig: de stimulans die ouders hun kinderen geven, het scheppen van ruimte voor huiswerk, het sparen voor en instemmen met schoolreisjes, de aanmoedigingen om door te zetten, de bewondering voor goede schoolprestaties, enzovoort. ‘ (Van Niekerk 2000: 133).

Deze situatie stond in schril contrast met de situatie tussen Ghanese ouders en kinderen zoals ik die hierboven heb geschetst. Hoewel een vergelijking tussen de twee groepen maar tot op zekere hoogte opging, kwam de sociaal economische situatie van de ouders toch grotendeels overeen. De Hindoestaanse en Ghanese migranten hadden echter nog een belangrijkere overeenkomst. Voor beide groeperingen gold dat zij gemeenschappen hebben gevormd sinds hun komst in Nederland met een hoge mate van sociale cohesie. (Van Niekerk 2000: 195). Als we dan vervolgens uitgaan van een zekere vergelijkbaarheid van de twee groeperingen was het verschil tussen de aanpak wat betreft de kinderen en hun scholing opvallend te noemen. Ik denk dat de belangrijkste verklaringen hiervoor voornamelijk te vinden waren in de mate van respect die Ghanese kinderen moesten tonen en het gebrek aan tijd van hun ouders. Waar het bij Hindoestaanse kinderen de ouders waren die hun stimuleerden hun scholing naar voldoening af te ronden, ontbrak deze link bij mijn Ghanese respondenten. Sommige respondenten waren zich hier absoluut van bewust evenals het feit dat hier een

alternatieve oplossing voor zou moeten komen. De huiswerkclasses waren hier een goed voorbeeld van, maar ik zal hier in hoofdstuk zeven echter uitvoeriger op ingaan.

Zoals ik in het eerste hoofdstuk heb aangegeven, heb ik de huiswerkklas die mede door July en Freek is opgezet een keer bezocht. Toen wij om acht uur na de huiswerkklas buiten kwamen was het donker geworden en inmiddels flink afgekoeld. Het viel het mij op dat slechts twee van de ongeveer vijftien kinderen, die tussen de zes en twaalf jaar oud waren, door een ouder met de auto werden opgehaald. Veruit de meesten van hen gingen met de fiets of bus naar huis. Een enkeling werd door de leraren zelf naar huis gebracht. Ook hier werd ik weer gewezen op het gegeven dat ouders weinig tijd hadden of vrijmaakten voor hun kinderen. Deze situatie is kenmerkend als wordt gekeken naar de bevindingen van Karsten ten aanzien van de verschillende activiteiten van jongeren in Amsterdam. Uit haar onderzoek kwam duidelijk naar voren dat vooral de autochtone kinderen het geluk hadden dat hun ouders hen naar verenigingen en clubs brachten en weer ophaalden. *‘Going to a children’s club is a car-activity for a minority of the children, namely 37 percent. Nevertheless, it is the car which is most often mentioned as means of transport, more often than the bicycle, which is traditionally a very important mode of transport in the Netherlands. In that sense, it is striking that it is the Dutch Amsterdam children who most frequently are transported by car- over 50 percent of them.’* (Karsten 1998). Hoewel zij dit verschijnsel voornamelijk verklaard aan de hand van sociale status, denk ik dat het mede te verklaren is door het tijdgebrek van veel Ghanese ouders. Uitgaande van bovenstaande alinea’s hadden de tijdrovende werksituatie van ouders gepaard met de grote machtsongelijkheid tussen de jonge en oudere generatie naar mijn idee een behoorlijk negatieve invloed op de mate van vertrouwen en hechting tussen ouders en kinderen, maar vooral ook op het dagelijks leven van deze kinderen.

Hoofdstuk 6: De Kerk

In dit hoofdstuk wil ik de speciale rol van de kerk en haar religie in het leven van mijn respondenten aan de orde stellen. Al in een vroeg stadium van mijn onderzoek werd namelijk duidelijk dat het geloof een veel grotere rol in hun leven innam dan ik aanvankelijk dacht. Hieronder zal ik laten zien wat die rol precies inhield. Hoe keken jongeren tegen hun geloof aan? In hoeverre hielp hun geloof hun met dagelijkse problemen? Wat waren de negatieve kanten van de kerken en haar religie? Door antwoorden op deze en andere vragen te geven wil ik inzicht geven in de relatie tussen de kerken en mijn respondenten.

Op een meisje na waren alle jongeren gelovig en lid van een kerk. De meesten van hen gingen elke zondag naar de kerk en misten slechts een dienst als het echt niet anders kon, bijvoorbeeld in het geval van ziekte. Degenen die minder vaak gingen, bleken in de meeste gevallen alsnog twee à drie keer in de maand te gaan. Daarnaast werden ook jeugdgroepen en studiegroepen waar bijvoorbeeld over de interpretatie van de Bijbel gepraat werd regelmatig door sommige respondenten bezocht. Op een enkele uitzondering na gingen zij allemaal naar een kerk waar hoofdzakelijk Ghanezen kwamen en waar de dienst vaak gedeeltelijk of geheel in het Twi gegeven werd. Respondenten hadden meestal een aantal familieleden die ook lid waren van dezelfde kerk en die hun vergezelden naar de dienst op zondag. Vaak betrof het hier de moeder, maar ook tantes, ooms en andere familieleden werden door de jongeren genoemd. Geen van de respondenten was daarnaast nog lid van een andere kerkgemeenschap. Andere kerken werden sporadisch wel bezocht, maar enkel en alleen als de desbetreffende respondent werd uitgenodigd door bijvoorbeeld een vriend of vriendin. Wel waren sommigen in de loop van hun jeugd van kerk verandert. Op zich was het ook niet zo verwonderlijk dat respondenten slechts van een kerk lid waren als je nagaat dat een kerkdienst gemiddeld zo tussen de twee en vier uur kon duren. Regelmatig kreeg ik te horen dat deze diensten bovendien nog flink uit konden lopen in speciale gevallen. Je moest dan denken aan geboorterituelen, het overlijden van een kerklid of de komst van speciale gasten zoals een bisschop of andere gastsprekers. Telde je daarbij de reistijden op en je kon rustig stellen dat de meeste respondenten een groot deel van hun vrije zondag kwijt waren aan de

kerkgang. Ook Mazzucato verhaalt over de tijdrovende kerkgang van Ghanezen in haar artikel. *‘People also dedicate much time to the church. Time is a very scarce resource amongst most Ghanaian migrants as they work very long hours. Yet, at least half of their Sunday is dedicated to the church service, and during the week they often go to prayer meetings, fellowship meetings or participate in other church-related matters.’*

(Mazzucato 2003: 5).

Ik denk dat hier ook een belangrijke verklaring zat voor het lage percentage van mijn respondenten die naast school of werk nog lid waren van bijvoorbeeld een sport- of muziekvereniging. Was dit wel het geval dan gebeurde dit in combinatie met de kerkgang of ging het ten koste hiervan. Zo vertelde Jester dat hij soms niet naar de kerk kon gaan, omdat hij soms op zondag een voetbaltoernooi bij een uitclub had waardoor de tijden elkaar overlaptten.

Interviewer: *‘Oke. Hoe vaak ga je dan. Ga je een keer in de maand of twee keer in de maand? Of wat minder?’*

Jester: *‘Twee keer, want ik voetbal ook op zondag en dan..’*

Interviewer: *‘Tournamentjes?’*

Jester: *‘Ja, nee, want als ik.. Het is zo als ik bijvoorbeeld uit speel dan is dat meestal om elf uur of tien uur en de dienst begint van twee.. van twaalf tot twee. Dan haal ik het niet. En als ik thuis speel, dan speel ik om negen uur en dan ga ik daarna naar de dienst.’*

George vertelde dat hij in zijn kerk en bij zijn bezoeken aan andere kerken meteen zijn hobby's, keyboard en gitaar spelen, kon uitoefenen. Stephanie zat weliswaar op een athletiekclub, maar gaf tegelijkertijd ook te kennen dat zij niet altijd naar de kerk ging. Blijkbaar nam de kerkgang zoveel tijd in beslag van jongeren dat zij er voor kozen om verder geen lid meer te worden van een andere kerk of vereniging. Aan de andere kant liet dit wel zien dat deze Ghanese jongeren hun kerk en daarmee hun geloof verkozen boven het doen van andere activiteiten. Zoals ik later zal laten zien heeft dit echter ook te maken met de druk die uitging van de kerk en hun ouders.

Bijna alle kerken die bezocht werden door de geïnterviewde jongeren hadden hun jeugd opgedeeld in aparte jeugdafdelingen en in een geval tevens ondergebracht in een

speciale jeugdgroep. Hoewel de kerken verschilden in de hoeveelheid afdelingen was er in ieder geval altijd een scheiding tussen de jongste en oudste kinderen. Twee van deze kerken heb ik zelf enkele malen bezocht en er viel mij een aantal verschillen op. De jeugdgroep van de ene kerk werd geleid door Opopo, een man die naar ik schat begin dertig was en in ieder geval zelf niet meer tot de jeugd gerekend kon worden. Hij vertelde mij dat hij bij veel dingen die hij met de jeugdgroep ondernam gecontroleerd werd door een van de pastoren van de kerk waaraan zijn groep gelieerd was. Dit was voor een groot deel te wijten aan de stricte kerkhierarchy, maar meer later hierover. Bij de andere kerk heb ik weliswaar slechts een keer kort bij een van de jeugdafdelingen gezeten, maar daarentegen heb ik wel twee van de jeugdleidsters van deze kerk geïnterviewd. Het eerste wat opviel was dat zij beiden begin twintig waren en daarmee zelf nog onder de jeugd vielen. Het grootste verschil was echter dat zij beiden te kennen gaven dat de pastoor van de kerk hun veel vrijheid gaf in het invullen van de activiteiten van de jeugdafdelingen. Dit had vooral betrekking tot de gesprekstof die tijdens hun bijeenkomsten aan bod kwamen. Zo lieten beide meisjes weten dat er met de pubers heel openlijk over seksualiteit werd gesproken, een onderwerp wat je gezien het grote taboe dat hier in de kerken over heerste absoluut niet zou verwachten.

Rudy: *‘Nou onze begeleiding, wij zijn de begeleiding en wij zijn zelf ook tieners. Dus wij, wij geven aan die kinderen over wat wij wel en niet.. ja wij weten hoe het is dus dan zullen wij ze ook op die pad verder brengen.’*

Interviewer: *‘Oke, maar je mag dus vriendjes en vriendinnetjes hebben voordat je gaat trouwen?’*

Rudy: *‘Nou ja, het mag eigenlijk niet, maar die kinderen doen het toch en je kan ze toch niet tegenhouden, dus wij zeggen dan, wees voorzichtig dan.’*

Daarnaast vertelde July mij dat zij de kinderen van haar groep leerde om de Bijbel, wat ze zelf als een soort poëtische verhalenbundel zag, op hun eigen wijze te interpreteren. Een vrij liberaal standpunt als je kijkt naar de vaak nogal rechtlijnige diensten van de volwassenen.

Voor bijna alle respondenten gold dat hun geloof een grote invloed had op hun dagelijks leven, zowel positief als negatief. Alle gelovige respondenten baden tenminste een keer per dag om God te bedanken. In de ochtend gebeurde dit meestal als dank dat zij weer gezond en wel wakker waren geworden om een nieuwe dag te kunnen beginnen. ‘S avonds werd bijvoorbeeld gebeden als dank voor het voedsel dat op tafel stond en om al het kwade uit ditzelfde voedsel te halen. Jose: *‘Ik bid verschillende keren op de dag, maar in de ochtend bid ik meestal om God te bedanken dat ik gewoon weer gewoon wakker ben en zo en dat ik gewoon euh.. normaal wakker ben. Dat ik niet ziek ben of zo en dan vraag ik God om vergiffenis als ik een zonde heb gedaan zo. En in de middag en als ik ga eten bid ik gewoon om God al het slechte wat er in het eten is weg te halen zodat.. en als ik bijvoorbeeld iets ga doen of zo, eten maken of zo, bid ik, maar ik bid niet altijd openbaar. Ik bid meestal ook in m’n hoofd.’* Verder werd regelmatig tot God gebeden als respondenten het moeilijk hadden. Zo kreeg ik van veel van hen in min of meer dezelfde woorden te horen dat God maakte dat je sterker in je schoenen stond en makkelijker de problemen en slechte dingen in het dagelijks leven aankon. Een meisje, Gina, vond ik de mooiste en meest duidelijke statement geven over het belang van geloof en God in haar leven. Gina: *‘Ik wil niet dingen doen op mezelf, bewaak zeg maar m’n stappen, waar ik naar toe ga, de mensen die ik.. waarmee ik praat, want je praat met heel veel verschillende mensen, heel veel goeie mensen, heel veel kwaai mensen die je kwade dingen willen doen. (...) Ja. Als je.. alleen als je jezelf aan hem geeft, en als jij eigen wil aan hem geeft. Je kan wel God geloven, maar je eigen wil in je eigen handen houden, dan betekent dat God dingen niet voor jouw gaat doen of voor jouw gaat bepalen. Dan ga jij je eigen willetje doen, maar als je echt helemaal zegt van ik heb jouw gekozen en leidt mij de weg, dan gebeurt het ook.’* Dat God voor veel van hen een centrale rol in hun leven had komt ook naar voren uit het feit dat drie respondenten God als eerste opnoemden toen ik hun naar de belangrijkste personen in hun leven vroeg. Voor deze jongeren was God veel meer dan een abstractie. Zij zagen Hem als een vriend die hen steunde en waarmee je daadwerkelijk gesprekken kon voeren. Daarnaast werd ook de pastoor van de kerk door een paar respondenten opgenoemd als een belangrijk persoon in hun leven waar ze altijd terecht konden als zij met iets op het hart zaten.

Voorals als de geïnterviewde jongeren ouder werden, gingen zij dieper over de zin en betekenis van hun geloof nadenken. Zij namen hun geloof serieuzer en hechtten er meer waarde aan dan in het verleden. Dit kwam ook naar voren als ik naar de antwoorden keek die ik kreeg op de vraag of zij het belangrijk vonden dat hun familieleden en vrienden gelovig waren. Acht jongeren gaven, weliswaar meestal impliciet, aan dat zij het geloof een belangrijk deel vonden uitmaken van de sociale relaties die zij aangingen.

Interviewer: *‘Maar vindt je het ook belangrijk dat je familie en vrienden gelovig zijn, of niet?’*

Lorre: *‘Ja, vind het heel belangrijk.’*

Interviewer: *‘Maar vind je het belangrijk ook dat ze gelovig zijn? Of maakt het je eigenlijk niet zoveel uit?’*

July: *‘Het maakt me.. nou ik vind het op zich zou ik het liefst willen dat ze wel gelovig zijn, maar als ze dat niet zijn zal ik daar niet kapot van zijn.’*

De belangrijkste reden hiervoor was dat zij, zoals ik tevens in hoofdstuk vier heb laten zien, elkaar zo veel beter begrepen. Zeven van hen gaven aan het minder of zelfs niet belangrijk te vinden of hun vrienden en familie gelovig waren. Feit was echter dat geen enkele Ghanese jongere een Ghanees kende die niet gelovig was. Als ik uitging van mijn observaties tijdens mijn eigen bezoeken aan de kerkdiensten was dit sterke geloof van jongeren niet moeilijk te begrijpen. In tegenstelling tot de Nederlandse Christelijke kerken, werd het geloof door Ghanezen daadwerkelijk gevierd. Als ik de mensen om mij heen uit verrukking zag opstaan om mee te zingen en te dansen met het kerkkoor kreeg ik letterlijk rillingen over mijn rug door de warme intensiteit die zij hiermee tentoon spreidde. Als ik, als ongelovige buitenstaander, al zoiets voelde, hoe moesten zij zich dan wel niet voelen bij het uitoefenen van hun geloofsovertuiging?

In de jeugdafdelingen van de kerk in Reigersbos, de jeugdgroep in Eeftink, maar ook in andere kerken kwamen specifieke problemen waar jongeren in hun dagelijks leven tegen aan liepen ook uitgebreid aan bod. Zo was ten tijde van mijn bezoeken aan de kerk in Eeftink de ‘peerpressure’ die veel jongeren ondervonden een hot topic. Hieronder

verstaat men de sociale druk die jongeren op elkaar uitoefenen. In dit geval werd gesproken over de slechte invloeden die vrienden op de respondenten konden hebben, zoals het gebruik van alcohol en drugs, en hoe dit te voorkomen. Lorre: *‘Juist, want we hebben in delen hebben we die dingetjes gedeeld dat we als we vandaag bij elkaar komen, we leren deze en dan weet je meer uit ideeën, dan heb je zoiets van peerpressure, wat kan peerpressure je naar toe leiden, het leidt meer naar vrienden als je, hoe meer je met je vrienden omgaat, ze geven je slechte ideeën, dan heb je zo van eej als ik, hoe ik, ik moet als ik met deze vrienden omga, hoe je met diegene beter kunt omgaan, past het bij m’n geloof? Gaat het met m’n geloof? Zo niet dan laat ik die vrienden apart, niet dat ik ruzie met diegene krijg, maar dan weet je hoe je met diegene om moet gaan.’* July en Rudy bespraken zoals gezegd in hun groep het belang van veilige sex en het gebruik van anticonceptiemiddelen. Tijdens mijn interview met Ellen kwamen haar redenen voor toetreding in de kerk en de jeugdgroep naar voren. Zij vertelde mij dat zij zich door de dood van haar moeder en broer en de verslechterde situatie met haar vader en stiefmoeder vaak erg eenzaam had gevoeld. Nu nog had ze veel moeilijkheden om met anderen een vertrouwensband aan te gaan. Dankzij de kerk had ze weer een plek gevonden waar ze zich enigzins thuis voelde en waardoor ze sterker in haar schoenen stond. Jose liet zich ontvallen dat zij door haar moeder naar de kerk was gestuurd, omdat zij in haar gedrag ontspoorde.

Jose: *‘Nou volgens mij.. In het begin omdat ik niet zo geaccepteerd werd op de basisschool ging ik allemaal gekke dingen doen die niet goed waren en toen dacht m’n moeder nu moet ze eigenlijk naar de kerk. Dus toen ik negen was begon ik meer over God te leren en zo. Het begon.. De slechte tijden begonnen bij mij meer bij negen, vanaf negen tot elf jaar. En toen ik elf was, was ik gewoon gestopt.’*

Interviewer: *‘Slechte tijden?’*

Jose: *‘Ja.’*

Interviewer: *‘Wat voor slechte dingen deed je dan?’*

Jose: *‘Bijvoorbeeld stelen om.. en echt wat me ook verbaasde dat toen ik begon te stelen dat mensen meer met me gingen praten en pesten op je. Dus ik dacht meer stelen maar*

toen zijn we naar de kerk gegaan met de pater gesproken en zo en toen ging het wel goed.'

De kerken, maar vooral ook de jeugdgroepen hierbinnen, fungeerden zo als opvoeders voor en beschermers van hun jonge leden. Binnen de jeugdgroep van Reigersbos was er ruimte voor de jongeren om over hun seksualiteit te praten en openlijk te discussiëren over de inhoud van de Bijbel. Dit gold weer niet voor de jeugdgroep van de kerk in Eeftink waar deze onderwerpen nog steeds taboe waren. In hoeverre de jeugdgroep van Reigersbos een uitzondering op de regel was viel echter moeilijk te zeggen. Beide jeugdgroepen probeerden verder de dagelijkse problemen waar jongeren tegenaan liepen aan de kaak te stellen en bespreekbaar te maken. Bovendien zorgde het geloof, dat de kerken aan hun achterban overbrachten, ervoor dat respondenten zich mentaal sterker voelden en meer in staat waren om met deze problemen om te gaan. Zo leken de onderzochte kerken en haar jeugdgroepen soms de rol van de ouders over te nemen of in ieder geval aan te vullen. In hoeverre dit naar mijn idee succes had valt te bezien, maar hier zal ik in de volgende alinea en in hoofdstuk zeven uitvoeriger op ingaan.

Tijdens mijn observaties van zowel de bijbelstudie als de voorbereiding van het Afrikaans festival in de kerk in Eeftink kreeg ik de indruk dat het enthousiasme van de jongeren ver te zoeken was. Ondanks verwoede pogingen van Opopo om de jongeren op te zwepen, zongen zij met weinig overtuiging. Onderwijl liepen sommige van hun met elkaar te geinen. Ik liet mij echter door een paar meisjes vertellen dat zij het oefenen in ieder geval prefereerde boven de gewoonlijke bijbelstudie. Hier heb ik een keer bijgezet. Omdat Opopo die keer een uur te laat arriveerde, nam een van de groepsleden het voor hem over. George vertelde de groep over hoe men geacht werd goed te leven en wanneer iemand als een goede gelovige door het leven ging. Na zijn verhaal afgestoken te hebben vroeg hij aan ieder van de groep wat hij of zij van het verhaal geleerd had. Ook hierin leken de jongeren weinig interesse te tonen. De meeste zaten er verveeld bij en hielden hun mond tenzij George hen direct iets vroeg. In eerste instantie dacht ik dat dit te wijten was aan de manier waarop Opopo werkte en de inhoud van de jeugdgroepbijeenkomsten. Na het doen van een aantal interviews met deze jongeren

kwam ik er achter dat het ook andere redenen had. In het verleden was de jeugdgroep veel groter geweest. Veel van de jongeren waar mijn respondenten mee opgegroeid waren hadden de groep echter inmiddels verlaten. Hiermee verdween blijkbaar ook een deel van het enthousiasme voor de jeugdgroepbijeenkomsten. Van verschillende respondenten kreeg ik namelijk te horen dat de groep van vroeger veel hechter en gezelliger was dan de huidige groep.

Interviewer: *‘Is het in de loop nog verandert de jeugdgroep, in de loop van de jaren, of is het eigenlijk hetzelfde nu als het...?’*

Anneke: *‘Nee het is wel veel verandert. Het zijn ook, dit zijn, maar een paar zijn zeg maar echt de oude mensen waarmee ik ben opgegroeid. Voor de rest zijn ze allemaal nieuw. Misschien een jaartje, twee jaartjes.’*

Interviewer: *‘Zijn er nog andere dingen anders dan vroeger?’*

Anneke: *‘Ja, vroeger waren we veel hechter, want we kenden elkaar al, we zijn met elkaar opgegroeid.’*

Het gebrek aan enthousiasme had naar mijn mening echter ook te maken met de scrupulus die veel jongeren in deze groep hadden om open voor hun mening uit te komen. De reden hiervoor komt later aan bod. Desalniettemin zette deze gebeurtenissen in de jeugdgroep mij wel aan het denken. Waren mijn respondenten eigenlijk wel zo gelovig als zij mij deden geloven, of liever geloofden zij zelf ook wel wat ze tegen mij zeiden? Ik denk dat bovenstaande gebeurtenissen goed aantoonde dat er een groot verschil kon zijn tussen wat respondenten zeiden en wat respondenten daadwerkelijk deden.

Het geloof had zo ook z'n keerzijdes. Hoewel de meeste respondenten absoluut achter hun geloof stonden, zetten ze toch ook regelmatig vraagtekens bij de interpretatie daarvan door volwassenen en met name de pastoor. Laat ik beginnen met te zeggen dat alle respondenten in eerste instantie nooit de keuze hebben gekregen om wel of niet lid van de kerk te worden. Zij werden vanaf zeer jonge leeftijd veelal door hun moeder gedwongen om naar de kerkdiensten te gaan. Hier werden hun gedragsregels opgelegd die hun ook regelmatig in de weg stonden bij de dagelijkse gang van zaken. Zo heb ik de

hoge mate van respect die zij op moesten brengen voor ouderen reeds besproken. Maar ook buiten het eigen gezin en de gemeenschap werd van hen verwacht dat zij zich bescheiden en nederig opstelden ten opzichte van anderen. Dit is een eigenschap die in een land als Nederland waar individualisme en het opkomen voor je eigen rechten hoog in het vaandel staan niet altijd even makkelijk. Bovendien gaf de kerk vanuit de Bijbel een aantal andere stricte leefregels mee waar de jongeren zich aan dienden te houden. Alcohol en het gebruik van drugs en sigaretten waren uit den boze. Plaatsen waar deze dingen gebruikt werden, zoals discotheken en andere uitgaansgelegenheden, waren daarmee in weze ook verboden terrein. Sex voor het huwelijk was een ander groot taboe in de kerk. Een relatie met een vriend of vriendin werd hiermee aanzienlijk bemoeilijkt. Niet in de laatste plaats omdat over het onderwerp zelf, seksualiteit, überhaupt niet gesproken diende te worden, binnen of buiten de kerk.

De meeste respondenten lieten mij weten dat het geloof hun nooit in de weg stond om iets te ondernemen. Uit de meeste interviews kwam echter gaandeweg naar voren dat zij zich lang niet altijd aan de geloofsregels hielden. Drie respondenten kwamen er wel expliciet voor uit dat hun geloof af en toe moeilijk te rijmen was met de dingen die zij in hun dagelijks leven ondernamen. Zo vertelde Freek mij: *‘Soms heb ik zoiets van ja, weet je, ja, weet je, soms denk ik van ‘hallo ik ben nog jong, weet je, en ja ik zou zoveel dingen willen ontdekken’. En ‘laat me dan gaan, weet je, en dan zie ik het wel’. Maar ja dat mag zo vaak niet weet je. Dan heb ik zoiets van ja, ‘oprotten man’. Ik ben daar heel eerlijk in weet je, want vaak gaan bepaalde kinderen daar over liegen, weet je, maar ik ben daar echt heel eerlijk in.’* In de eerste plaats wisten veel respondenten bepaalde regels te omzeilen door de Bijbel en de regels die hieruit voortkwamen los te interpreteren. Al eerder kwam Rudy aan bod die mij vertelde dat zij haar geloof flexibel interpreteerde. Rudy: *‘Net als 18 oktober ga ik naar Heineken Musichal. Als God het wilt. Ja en ja ik weet niet, ik heb nooit geleerd dat het niet mag, uitgaan, in de bijbel dus ja dat doe ik gewoon. En zelfs als er zou staan, ik weet toch gewoon dat ik het zou doen, want ik bedoel ja je bent maar een keer jong en ik weet de bijbel is geschreven met een bepaalde bedoeling voor die tijd, maar nu zijn die tijden een beetje veranderd, dus ja.’* July: *‘Ik geloof niet dat euh dat je alles moet doen zoals dat in de bijbel staat. De bijbel is toch op een andere manier beschreven vind ik. Het is een beetje poëtisch geschreven...’*

Omdat hun ouders alles behalve blij zouden zijn met deze flexibele interpretatie moesten de meeste respondenten de nodige dingen verborgen houden voor hun ouders en de mensen in de kerk. Hier vielen ook niet zelden andere Ghanese jongeren onder. Vooral als het om het aangaan van (sexuele) relaties met anderen ging, stuitte de respondenten op het nodige onbegrip bij ouders en de kerk. Ellen uit de jeugdgroep vertelde mij bijvoorbeeld dat ze voor de rest van de jongeren uit de groep verborgen hield dat zij een vriend had, omdat ze bang was om bij voorbaat al veroordeeld te worden door hen. Volgens haar stonden veel van de jongeren al meteen klaar met hun oordeel, nog voordat zij de situatie uit zou kunnen leggen. Anna ondervond hetzelfde probleem met haar ouders. De verboden liefde waar ze over sprak was hoofdzakelijk verboden ten opzichte van haar ouders. Anna: *‘Eigenlijk mag het niet, maar ik bedoel ik ben achttien, maar dat begrijpen ze nog niet. Voor hun ben ik nog zestien en dat is moeilijk ja ik heb er ook geen zin, ja ik heb niet echt veel zin om ja te confronteren, want hun hebben toch altijd gelijk dus.’* Ook over het uitgaan in discotheken of het bezoeken van georganiseerde feesten werd tegenover ouders en de kerk vaak gezwegen. De gebrekkige openheid ten opzichte van ouders en de kerk kwam op mij soms over als een vanzelfsprekend iets. Jongeren wisten nou eenmaal hoe de situatie in de gemeenschap was en hadden hier zo hun eigen methodes voor om daar mee om te gaan. Dit hield echter ook in dat zij soms openlijk moesten liegen over bepaalde dingen en dat terwijl liegen nu juist valikant indruisde tegen de gedragsregels van de kerk. Begrijpelijkerwijs was een zeker schuldgevoel dan ook vaak een van de gevolgen van hun gedrag. De helft van mijn respondenten gaf aan zich wel een schuldig gevoeld te hebben over het verzwijgen van of liegen over bepaalde zaken. Lorre: *‘Nee, want ik voel me niet als ik, kijk het heeft heel veel, kijk niet dat ik, kijk als je gelovig bent dat je niet mag uitgaan of zo, maar ik heb zoiets van als ik, zaterdag als ik uitga en het is niet echt iets die met kerk te maken heb of zo, of ik ben niet uitgenodigd op een feest dat ik echt naar zeg maar zo maar naar een club ga. Volgende dag moet je weer naar de kerk dan voel ik me niet goed. Ik voel me dan moe geestelijk en daarom voel ik me ook niet goed dat, ja het lijkt of dat ik iets verkeerd heb gedaan...’*

Freek: *‘Juistem, kijk als ik daar ben, dan (...) ik ook van zus en zus, weet je, en ik weet van mezelf van ik ben daarheen ben geweest, weet je, maar denk ik echt bij mezelf van weet je van...’*

Interviewer: *‘Beetje schuldig.’*

Freek: *‘Juistem van ‘Wat ben je mee bezig eigenlijk Freek?’ weet je dus ja.’*

Interviewer: *‘Maar heb je bijvoorbeeld over liegen wel eens schuldgevoelens gehad of niet?’*

July: *‘Ja ik heb nog steeds heb ik soms echt van ooh July (lacht) waarom moet je dat doen? En ik probeer het uiteindelijk toch wel, weet je, dat rechte trekken probeer ik wel.. Dat ik uiteindelijk toch weer een dag zeg van mam weet je nog van toen en toen en toen dat was toch niet...’*

Zo kom ik automatisch uit op de hoge mate van sociale controle die het directe gevolg was van de sociale cohesie van de Ghanese gemeenschap. Zoals ik hier beneden aan zal geven, ging dit probleem voor jongens minder op dan voor meisjes, maar dit neemt niet weg dat ook zij hier mee te maken hadden. De helft van mijn respondenten gaf tijdens het interview expliciet aan dat zij de controle op hun leven vanuit de Ghanese gemeenschap als problematisch zagen. Deze controle ging voornamelijk uit van de kerk, maar ook van de rest van de Ghanese gemeenschap. Laat ik hier allereerst de nadruk leggen op de druk die de kerk uitoefende op de respondenten om hun conform hun regels te laten leven. Zo vertelde Anneke mij dat jongeren in haar kerk een ander soort rol speelden dan daarbuiten. In de kerk moest je je anders gedragen. Dit hield in dat je kinderen zich moesten aanpassen aan de groep om zo niet al te veel op te vallen. Bescheiden gekleed, geen piercings en geen tatoeages waren de uiterlijke kenmerken waar zij aan moesten voldoen. Anneke: *‘Met de Ghanese groep kan ik ook over alles praten hoor, alleen zeg maar met de kerkgroep niet, die zijn anders. Daar gedraag je je ook anders. Je past je zeg maar aan weet je. ... kijk zijn bepaalde losse regels waar ik me wel aan houd, geen piercingen zetten, oke, is goed. Ik vind het wel mooi, maar omdat het niet van de kerk mag doe ik het niet.’* Daarnaast kon er ook lang niet altijd over feestjes gepraat worden waar jongeren dat weekend heen waren geweest. Ook over

relaties met een vriend of een vriendin werd nauwelijks een woord gerept. Zo spraken zowel Freek als Ellen en Anneke die allen lid waren van dezelfde kerk over de jongeren in de kerk die elkaar controleerden op hun gedrag. Deze jongeren zouden al snel met hun oordeel klaarstaan als bleek dat een van hun iets had gedaan wat eigenlijk niet door de beugel kon. Freek: *‘Nou, soms wel, ja soms heb ik zoiets van nou, weet je, nu wil ik niet meer van ‘ooh dat mag niet, dat mag niet.’ ‘Kijk nu wil ik ook wat, voor mezelf ook kan laten zien.’ Weet je van, weet je en voor degene die wel naar de kerk gaat die heeft zoiets van ‘Nee hoor, kan niet hoor Freek wat je doet.’ Dat soort dingen enzo.’* In de kerken lag de nadruk sterk op de Bijbel en hoe men zo veel mogelijk volgens deze geschriften kon leven. Zo vielen veel jongeren terug op de tien geboden toen ik hun vroeg wat nu wel en niet verboden was volgens de pastoor. Een goed voorbeeld was de bijbelstudie die ik een keer heb bijgewoond. Hier werd elke week een bepaalde passage uit de Bijbel gehaald en uitgelegd aan de jongeren hoe zij deze passage vervolgens op de juiste manier moesten interpreteren ten aanzien van hun eigen leven. Tot slot moest iedere jongere aan de rest van de groep vertellen wat zij van deze passage hadden geleerd en hoe zij deze levensles toe gingen passen in hun leven. Ook in de buurt was de controle tussen Ghanezen terug te vinden. Zo vertelde July mij dat iedereen in haar buurt elkaar in de gaten hield en dat verkeerd gedrag al snel bij de verkeerde persoon bekend werd door middel van roddels. July: *‘Er wordt gewoon teveel bemoeid met andere mensen, maar Nederlanders zijn daar toch wel een beetje ieder leidt zeg maar zijn eigen leven, maar hier onder de jongeren is het zo van iedereen weet wat je doet terwijl je ze niet kent. Iedereen kent jou, want elke stap dat je neemt daar wordt je op gecontroleerd.’* Ook Kelly gaf aan niet graag met de Ghanezen in haar buurt om te gaan, omdat zij te veel over elkaar roddelden. Kelly: *‘Hoe zal ik het zeggen. Ik kan wel met Ghanezen omgaan, maar als je gewoon doet en die Ghanese kinderen die ik ken, en waarmee ik omging, ze praten te veel, ze roddelen te veel over je, laat ik het zo zeggen. En ze brengen je in.. ze brengen je gewoon.. ze kunnen je in problemen brengen.’* Hierboven heb ik reeds aangegeven dat het niet zozeer de ouders waren die hun kinderen controleerden op hun gedrag, maar dat zij daarentegen wel veel van de regels oplegden. Zij verlangden van hun kinderen dat zij luisterden naar wat de ouders te zeggen hadden en verwachtte dan ook dat zij conform de opgestelde regels handelden. Door hun kinderen naar de kerk te sturen en de

roddelmachine die de door de buurt op gang gehouden werd zetten zij deze wens kracht bij.

De sociale controle vanuit de kerk en de wijdere gemeenschap die deze Ghanese jongeren ondervonden was vergelijkbaar met de situatie waar Turkse en Hindoestaanse kinderen zich in bevonden. Lindo gaf bijvoorbeeld in zijn stuk aan hoe de Turkse jongeren die hij interviewde gecontroleerd werden door de gemeenschap waarin zij leefden. Waren het bij Ghanese jongeren voornamelijk de kerkelijke pastoors en de kerkgangers die sociale controle op hun uitoefenden, in de onderzochte Turkse gemeenschap bleken de ouders en de onderlinge verbanden hiertussen hier vooral verantwoordelijk voor te zijn. *‘In Turkish families, adolescent children are the ones who conform to their parents’ agenda, not because they agree in content with the underlying norms, but out of fear that pressure from the Turkish community will compel their parents to impose severe sanctions.’* (Lindo 1999: 80). Ook van Niekerk gaf, zoals al eerder aan bod kwam, een soortgelijke situatie weer in haar boek over de Hindoestaanse jongeren. *‘Hoe hechter de netwerken hoe groter de sociale controle op het doen en laten van individuen. En hoe exclusiever de relaties met leden van de eigen groep, hoe effectiever de controle op naleving van de heersende moraal. Zulke netwerken kunnen fungeren als moral communities: ze reiken rolmodellen aan en bevestigen normen en waarden. Vooral bij Hindoestanen zijn de sociale netwerken in eigen kring hecht en kunnen deze een dergelijke functie vervullen.’* (van Niekerk 2000: 182). Wat dat betreft ging sociale cohesie bij deze groeperingen altijd hand in hand met sociale controle.

Hoe gingen respondenten nu om met deze sociale controle? Zo heb ik hierboven laten zien dat veel van hen de sociale controle als iets hinderlijks zagen, een obstakel als het ware in hun dagelijks leven. Vooral als het ging om het aangaan van relaties, het bezoeken van feesten en disco’s en het ventileren van hun mening. Uit mijn onderzoek kwamen drie methodes naar voren die respondenten aanwendden om hiermee om te gaan. Zoals gezegd probeerden veel van de geïnterviewde jongeren in de eerste plaats de sociale controle enigzins te ontlopen door bepaalde dingen te verzwijgen en over andere dingen te liegen. Dit leek voor veel van hun te werken al hadden zij hier wel de nodige morele bezwaren tegen als gekeken wordt naar het schuldgevoel dat dit gedrag met zich

mee bracht. Daarnaast bestond altijd het risico dat gedrag dat door de gemeenschap werd afgekeurd via roddels alsnog bij de verkeerde personen bekend werd.

Een tweede methode waar verschillende respondenten gebruik van maakten was het ontvluchten van deze soms benauwende situatie in de gemeenschap. Zo gaf July aan dat zij heel graag een eigen huisje buiten Amsterdam ZuidOost zou willen hebben om zich even te kunnen verlossen van de sociale controle in haar gemeenschap. Volgens haar was dit noodzakelijk om zichzelf te kunnen ontplooien.

Interviewer: *‘Je wordt gecontroleerd door iedereen en dat is waar je een hekel aan hebt?’*

July: *‘Ja precies. Dat heb ik heel erg.’*

Interviewer: *‘Daarom wil je ook graag buiten Amsterdam wonen?’*

July: *‘Ja.’*

Interviewer: *‘Is dat een van de belangrijkste redenen?’*

July: *‘Ja. Echt waar.’*

Ook Rudy wees mij op de voordelen van zich buiten de gemeenschap te begeven. In haar geval bewerkstelligde zij dit door af en toe op vakantie te gaan bij haar nichten in Londen die reeds allemaal een zelfstandige woning hadden. Hier kon zij zich ongestoord en ongeconroleerd met haar nichten in het nachtleven van Londen begeven.

Rudy: *‘In Engeland ga ik altijd uit.’*

Interviewer: *‘Meer als hier of niet? Ga je meer hier uit als...?’*

Rudy: *‘Ja meer in Engeland uit dan.. Engeland uitgaan is echt leuk.’*

Interviewer: *‘Ook omdat je minder controle hebt of niet?’*

Rudy: *‘Ja zeker he, kan doen en laten wat ik wil. M’n nichten wonen allemaal op zichzelf, dus..’*

Een derde manier om zich enigzins van het keurende oog van de gemeenschap te kunnen onttrekken was door het aangaan van sociale relaties met niet Ghanezen. Dit waren mensen die veelal buiten de gemeenschap stonden en daarnaast vaak zelf niet

gelovig waren of een ander geloof aanhingen. Zo vertelde Lorre mij dat zij met haar Surinaamse vriendinnen makkelijker over bepaalde zaken kon praten. Lorre: *‘Ja. Het verschil.. is niet zo groot verschil. Het verschil is niet zo groot. Ja, ja ik bedoel als je met ze omgaat is echt van het lijkt als ja, hun kennen je niet zo goed en zo, dus je kan echt met ze over bepaalde dingen praten en zo, echt meer open dan dat je in Ghanese kringen.’* Ook Freek gaf aan dat hij met zijn vrienden die niet van de kerk lid waren of in zijn directe omgeving woonden meer zichzelf kon zijn.

Freek: *‘Ja, weet je, van jongeren die niet naar de kerk gaan, zij zijn gewoon ja weet je, want zij kijken niet zo vaak naar jou weet je van ‘ooh kijk nou wat ie doet, is heel verkeerd ofzo’ weet je.’*

Interviewer: *‘Vind je het ook makkelijker om met dat soort mensen om te gaan dan met gelovigen of niet?’*

Freek: *‘Nou, soms wel, ja soms heb ik zoiets van nou, weet je, nu wil ik niet meer van ‘ooh dat mag niet, dat mag niet.’ ‘Kijk nu wil ik ook wat, voor mezelf ook kan laten zien.’’*

Zoals gezegd ging Kelly niet graag met de Ghanese kinderen in haar buurt om, juist omdat zij te veel over elkaar roddelden. Dit vermeed zij door meer om te gaan met haar vrienden op school die allen van een andere etniciteit waren. Ik kreeg zo de indruk dat veel van mijn respondenten een soort tweedeling in hun sociaal leven hadden gemaakt. Zo vertelde ruim eenderde van de respondenten mij dat zij vaak verschillende vriendengroepen hadden. De ene groep bestond vaak uit hun Ghanese vrienden die zij uit de buurt kenden. De andere groep kenden zij van school en bestond meestal uit andere etniciteiten en blanke kinderen. Hier komt ook het voordeel van deze laatste vriendengroep naar voren. Zij bleken zich met hun schoolvriendengroep veel vrijer te voelen. Sommigen gaven aan meer zichzelf te kunnen zijn. Hoewel niet alle respondenten dit expliciet naar voren brachten bleek dit vaak alsnog uit hun activiteiten met de groep of de onderwerpen die aan bod kwamen. Een goed voorbeeld hiervan is de opmerking die Freek maakte tijdens het interview. Hij maakte een strict onderscheid tussen zijn twee goede vrienden van de kerk en een andere vriend, Eric genaamd. Met deze laatste

persoon ging hij bijvoorbeeld regelmatig uit naar de discotheek en kon hij openlijk over meisjes en sex praten, onderwerpen die zoals ik heb laten zien vaak taboe waren binnen de kerk. Hoewel deze laatste vriend weliswaar ook van Ghanese afkomst was, was er toch een groot verschil dat hem van de andere vrienden van Freek onderscheidde. Hij was namelijk niet gelovig en ging dan ook niet vaak naar de kerk. Bovendien kende hij de andere vrienden van Freek niet. Freek over het verschil tussen Eric en z'n andere vrienden: *'Soms, weet je, maar volgens mij, hij is niet zo serieus met de kerk weet je. Hij gaat wel af en toe daarheen, maar hij is niet echt zo iemand van 'Ik mag dit niet doen, dus ik ga dat niet doen.'* weet je. *Kijk zoals met Richard kan ik meer over school, want ja, met Eric kan ik meer over ja alles en nog wat, weet je. Over meisjes, over uitgaan, over blablabla, weet je, dat soort dingen waar ik nooit met hun over kan hebben.'* Ook Karsten (2003) constateerde een zekere tweedeling in de vriendengroepen van haar respondenten die voor een groot deel gebaseerd was op locatie.

'Bij de analyse van bestaande vriendengroepen blijkt dat vriendschappen van de jongeren zich over het algemeen niet tot een duidelijk te onderscheiden groep beperken. Een overgrote meerderheid (70%) van de respondenten geeft aan over meer dan een vriendengroep te beschikken. De jongeren onderkennen duidelijke verschillen tussen hun vriendengroepen en niet zelden vertonen de groepen geen overlap met elkaar. De respondenten beschrijven hun vriendengroepen vaak in eerste instantie door aanduiding van de ruimte waarin zij zich bewegen of de activiteiten die zij samen ontplooiën. ... De belangrijkste plekken waar de respondenten hun vrienden aan verbinden zijn de school en de buurt.' (Karsten 2003: 98)

Hoewel Karsten (2003) geen duidelijke verklaring voor dit verschijnsel geeft, heeft deze tweedeling voor mijn Ghanese respondenten, zoals eerder aangegeven, een duidelijke functie. In mijn tweede gesprek met Opopo, de jeugdgroep leider, kwam dit ook ter sprake. Hij gaf aan Ghanese jongeren te kennen die voornamelijk met Surinaamse en Antilliaanse leeftijdsgenoten omgingen. Volgens hem deden ze dit om de sociale controle uit hun eigen gemeenschap te ontlopen. Vooral Antillianen hadden volgens hem zeer weinig binding met de Ghanese gemeenschap waardoor deze Ghanese jongeren meer

vrijheid hadden om te doen wat ze wilden. Daarnaast wees hij mij tevens op het risico van deze sociale contacten buiten de gemeenschap. Zo vertelde hij mij dat een deel van de uitstroom uit zijn eigen groep uit jongeren bestond die het verkeerde pad waren opgegaan en bang waren hier in de jeugdgroep voor berispt te worden.

Hier grijp ik kort terug op wat ik al eerder aangaf in een vorig hoofdstuk. De omgang van Ghanese jongeren met (Creools) Surinaamse, Antilliaanse en Marokkaanse jongeren bracht namelijk tevens een bepaald risico met zich mee. Van Niekerk gaf aan dat Creoolse kinderen juist door de gebrekkige sociale cohesie en controle vanuit hun gemeenschap meer kans liepen om te ontsporen. Zo liepen Ghanese jongeren ondanks of misschien wel dankzij de sociale controle vanuit hun gemeenschap alsnog het risico door de negatieve invloed van hun vrienden op het verkeerde pad terecht te komen. Niet alleen Ghanese jongeren zagen de sociale controle echter als een belemmering in hun dagelijks leven. Wederom maak ik hier een vergelijking met de Turkse jongeren uit de studies van Lindo. *‘Turkse jongeren echter lijken een sterke binding aan de groep juist vaak als een belemmering voor de aspiraties te ervaren’* (Lindo 1998: 513-514). Zo moesten Turkse meisjes al op jonge leeftijd hun schoolcarrière afblazen, omdat zij moesten trouwen en bleven Turkse jongens zelfs na hun huwelijk nog afhankelijk van hun vader. Volgens van Niekerk speelde bij de Hindoestanen uit haar onderzoek het idee dat jongeren zich vanwege de sociale controle wilden onttrekken aan de gemeenschap. *‘De sociale cohesie en relatieve geslotenheid bij Hindoestanen bieden een jongere generatie allerlei voordelen bij de integratie in de Nederlandse samenleving, maar kunnen voor individuen ook belemmeringen opwerpen en een reden vormen om zich los te maken van de etnische gemeenschap.’* (van Niekerk 2000: 196).

Bij mijn bezoeken aan de kerken in Reigersbos en Eeftink viel het mij op dat er veel minder jongens lid van de kerk bleken te zijn dan meisjes. Vooral tijdens de diensten van de kerk in Reigersbos waren heel weinig jongens van jonge leeftijd tussen de kerkgangers te ontwaren. Tijdens mijn eerste bezoek aan de kerk in Eeftink sprak ik twee jongens (Cid en John). Zij bleken ooit lid van de groep geweest te zijn, maar kwamen nu slechts nog een enkele keer langs om hun vrienden te zien. Cid zei het volgende over zijn absentie in de jeugdgroep: *‘Ik heb een Bijbel thuis liggen, daarvoor hoef ik niet naar de kerk te gaan.’* Ik zag toen niet echt het belang van deze terloopse opmerking in, maar ik

kwam er gaandeweg achter dat zijn uitspraak illustrerend was voor meer Ghanese jongens. Toen ik Anna vroeg of haar vriend naar dezelfde kerk ging als zijzelf, vertelde ze me dat hij niet meer naar de kerk ging. Anna: *‘Hij is wel gelovig, maar hij is niet iemand die naar de kerk gaat. Hij vind het niks. Hij heeft zoiets van waarom moet je elke zondag braaf zijn terwijl je andere dagen wel dingen doet die niet mogen?’* Hoewel Freek andere woorden gebruikte kwam zijn mening over veel kerkgangers op hetzelfde neer. Ook het broertje van July leek er zo over te denken. Toen ik haar over de kerkgang van haar broertje vroeg, zei ze het volgende hierover. July: *‘M’n broertje niet. Die heeft zoiets van waarom zou ik naar de kerk moeten gaan? Er zitten alleen maar huichelaars op.’* De jeugdgroep van Opopo was zoals gezegd in het verleden een stuk groter. Volgens de jongeren was ruim driekwart vertrokken. Natuurlijk had dit ook te maken met het feit dat veel van hen ouder werden en zichzelf niet meer tot de jeugd rekenden, maar verschillende respondenten vertelden mij dat het hoofdzakelijk jongens waren die de groep hadden verlaten.

Hoe moest ik dit nu interpreteren? Hadden jongens vanuit zichzelf meer kritiek op hun geloof en de kerk dan meisjes? Ik denk het niet. Dat deze jongens minder in de kerk terug te vinden waren en openlijker kritiek gaven op hun geloof had naar mijn mening veel meer te maken met de grotere vrijheid die zij vanuit hun ouders uit genoten. Waar een jongen tegen zijn moeder kon zeggen dat hij niet meer naar de kerk wilde en dan vervolgens ook niet hoefde te gaan, kwam een meisje hier veel minder snel mee weg. Zo hoefden de broers van Jester en het broertje van July niet naar de kerk als zij daar geen zin in hadden. Jose liet mij weten dat de jongens die wel naar de kerkdienst op zondag kwamen, dit om de verkeerde redenen deden. Zo gaf zij het voorbeeld van twee jongens die alleen naar de jeugddienst kwamen omdat zij een oogje hadden op een meisje in de groep.

Interviewer: *‘Maar merk je bijvoorbeeld ook dat jongens minder vaak komen of minder serieus nemen of dat niet?’*

Jose: *‘Ja.’*

Interviewer: *‘Dat wel.’*

Jose: *‘Want een paar jongens van onze vereniging die vinden bijvoorbeeld een meisje van de vereniging leuk en die komen dan naar de vereniging om dat meisje te zien.’*

Hoewel ik hier niet specifiek naar gevraagd heb, was het verschil in vrijheid ook af te lezen aan de mate van activiteiten buitenshuis of liever in de buurt. Elke jongen die ik gesproken heb speelde regelmatig voetbal op pleintjes in de buurt. Meisjes heb ik veel minder gehoord over soortgelijke buitenactiviteiten. Zoals ik al gezegd heb, hadden alle drie de geïnterviewde jongens een vereniging waar zij heengingen in het weekend. Dit ging soms ten koste van de dienst op zondag. Zoals Opopo ook beaamde zorgde de beperkte vrijheid van meisjes in de Ghanese gemeenschap er blijkbaar voor dat zij ook makkelijker in de kerk te houden waren.

Dit verschil tussen de twee sexen was echter ook bij volwassenen te constateren zo zei Opopo. In Ghana was volgens hem al van oudsher een ongelijke rolverdeling tussen mannen en vrouwen. Vrouwen waren bijna volledig verantwoordelijk voor het huishouden en het opvoeden van de kinderen. Zodra de man thuiskwam van werken werd van de vrouw verwacht dat zij het eten klaar had staan en het haar man zo gemakkelijk mogelijk maakte. In Nederland was deze rolverdeling weer terug te vinden. Toen ik sommige respondenten vroeg wie er verantwoordelijk was voor het huishouden antwoordden de meeste dat dit hun moeder was. Bovendien gaven alleen de meisjes te kennen dat zij hun moeder hier af en toe in bijstonden. Zo hielpen Lorre, July, Jose en Anneke hun moeder regelmatig in het huishouden, terwijl ik geen van de Ghanese jongens hierover hoorde. De grote rol van de moeder bij de opvoeding heb ik reeds genoemd. Opopo zag echter wel verandering in deze rolverdeling komen. Dit had volgens hem voor een groot deel te maken met de makkelijkere toegang tot en het grotere aanbod van huishoudelijke apparatuur. Zo werd het als steeds minder raar ervaren als een Ghanese man de stofzuiger pakte en het huis zoog. Ik moest bij deze woorden direct denken aan mijn interview met Peter die net de stofzuiger aan het opbergen was toen ik binnen kwam stappen. Het valt echter moeilijk te zeggen of deze emanciperende beweging waar Opopo over sprak ook mijn mannelijke respondenten beïnvloedde.

Tot slot wilde ik in dit hoofdstuk kort de economische kant van de kerk en de gemeenschap in het algemeen aan de orde stellen. Ik kreeg bij het doen van het

onderzoek sterk de indruk dat geld en de daaraan gekoppelde consumptiegoederen een belangrijke rol speelden bij veel volwassen Ghanezen die ik gesproken dan wel geobserveerd had. Ik denk dat de kerken hier het beste als illustrerend voorbeeld kunnen dienen. Bij mijn observaties in de kerk in Reigersbos viel het mij op hoe netjes iedereen gekleed ging voor de kerkdienst van zondag. Vrouwen gingen meestal gekleed in traditionele Ghanese gewaden waarvan ik de prijs weliswaar niet kende, maar die mij alles behalve goedkoop leken. Mannen liepen meestal in een pak met stropdas rond. Toen ik Freek naar de verschillen tussen Nederlanders en Ghanezen vroeg gaf hij mij tegelijkertijd een verklaring voor de nette kleding waar bovengenoemde Ghanezen in liepen. Volgens hem was het in de kerk zeer belangrijk dat je mooiere en duurdere kleding aanhad dan je buurman of buurvrouw die naast je zat. De kerkdiensten waren de gelegenheden bij uitstek om te laten zien hoe goed het jouw economisch gezien verging.

Freek: 'Kijk, ik zal een voorbeeld geven. Weet je, want bijvoorbeeld he, wanneer ik zondags naar de kerk ga en dan sta ik daar voor m'n kast weet je, kijk ik van 'oh shit, welke kleding zal ik weer aan gaan trekken?' Vanwege van daar wordt je echt gekeken van 'Nou hij draagt een pak of hij draagt zus', weet je? Maar stel je voor je gaat naar de Nederlandse kerk bijvoorbeeld, kijk en daar denk ik niet eens aan van welke kleding ik aan moet trekken weet je, dan trek je gewoon eentje aan en dan ben ik klaar.'

Interviewer: 'Dan maakt het minder uit zeg maar?'

Freek: 'Juistem precies, hier wordt echt gekeken van 'Ooh hij heeft die aan, hij heeft dat aan, hij heeft Dolce Cabana.'

Interviewer: 'Is belangrijk ook voor Ghanezen?'

Freek: 'Ja! Echt wel, we zijn gek man.'

Interviewer: 'Maar zijn Ghanezen dan materiëler ingesteld?'

Freek: 'Ja juistem, materialistisch ja, ja.'

Tijdens een van de diensten werden de kerkgangers door de pastoor gevraagd om een financiële bijdrage te geven aan de kerk. In tegenstelling tot de normale rondjes van financiële giften werd hun in dit geval een bedrag van minimaal vijftwintig euro gevraagd. Slechts twee goedgeklede vrouwen stonden op om een briefje van vijftig euro

bij de pastoor te brengen. Als economische voorspoed zo belangrijk was voor Ghanezen dan zorgde dit ritueel naar mijn mening bij deze twee vrouwen voor de nodige stijging in aanzien en niet te vergeten jaloezie bij de rest van de kerkgangers. Dit was een wel heel expliciete en bovendien door de pastoor geïnitieerde manier om je economisch te onderscheiden van de Ghanese kerkgangers die het economisch minder breed hadden. Het grote belang van geld en economisch succes was volgens van Dijk vooral terug te vinden in de nieuw soort Pinkstergemeentes die in de jaren zeventig in Ghana zijn ontstaan en nu ook in Nederland te vinden zijn. *‘Starting in 1979 ... a type of charismatic Pentecostalism emerged in which personalism in worship, leadership and organization was strongly emphasized. Firmly situated within the prosperity gospel, it propounded the notion of combined spritual and socio-economic success of the person.’* (van Dijk 1997: 141). Of de bovenstaande kerk ook bij deze stroming thuis hoorde wist ik echter niet. Ghanezen leken sowieso een speciale interesse te hebben in economie. Volgens Robin die ik in het begin van mijn onderzoek geïnterviewed heb, deden de meeste jongeren in Ghana, en dan vooral de jongens, een economische studie. Robin: *‘Dus ik denk een klein beetje voor de mensen die dus eigenlijk dan in een opleidingsituatie komen dan dat ze dus inderdaad kiezen om dus een economische studie richting te gaan. Maar je hebt natuurlijk een klein gedeelte die dus wel kiest bijvoorbeeld voor een andere sector zoals juridisch, sociaal, verzorging, dat soort dingen, dat wel, maar je kan wel zeggen van negentig procent kiest toch voor de interesse om een economische studie te doen.’* Soms gaf een respondent te kennen de nadruk die Ghanezen op geld legden niet altijd op prijs te stellen. Zo vertelde Gina mij dat zij zeker nooit lid zou worden van een Ghanese vereniging, omdat zij volgens haar alleen maar op geld uit waren. Ellen uit de kerk in Eeftink gaf aan zich regelmatig te storen aan de Ghanezen die als belangrijkste drijfveer het zo veel mogelijk verdienen van geld hadden. Ook als ik kijk naar de spullen die Ghanezen in huis hadden staan kwam de drang om te pronken met geld en dure spullen naar voren. Bij alle Ghanese huizen waar ik binnen ben geweest bleken zonder uitzondering altijd immens grote televisies te staan, vaak vergezeld door een soms nog grotere stereoinstallatie. Beide apparaten stonden bovendien zo dat ze meteen in het oog vielen. Deze gebeurtenissen lieten goed zien hoe belangrijk geld, goederen en status waren voor de volwassen Ghanezen uit mijn onderzoek. Dit alles in tegenstelling tot mijn

respondenten die, zoals ik hierboven heb laten zien, zich niet zelden ergerden aan deze economisch ingestelde filosofie van volwassenen. In de interviews kreeg ik ook niet de indruk dat zij zozeer economisch ingesteld waren of dat zij meer om geld gaven dan Nederlandse jongeren. Ook sociale status dat zoals ik liet zien gepaard ging met economisch succes leek hun weinig te kunnen schelen. Wellicht laat dit en de daarmee gepaarde kritiek op de kerken zien dat de jonge generatie Ghanezen of in ieder geval mijn respondenten aan het vernederlandsen zijn waarbij zij zich afzetten van de heersende norm in hun gemeenschap. Al valt natuurlijk niet te ontkennen dat ook voor autochtone Nederlanders geld en status een grote rol spelen en dat voorlopig ook zullen doen. Bovendien valt nog te bezien of status en geld in de toekomst niet van groter belang zullen zijn voor mijn respondenten.

Hoofdstuk 7: Conclusies

In hoeverre kan ik nu, op basis van bovenstaande gegevens, uitspraken doen over de sociale cohesie aan de ene kant en de sociaal culturele integratie aan de andere kant met betrekking tot mijn onderzoekspopulatie? Allereerst is gebleken dat de in de inleiding geïntroduceerde dichotomie van een sterke sociale cohesie aan de ene kant en een grote sociaal culturele integratie aan de andere kant slechts gedeeltelijk opging voor de onderzochte Ghanezen. Het zou te generalistisch geweest zijn om de hoofdzakelijk jongere Ghanezen die ik geïnterviewd dan wel geobserveerd heb in een van de twee uitersten in te delen. Het vraagstuk van sociaal culturele integratie en sociale cohesie is complex en vraagt daarom om een genuanceerde benadering. Dit houdt in dat ik in de basis nog wel steeds uitga van de hierbovengenoemde dichotomie. Hierbinnen spreekt de constatering van het een het ander echter niet tegen, maar tracht deze juist aan te vullen om zo een completer beeld te krijgen van de onderzochte groep. Binnen elke gemeenschap is er sprake van een bepaalde mate van zowel sociale cohesie als sociaal culturele integratie. Uitgaande van mijn eigen onderzoek en de bestudeerde literatuur ben ik echter wel van mening dat de toename van het een in de meeste gevallen een afname van het ander betekent.

Als ik kijk naar de relaties die de geïnterviewde jongeren met hun familieleden en andere Ghanezen aangingen, kon je naar mijn idee spreken van het bestaan van een Ghanese gemeenschap. Een gemeenschap waarbinnen deze relaties bovendien van zulk een hechte aard waren dat er sprake was van de nodige *sociale cohesie*. De onderzochte jongeren hielden over het algemeen nog sterk vast aan de eigen cultuur en taal. Vooral de kerk en de grote invloed op haar leden droegen hier toe bij. De respondenten spraken bijna allemaal Twi, hingen de geloofsovertuiging aan van eerdere generaties en hadden mede door hun bezoeken aan Ghana een behoorlijke kennis over hun eigen cultuur. Belangrijker nog was het feit dat Ghanese familieleden en vrienden een belangrijk deel uitmaakten van hun sociaal leven.

Deze sociale cohesie bracht een aantal grote voordelen met zich mee. In eerste instantie zorgde hun sterke geloof ervoor dat zij sterker in hun schoenen stonden en daardoor makkelijker met de problemen van het dagelijks leven overweg konden. De

kerk was zo een institutie waar jongeren op terug konden vallen als zij behoefte hadden aan veiligheid en geborgenheid. Daarnaast bood het geloof ook de nodige warmte en gezelligheid met zich mee. Aan de diensten was duidelijk af te lezen dat deze Ghanezen hun geloof zagen als iets moois dat ten alle tijde gevierd diende te worden. Buiten de kerk zorgde de gemeenschap in het algemeen voor een zekere gezelligheid en zekerheid. De geïnterviewde jongeren gaven niet zelden te kennen dat zij trots waren deel uit te maken van een groep. Een groep met wiens leden zij als met geen ander hun levensovertuiging en interesses konden delen. De vele Ghanese feestjes al dan niet ter ere van een verjaardag of andere aanleiding en hechte vriendschappen met broertjes, zusjes, nichten en neven of andere Ghanezen getuigden hiervan. De belangrijkste personen in het leven van de respondenten waren dan ook hoofdzakelijk hun familieleden of goede Ghanese vrienden.

Hoe sterk de sociale cohesie voor jongeren ook was, de ouders vormden hier vaak een uitzondering op. De scheve machtsverhoudingen tussen ouder en kind zorgden voor een kloof tussen deze twee generaties. Hierbij moet opgemerkt worden dat deze generatiekloof voor een deel te verklaren was door het feit dat alle jongeren, Ghanees en niet Ghanees, in een zekere machtsstrijd met hun ouders zijn verwickeld. Desalniettemin kregen Ghanese kinderen vaak niet de mogelijkheden om hun eigen mening bij hun ouders te ventileren en moesten hun ouders omwille van het tonen van respect in extreme mate gehoorzamen. Deze kloof werd nog eens versterkt door het feit dat ouders veel en lang werkten waardoor het contact tussen hen en hun kinderen alleen nog maar afnam. Dit gepaard met het feit dat de meerderheid van de ouders in laagbetaalde banen werkzaam waren resulteerde tevens in het ontbreken van rolmodellen. Ghanese kinderen die elke dag braaf naar school gingen zagen vervolgens thuis dat hun ouders een baan uitoefenden die ver onder hun niveau lag en veel tijd in beslag nam. Niet bepaald een benijdenswaardige situatie.

De sociale cohesie van de gemeenschap waar mijn respondenten deel van uitmaakten had ook een minstens even belangrijke keerzijde; *de sociale controle*. Voornamelijk vanuit de kerk en de ouders werd de Ghanese jongeren een aantal dingen verboden. De taboe's op seksuele relaties voor het huwelijk en het uitgaan in discotheken of bezoeken van feesten waren de voornaamste voorbeelden hiervan. De dwang die van

de gemeenschap uit ging, bijvoorbeeld door middel van roddels, om je als Ghanese jongere aan deze opgestelde regels te houden conflicteerde in dit geval met de mogelijkheden voor jongeren om zich juist los van de gemeenschap te kunnen ontwikkelen. Zo werd de sociale controle hoofdzakelijk problematisch door de wens van de jongeren om zich vrij in de Nederlandse samenleving te kunnen bewegen. Jongeren gaven namelijk niet zelden aan de behoefte te hebben om uit te kunnen gaan waar zij wilden en relaties aan te gaan met wie zij wilden. Zij gaven ook aan dat zij vanuit de gemeenschap uit niet voldoende mogelijkheden kregen om dit ook daadwerkelijk te doen. Het liegen over en verzwijgen van bepaalde zaken waren zo methodes waar jongeren op teruggrepen om uit deze conflicterende situatie te komen. Dit bracht tegelijkertijd echter ook morele bezwaren met zich mee, aangezien de waarheid spreken nu juist een van de regels was waar jongeren zich aan dienden te houden. Een andere methode was om zich van deze controlerende gemeenschap te onttrekken. Hetzij door verhuizing, hetzij door het aangaan van sociale relaties met jongeren van een andere etniciteit die bovendien geen deel uitmaakten van de Ghanese gemeenschap. Op deze wijze creëerden zij twee sociale netwerken om zich heen. Een binnen de gemeenschap bestaande uit Ghanese vrienden en familieleden en een buiten de gemeenschap hoofdzakelijk bestaande uit vrienden afkomstig uit andere etnische groeperingen. Binnen deze laatste groep hadden zij meer bewegingsvrijheid om te doen en te zeggen wat zij wilden.

Dit brengt mij op het tweede deel van de dichotomie; *de sociaal culturele integratie*. Zoals gezegd bepaalde ik de mate hiervan hoofdzakelijk door het aantal en de aard van relaties met niet Ghanezen. Daarnaast speelden ook het spreken van de Nederlandse taal en de sterkte van de banden met Ghana hier een rol in. Uit mijn onderzoek is gebleken dat de band van jongeren met Ghana behoorlijk verschilde met de band die hun ouders met het land van herkomst hadden. De meeste jongeren zijn wel eens in Ghana geweest, maar vanuit Nederland uit was er weinig contact met familieleden aldaar. Bovendien wou de meerderheid van hen hun toekomst in Nederland opbouwen. Hoewel het Twi door de meeste wel werd gesproken deden zij dit meestal alleen in huiselijke kring. Bovendien is gebleken dat tweederde van de onderzochte groep het Nederlands net zo goed of zelfs beter beheerste dan het Twi. Als we keken naar de sociale relaties die deze Ghanese jongeren met anderen aangingen, bleek dat deze relaties

voornamelijk uit andere Ghanezen bestonden. Daarnaast bleken jongeren van andere niet Nederlandse etniciteiten ook regelmatig onder de beste vrienden van respondenten te vallen. Vooral Surinamers maakten hier vaak deel van uit. Nederlandse jongeren vielen zelden onder de directe vriendengroep van respondenten en werden met een enkele uitzondering daar gelaten alleen opgenoemd als kennis of verre vriend als hier direct naar gevraagd werd. Zoals ik heb laten zien had dit hoofdzakelijk te maken met verschillen in cultuur, geloofsovertuiging, woonlocatie en leefstijl. Wat dat betreft beschouwde ik de kerken tot op zekere hoogte als een belemmering voor de sociaal culturele integratie van de onderzochte jongeren. Ondanks de genoemde voordelen zorgde het sterke geloof van deze jongeren in combinatie met de kerkelijke taboe's op bijvoorbeeld het gebruik van alcohol voor een zekere kloof met de veelal ongelovige Nederlandse jongeren. Dit gold niet alleen voor de manier van denken, maar zo ook voor de manier van doen.

Initiatieven ter verbetering

Voor de groep

Uit mijn onderzoek bleek dat veel Ghanezen zich van bovenstaande problemen bewust waren. Sommigen van hen wisten dit besef ook daadwerkelijk om te zetten in acties. Zo heb ik verschillende keren gesproken met Opopo, een man die Ghanese jongeren op het rechte pad probeerde te houden door middel van zijn jeugdgroep. Hierbinnen werden problemen waar jongeren mee kampten bespreekbaar gemaakt, maar belangrijker nog was het feit dat Opopo de dialoog zocht met ouders die niet zelden deel uitmaakten van deze problemen. Daarnaast toonde Opopo groot enthousiasme over zijn plannen voor toekomstige jeugdprojecten. Zijn jeugdgroep was echter gelieerd aan de kerk wat de nodige complicaties met zich meebracht. Zo kreeg Opopo zeer weinig bewegingsvrijheid waardoor hij weinig zelfstandig kon ondernemen. Nieuwe plannen moesten altijd goedgekeurd worden door de pastoor alvorens ze in praktijk gebracht konden worden. Hiermee stuitte we op de sterke kerkhierarchy die in Ghanese kerken in het algemeen scheen te gelden. Een hierarchy bovendien waarvan de toplaag, de pastoors, erg terughoudend stonden tegenover veranderingen binnen hun kerken en vooral tegenover de samenwerkingsverbanden tussen de verschillende kerken om deze

veranderingen sneller en makkelijker door te kunnen voeren. Bij hun heerste de angst om bij te nauwe contacten met de rest van de kerken hun eigen volgelingen kwijt te raken aan een andere pastoor.

Hierdoor genoten naar mijn mening die initiatieven van Ghanezen om hun gemeenschap te helpen buiten de kerken om voorrang. Ghanezen stonden het in dit geval vrij om zelfstandig beslissingen te maken en deze door te voeren. Een goed voorbeeld hiervan was Sam. Deze Ghanese man toonde tijdens ons gesprek de nodige scepsis en kritiek ten opzichte van de kerken. Volgens hem hadden de kerken vaak mooie plannen ter verbetering van bijvoorbeeld de sociaal culturele intergratie, maar werden deze plannen zelden tot nooit gerealiseerd. Afgezien van de hierboven besproken sterke kerkhierarchy gaf Sam nog een andere reden voor dit falen. De kerken zouden te veel bezig zijn geweest met het verdienen van geld dat zij bij hun volgelingen vandaan haalden in plaats van het geld juist ten behoeve van deze kerkgangers te besteden. Sam zelf was ten tijde van het interview bezig met het opzetten van projecten voor de Afrikaanse jeugd. Zo stond hij in contact met het Roc en uitzendbureau's om uiteindelijk deze jongeren die niet zelden van het rechte pad af geraakt waren weer aan de gang te krijgen. Daarnaast zocht hij voor de nodige afleidingen voor deze veelal Ghanese jongeren. Twee maanden voor het interview had hij zo een tafeltennistournooi georganiseerd, waarvan de opkomst gering bleek te zijn. Sammy stond echter pas in het begin van dit project dat nog maar zeven maanden van start was gegaan. Zo had hij vele ambitieuze plannen waaronder het opzetten van een jeugdgroep waar jongeren creatief bezig konden zijn met zang, dans en toneel. Ook noemde hij een informaticaproject waarbij jongeren toegang kregen tot een aantal computers met internetverbinding. Hoewel het natuurlijk de vraag bleef in hoeverre Sammy zijn plannen wel van de grond kreeg, had ik sterk de indruk dat hij in ieder geval wel meer mogelijkheden en vrijheid had om dit te proberen dan in het geval van Opopo.

Een ander initiatief waar ik in mijn onderzoek op stuitte waren de huiswerkklassen voor Ghanese basisschoolleerlingen. Deze klassen werden geleid door een aantal jonge Ghanezen die de taak op zich hadden genomen om Ghanese leerlingen met een leerachterstand na schooltijd bij te scholen. Deze huiswerkklassen stonden helemaal los van de kerken waardoor de Ghanese leraren zelf de meeste invloed hadden

in de uitvoer van hun plannen. Bovendien ging het hier, net als bij Sam, om vrijwilligerswerk. Dit houdt in dat er geen belangenverstrengelingen op konden treden met het doel wat zij wilden bereiken. Dit in tegenstelling tot de gang van zaken binnen de kerken. Hoewel ook de huiswerkklassen nog maar korte tijd bestonden, wierpen zij wel de nodige vruchten af. Zo hadden de Ghanese initiatiefnemers regelmatig contact met de leraren van de desbetreffende basisscholen die hen al meerdere malen op het succes van de huiswerkklassen hadden geattendeerd. Ik denk dat het juist deze initiatieven zijn die de kloof tussen ouders en kinderen in de toekomst op moeten vullen.

Voor het individu.

Hoewel dit nu alleen nog maar speculeren is, vermoed ik dat er in de toekomst verandering zal komen in de levenswijze van veel Ghanese jongeren. Als ik uitging van de jongeren die in Nederland geboren waren, was nu al een flexibelere houding op te merken ten aanzien van het geloof. Het zou mij niet verbazen als Ghanese jongeren in de toekomst hun geloof een minder grote rol in hun leven toebedelen om zo meer bewegingsvrijheid te creëren in hun dagelijks leven. Dit kan zowel in de sfeer van het werk, de school, als het uitgaansleven zijn. Feit was dat de onderzochte jongeren ten opzichte van hun ouders sociaal gezien al veel meer geïntegreerd waren in Nederland. Ze waren meer op de hoogte van wat er in de samenleving speelde en konden hier door het spreken van de Nederlandse taal, maar ook het overwegend positieve toekomstbeeld ten aanzien van scholing en werk beter op in spelen. Bovendien beschikten de respondenten over een zekere wilskracht om hun positie binnen en buiten de gemeenschap te verbeteren. Zij hadden het lef om de situatie binnen hun hechte gemeenschap aan de kaak te stellen en hier kritiek op te uiten. Zij zagen steeds meer in dat de hechte gemeenschap met haar sociale cohesie die zo belangrijk was voor hun ouders toen zij hier voor het eerst kwamen en ook voor hunzelf tot op zekere hoogte nu nog steeds is, meer en meer een belemmering gaat vormen in hun dagelijks leven. Zo bestond er ook los van de jeugdgroepen en huiswerkklassen een zeker initiatief vanuit de respondent om zichzelf en de situatie waarin hij of zij verkeerde te verbeteren.

Wat is nu de plaats van deze Ghanese jongeren in de genoemde dichotomie vergeleken met andere migranten jongeren? Naar mijn idee waren de meeste overeenkomsten te vinden met de Turkse en Hindoestanse groeperingen. De sociale cohesie was sterk onder de Ghanese jongeren en had een grote invloed op hun leven. Net als bij de Turkse en Hindoestaanse jongeren zorgde de sociale cohesie voor de nodige voordelen. Overeenkomstig met de Turkse jongeren hadden Ghanese jongeren daarnaast echter ook te kampen met de nodige sociale controle. Al kwam die controle voor Ghanese jongeren voornamelijk uit de kerk en de buurt vandaan en minder van de ouders zelf zoals dat bij Turkse jongeren wel het geval was. Net als bij Turkse en Hindoestaanse jongeren waren het de jongens die bij de onderzochte Ghanezen de meeste vrijheid genoten. Meisjes werden meer in de gaten gehouden en beschermd. Hierbij moet ik echter wel opmerken dat Ghanese meisjes naar mijn idee nog altijd een stuk meer bewegingsvrijheid genoten dan dat het geval was voor Turkse en Hindoestaanse meisjes en wat dat aangaat ook Marokkaanse meisjes. Voor zowel de Turkse als de Ghanese jongeren gold dat zij de sociale controle vanuit de eigen gemeenschap als hinderlijk ondervonden. Waar Creoolse en Marokkaanse kinderen door de lossere gemeenschappen meer gericht waren op de ontvangende samenleving ging dit voor Ghanese jongeren minder op. Juist door de sterke sociale cohesie maakten blanke kinderen zelden deel uit van het sociale leven van Ghanese jongeren. Hoewel er contacten bestonden met andere migrantengroeperingen werden vrienden toch meestal binnen eigen gelederen gezocht. Ook onder Turkse en Hindoestaanse kinderen bleek dit het geval te zijn. Juist het regelmatige contact met de ‘vrijere’ Surinaamse, Marokkaanse en Antilliaanse jongeren kunnen echter zowel positief als negatief bijdragen aan een toenemende sociaal culturele integratie van Ghanese jongeren.

De jongeren die ik geïnterviewd zijn naar mijn mening goed op weg naar als het gaat om de sociaal culturele integratie. Zij beheersen over het algemeen de Nederlandse taal en in hun toekomstbeeld speelt Nederland een grote rol. Bovendien zie je dat deze jongeren over de nodige kennis beschikken ten aanzien van de Nederlandse samenleving en de rechten die zij hierbinnen hebben. Meer nog dan het geval is bij hun ouders. Vooral op het gebied van de sociale contacten is er de nodige verbetering mogelijk. Andere etniciteiten nemen regelmatig een plek in het leven van veel respondenten in, maar nauwe

contacten met autochtone Nederlanders blijven uit. Wel is te merken dat deze jonge Ghanezen positief in het leven staan en het doorzettingsvermogen hebben om hun eigen positie en die van de Ghanezen in het algemeen te verbeteren. Zij weten dat zij hiervoor soms afstand moeten nemen van de sociale cohesie van hun gemeenschap en de sociale controle die hieruit voortvloeit. De regels en taboe's die worden opgelegd worden regelmatig als hinderlijk ondervonden. Het beperkt hun vrijheid in het aangaan van sociale contacten met autochtone leeftijdsgenoten en het verkennen van de Nederlandse samenleving. De wil, het enthousiasme en de nieuwsgierigheid zijn belangrijke factoren die de sociale cohesie wellicht doen verminderen, maar er tegelijkertijd voor zorgen dat deze jongeren zich meer op de ontvangende samenleving kunnen richten. Hulp van buitenaf door middel van het overheids- of gemeentebeleid ten aanzien van migranten is hierdoor niet strict noodzakelijk. Alleen op financieel gebied zou de gemeente bij kunnen springen als het bijvoorbeeld gaat om het opzetten van huiswerkklassen of jeugdgroepen. De jongere generatie toont namelijk aan dat zij zichzelf steeds beter kan redden. Aan de ene kant komt zij op voor de belangen van de groep. Hierbij proberen de jongeren met de oudere generatie een band op te bouwen die steeds meer van gelijkheid en openheid uitgaat en steeds minder op het discussieloos opvolgen van bevelen en het ontvluchten en omzeilen van regels en taboe's. Jongeren proberen de oudere generatie door het geven van advies, het aangaan van dialogen en het actief bezig zijn in huiswerkklassen en ander vrijwilligerswerk mee te trekken in hun proces van sociaal culturele integratie. Aan de andere kant proberen Ghanese jongeren door zich juist te onttrekken aan de sociale cohesie van hun gemeenschap hun eigen weg te zoeken in het leven om zo hun individuele positie te verbeteren. De toekomst zal ons leren of deze lijn naar meer sociaal culturele integratie in de Nederlandse samenleving door volgende generaties doorgetrokken zal worden en in hoeverre dit ten koste dan wel in harmonie zal gaan met de nu zo sterke sociale cohesie. Aan ongeduld heeft men hier niks. Onderzoek naar het integratieproces van andere migrantengroepen heeft ons geleerd geduld op te brengen voor deze lange termijn processen. *'Looking at the position of successive generations is an established approach and has several advantages. Such an approach makes clear that processes of settling and finding a niche in a new society take time.'* (Vermeulen en Penninx 2000: 208).

Literatuurlijst

Arhinful, Daniel Kojo, *'We Think of Them: How Ghanaian Migrants in Amsterdam Assist Relatives at Home'* Leiden: African Studies Centre, 2001.

Berger, Maria, Anja van Heelsum, Meindert Fennema en Jean Tillie, *'Ghanese Organisaties in Amsterdam; een Netwerkanalyse.'* Amsterdam: Het Spinhuis, 1998.

Choenni, C, 'Ghanezen in Nederland'. Centraal Bureau Voor de Statistiek, 2002.

Clark, G, 'Negotiating Asante Family Survival in Kumasi Ghana.' *Africa*, 1999, 69 (1), pp. 66-86.

Digum, Kees, Mascha Heemskerk en Paul Sandwijk, *'Flats in Beweging: Woningmarkt, Bevolkingsontwikkeling en Woningbeheer in de Hoogbouw van 'Nieuw Amsterdam' Tussen 1987 en 1991.'* Amsterdam: Woningcorporatie Amsterdam, 1992.

Dijk, R. van, 'From Camp to Encompassment: Discourses of Transsubjectivity in the Ghanaian Pentecostal Diaspora.', *Journal of Religion in Africa*, 1997, 27 (2), pp. 135-160.

Dube, Msizi, 'Afrikaanse Jongeren in Amsterdam ZuidOost.' Regioteam ZuidOost, 2002.

Fennema, M. en J. Tillie, 'Political participation and Political Trust in Amsterdam. Civic Communities and Ethnic Networks', in *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1999, 25 (4), pp. 703-726.

Fortes, M., 'Kinship and Marriage among the Ashanti', in A. R. Radcliffe-Brown and D. Forde (eds.) *African Systems of Kinship and Marriage*, London: Oxford University Press, for the International African Institute, 1950.

Gemert, Frank van, 'The Drug Trade by Moroccans in the Netherlands. Weighing the Cultural Factor', in Maurice Crul, Flip Lindo en Ching Lin Pang (eds.) *Culture, Structure and Beyond. Changing Identities and Social Positions of Immigrants and their Children*. Amsterdam: Het Spinhuis, 1999, pp. 143-162

Karsten, L., 'Growing up in Amsterdam: Differentiation and Segregation in Children's Daily Lives.', *Urban Studies*, 1998, 35 (3), pp. 565-582.

Karsten, L., '*Stadsjongeren, Ruimtegebruik en Identiteit: Een Onderzoek naar het Ruimtegebruik in de Vrije Tijd van Leerlingen van Drie Amsterdamse Scholengemeenschappen.*', C.M. Kan-Instituut, 2003.

Kraan, Marloes, '*Blijven of Teruggaan? Een Socologische Analyse van Potenties en Problemen van Ghanezen in Amsterdam ZuidOost*. Amsterdam: VU, Voorlichting en Externe Betrekkingen Wetenschapswinkel, 2001.

Lindo, Flip en Marlene de Vries, 'Allochtone Jongeren.', in Rinus Penninx, Henk Munsterman en Han Entzinger. *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1998, pp. 500-538.

Lindo, Flip, 'Commuting Culture. Immigrant Networks, Groups-Specific Behaviour and School Attainment of Immigrant Youth in the Netherlands', in Maurice Crul, Flip Lindo en Ching Lin Pang (eds.) *Culture, Structure and Beyond. Changing Identities and Social Postions of Immigrants and Their Children*. Amsterdam: Het Spinhuis, 1999, pp. 75-90

Lindo, Flip, 'Does Culture Explain? Understanding Differences in School Attainment Between Iberian and Turkisch Youth in the Netherlands', in Hans Vermeulen en Joel Perlmann (eds.) *Immigrants, Scholing and Social Mobility. Does Culture Make a Difference?* London: Macmillan, 2000, pp. 206-224.

Lotringen, Claudia van en Niko Jorissen, *'De vestiging van Ghanezen in Amsterdam 1970-1992.'* Utrecht: Universiteit Utrecht, Onderzoekschool Arbeid, Welzijn en Sociaal Economisch Bestuur, 2001.

Mazzucato, Valentina, 'Asante Transnational Relations: Historical Renegotiation or Changing Structure of Social Relationships?', *Vrije Universiteit en Universiteit van Amsterdam (AGIDS)*, 2003.

Niekerk, Mies van, *'De krekel en de mier: fabels en feiten over maatschappelijke stijging van Creoolse en Hindoestaanse Surinamers in Nederland'* Amsterdam: Het Spinhuis, 2000.

Nimako, Kwame, *'Nieuwkomers in een "Gevestigde" Samenleving: een Analyse van de Ghanese Gemeenschap in ZuidOost.'* Amsterdam: Gemeente Amsterdam Zuidoost, 1993.

Nimako, Kwame, *'Voorbij Multiculturalisatie: Amsterdam ZuidOost als Strategische Locatie.'* Rotterdam: Gramo de Combinatie, 1999.

Penninx, Rinus en Marlou Schrover, *'Bastion of Bindmiddel? Organisaties van Immigranten in Historisch Perspectief.'* Amsterdam: Instituut voor Migratie- en Etnische Studies, 2001.

Scott, James C, *'Seeing Like a State. How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed.'* New Haven en London: Yale University Press, 1998.

Vermeulen, Hans en Rinus Penninx (eds.), *'Immigrant Integration: the Dutch Case'*. Amsterdam: Het Spinhuis, 2000.

Websites

www.ghana300holland.nl

www.ghanaweb.com

